

EM'YI W" i ¼~r L - TË (M¼L)
Forum for Social Studies (FSS)

ኅጋሽ ገ/ማርያም

**ጆርናሊዝምና እድገት በኢትዮጵያ
የግል ትዝታዎች ከ1952 ጀምሮ**

Structure of Governance

FSS is democratically governed, with decision-making shared by the General Assembly, the Executive Board, and the Management Committee. The General Assembly meets once a year to review and approve the broad policies of the organization. The Board, which has quarterly meetings per annum, is responsible for drawing up the policies and strategies of FSS, monitoring the work of the executive, and reviewing and approving the finances. Of the nine members in the Board four are women. The Management Committee, which is composed of the senior staff of FSS, is responsible for implementing the decisions of the Board and managing the activities of the organization.

Members of the Executive Board

Ms. Aster Birke, *Chairperson*

Ms. Adey Befekadu

Dr. Meheret Ayenew

Prof. Redda Tekle Haimanot

Ms. Saba Kidane Mariam

Ato Sahilu Haile

Ms. Tsigie Haile

Dr. Yeraswork Admassie

Ato Zegeye Asfaw

Ato Dessalegn Rahmato,

Executive Director (till Nov. 1, 2005)

Prof. Bahru Zewde,

Executive Director (from Nov. 1, 2005)

ከድህነት ወደ ልማት፡- ዕውቀትን ለትውልድ ማስተላለፍ
ተከታታይ ዕትም ቁጥር 4
የህትመቶች አዘጋጅ፡- ሺፈራው በቀለ

ጆርጊያ ስፔሻል ኦቅያይት ስራ ስራ
የግል ትዝታዎች ከ1952 ጀምሮ

ነጋሽ 7/ማርያም

የማኅበራዊ ጥናት መድረክ፣ አዲስ አበባ፣ 1998 ዓ.ም.

Printed in Addis Ababa

Address:

Forum for Social Studies
P.O.Box 25864 code 1000
Addis Ababa
Ethiopia

Tel. (251-11) 157-2990/91
Fax (251-11) 157-2979
E-mail: fss@ethionet.et
www.fssethiopia.org.et

© 2006 Forum for Social Studies

Camera Ready Copy: Prepared by Mihret Demissew

ISBN 99944-50-05-0

Financial support for this publication has been provided by the FSS Donor Consortium which consists of the Royal Norwegian Embassy, the Royal Dutch Embassy, DFID and the Irish Embassy.

The opinions expressed in this publication are those of the author and do not necessarily reflect the views of FSS or its Board of Advisors.

ማጠቃለያ

ቀዳሚ ቃል i

መግቢያ

ሺፈራው በቀለiii

ጅርናሲዘምና ስድገት በኢትዮጵያ

የግል ትዝታዎች ከ1952 ጀምሮ1

አባሪ አንድ.....45

አባሪ ሁለት.....47

አባሪ ሶስት.....49

አባሪ አራት.....51

FSS Publications List

FSS Periodical

- *Medrek, now renamed FSS BULLETIN* (Quarterly since 1998. English and Amharic)
- *Africa Review of Books* (Managed by FSS for CODESRIA)
 - Vol. 1, No. 1 (October 2004)
 - Vol. 1, No. 2 (September 2005)

FSS Discussion Papers

- No. 1 *Water Resource Development in Ethiopia: Issues of Sustainability and Participation.* Dessalegn Rahmato. 1999
- No. 2 *The City of Addis Ababa: Policy Options for the Governance and Management of a City with Multiple Identity.* Meheret Ayenew. 1999
- No. 3 *Listening to the Poor: A Study Based on Selected Rural and Urban Sites in Ethiopia.* Aklilu Kidanu and Dessalegn Rahmato. 2000
- No. 5 *Land Redistribution and Female-Headed Households.* Yigremew Adal. 2001
- No. 8 *Livelihood Insecurity Among Urban Households in Ethiopia.* Dessalegn Rahmato and Aklilu Kidanu. 2002
- No. 9 *Rural Poverty in Ethiopia: Household Case Studies from North Shewa.* Yared Amare. 2002
- No.10 *Rural Lands in Ethiopia: Issues, Evidences and Policy Response.* Tesfaye Teklu. 2003
- No.11 *Resettlement in Ethiopia: The Tragedy of Population Relocation in the 1980s.* Dessalegn Rahmato. 2003
- No.12 *Searching for Tenure Security? The Land System and New Policy Initiatives in Ethiopia.* Dessalegn Rahmato. 2004

FSS Monograph Series

- No. 1 *Survey of the Private Press in Ethiopia: 1991-1999.* Shimelis Bonsa. 2000
- No. 2 *Environmental Change and State Policy in Ethiopia: Lessons from Past Experience.* Dessalegn Rahmato. 2001
- No. 3 *Democratic Assistance to Post-Conflict Ethiopia: Impact and Limitations.* Dessalegn Rahmato and Meheret Ayenew. 2004
- No. 4 *Lord, Zega and Peasant: A Study of Property and Agrarian Relations in Rural Eastern Gojjam.* Habtamu Mengistie. 2004
- No. *Poverty And The Social Context of Sex Work In Addis Ababa: An Anthropological Perspective.* Bethlehem Tekola. 2006

FSS Conference Proceedings

1. *Issues in Rural Development. Proceedings of the Inaugural Workshop of the Forum for Social Studies, 18 September 1998.* Edited by Zenebework Tadesse. 2000

2. *Development and Public Access to Information in Ethiopia*. Edited by Zenebework Tadesse. 2000
3. *Environment and Development in Ethiopia*. Edited by Zenebework Tadesse. 2001
4. *Food Security and Sustainable Livelihoods in Ethiopia*. Edited by Yared Amare. 2001
5. *Natural Resource Management in Ethiopia*. Edited by Alula Pankhurst. 2001
6. *Poverty and Poverty Policy in Ethiopia*. Special Issue. Papers presented at FSS conference on poverty, 8 March 2002, Addis Ababa. 2002

Consultation Papers on Poverty

- No. 1 *The Social Dimensions of Poverty*. Minas Hiruy, Abebe Kebede, and Zenebework Tadesse. Edited by Meheret Ayenew. 2001
- No. 2 *NGOs and Poverty Reduction*. Fasil W. Mariam, Abowork Haile, Berhanu Geleto, and Jemal Ahmed. Edited by Meheret Ayenew. 2001
- No. 3 *Civil Society Groups and Poverty Reduction*. Abonesh H. Mariam, Zena Berhanu, and Zewdie Shitie. Edited by Meheret Ayenew. 2001
- No. 4 *Listening to the Poor*. Oral Presentation by Gizachew Haile, Senait Zenawi, Sisay Gessesse and Martha Tadesse (in Amharic). Edited by Meheret Ayenew. 2001
- No. 5 *The Private Sector and Poverty Reduction [Amharic]*. Teshome Kebede, Mulu Solomon and Hailemeskel Abebe. Edited by Meheret Ayenew, 2001
- No. 6 *Government, Donors and Poverty Reduction*. Mekonnen Manyazewal, William James Smith and Jeroen Verheul. Edited by Meheret Ayenew. 2002
- No. 7 *Poverty and Poverty Policy in Ethiopia*. Edited by Meheret Ayenew. 2002

Books

- *Ethiopia: The Challenge of Democracy from Below*. Edited by Bahru Zewde and Siegfried Pausewang. Nordic African Institute, Uppsala and the Forum for Social Studies, Addis Ababa. 2002

Thematic Briefing

- *Thematic Briefings on Natural Resource Management*. Enlarged Edition. Edited by Alula Pankhurst. Produced jointly by the Forum for Social Studies and the University of Sussex. January 2001

Gender Policy Dialogue Series

- No. 1 *Gender and Economic Policy*. Edited by Zenebework Tadesse. 2003
- No. 2 *Gender and Poverty (Amharic)*. Edited by Zenebework Tadesse. 2003
- No. 3 *Gender and Social Development in Ethiopia*. (Forthcoming).
- No. 4 *Gender Policy Dialogue in Oromiya Region*. Edited by Eshetu Bekele. 2003
- No. 6 *Gender Policy Dialogue in Southern Region*. Edited by Eshetu Bekele. 2004

Consultation Papers on Environment

- No. 1 *Environment and Environmental Change in Ethiopia*. Edited by Gedion Asfaw. Consultation Papers on Environment. 2003

- No. 2 *Environment, Poverty and Gender*. Edited by Gedion Asfaw. Consultation Papers on Environment. 2003
- No. 3 *Environmental Conflict*. Edited by Gedion Asfaw. Consultation Papers on Environment. July 2003
- No. 4 *Economic Development and its Environmental Impact*. Edited by Gedion Asfaw. Consultation Papers on Environment. 2003
- No. 5 *Government and Environmental Policy*. Consultation Papers on Environment. 2004
- No. 6 *የግልና የጋራ ጥረት ለአካባቢ ሕይወት መሻሻል (የሰሜን ሸዋ ዝጌዎች ተሞክሮ)* Consultation Papers on Environment. May 2004
- No. 7 *Promotion of Indigenous Trees and Biodiversity Conservation*. Consultation Papers on Environment. 2004

FSS Studies on Poverty

- No. 1 *Some Aspects of Poverty in Ethiopia: Three Selected Papers*. Dessalegn Rahmato, Meheret Ayenew and Aklilu Kidanu. Edited by Dessalegn Rahmato. 2003
- No. 2 *Faces of Poverty: Life in Gäta, Wälo*. Harald Aspen. 2003
- No. 3 *Destitution in Rural Ethiopia*. Yared Amare. 2003
- No. 4 *Environment, Poverty and Conflict*. Tesfaye Teklu and Tesfaye Tafesse. 2004
- No. 5 *Issues in Urban Poverty: Two Selected Papers*. Daniel Kassahun and Meron Assefa. July 2005

ከድህነት ወደ ልማት:- ዕውቀትን ለትውልድ ማስተላለፍ

- ቁጥር 1: *ድርጅቱና ረቀቀው ለመቋቋም የተደረጉ እንቅስቃሴዎች (1966-1983):* ሸመልስ አዳኛ፣ 1997 ዓ.ም.
- ቁጥር 2: *የአባይና የተፋሰሶቹ ዓለም ዓቀፋዊ ችግር:* ዘውዴ ገ/ሥላሴ፣ 1997 ዓ.ም.
- ቁጥር 3: *ትምህርት፣ ባህልና ዕድገት: የትዝታ ጉዞ ከአዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ ኮሌጅ እስከ ዓለም አቀፍ የኤኮኖሚ ተቋማት (1948-1996):* አስፋው ዳምጤ፣ 1998 ዓ.ም.

Environmental Documentaries on CD and Video

- የከተማችን አካባቢ ከየት ወደየት? (Amharic Video Film)
- ውጥንቅጥ፣ ድህነትና የአካባቢያችን መጎሳቆል (Amharic Video Film)
- "Witinkit": Poverty and Environmental Degradation (CD in Amharic with English Subtitles)

ቀዳሚ ቃል

የዚህ ፅሁፍ አቅራቢ፡ አቶ ንጋሽ ገብረማርያም የታወቁ አንጋፋ ጋዜጠኛ ነበሩ። የማኅበራዊ ጥናት መድረክ በቀረፀው እውቀትን ለትውልድ ማስተላለፍ ተብሎ በተሰየመው ፕሮጀክት ውስጥ 4ኛ ተናጋሪ ነበሩ። ከላቸው ቀድመው የተናገሩት ሶስቱ ሰዎች (አቶ ሽመልስ አዳኛ ፣ ዶ/ር ደጃዝማች ዘውዴ ገብረሥላሴ ፣ አቶ አስፋው ዳምጤ) ያቀረቧቸው ፅሁፎች ታትመዋል ። ይህ አራተኛው ንግግር የተነበበው በሂልተን ሆቴል ህዳር 9 ቀን 1998 ዓ.ም. ነበር። አቶ ንጋሽ በቁም ነገር የተሞላውን ፅሁፋቸውን በቀልድ እያጣፈጡ ስላቀረቡት በአድማጮች ዘንድ ተወዳላቸው ነበር።

አቶ ንጋሽ የተወለዱት በቀድሞው አርባ ጉጉ አውራጃ (አርሲ) ውስጥ በምትገኘው ሚኒ ከተማ ውስጥ በ1917 ዓ.ም. ነበር። ገና በህፃንነታቸው እናታቸው ወደ ሀረርጌ ዞን ወሰደዋቸው አያታቸው (የእናታቸው አባት) ፈታውራሪ አሊ ዘንድ አደጉ። 14 አመት እስኪሆናቸው ድረስ ባህላዊውን የቤተክርስቲያን ትምህርት ቀስመዋል። ከዚያም በ1935 ዓ.ም. ከታላቅ ወንድማቸው ጋር ወደ አዲስ አበባ መጥተው ተፈሪ መኮንን ትምህርት ቤት የአንደኛ ደረጃ ትምህርታቸውን ተከታትለዋል። ቀጥሎም መምህራን ማሰልጠኛ ትምህርት ቤት ገብተው ከሰለጠኑ በኋላ በ1939 ዓ.ም. ጅም ተመደቡ። አንድ ዓመት ከሠሩ በኋላ እንደገና ተመልሰው ትምህርታቸውን ለመከታተል አዲስ አበባ መጡ። በ1943 ዓ.ም ሁለተኛ ደረጃ ትምህርታቸውን ከተቤ የቀዳማዊ ኃይለሥላሴ 2ኛ ደረጃ ት/ቤት ጨረሱ።

የሁለተኛ ደረጃ መልቀቂያ ፈተና አልፈው አዲስ ወደተቋቋመው አዲስ አበባ ዩኒቨርስቲ ኮሌጅ (በኋላ ቀዳማዊ ኃይለስላሴ ዩኒቨርስቲ)ገቡ። ሁለት ዓመት ከተማሩ በኋላ ወደብ አስተዳደር ስልጠና (Port Administration) ገብተው ከተማሩ በኋላ የአካባቢውን ወደቦች ሲጎበኙ ሙቀቱን እንደማይችሉ ስለተረዱ ወደ አዲስ አበባ መጡና መጀመሪያ አውራ ጎዳና ቀጥሎም ባንክ ለአጫጭር ጊዜ ተቀጠሩ። በመጨረሻም በ US Information Agency ቤተመጻሕፍት ውስጥ በአስተርጓሚነት ስለተቀጠሩ ሁለት ዓመት ሠሩ ። መሥሪያ ቤቱም ለከፍተኛ ትምህርት አሜሪካን ሀገር ልኳቸው Montana State University ገብተው ጆርጅሲያም አጥንተው ፣ በፊት አዲስ አበባ ዩኒቨርስቲ ኮሌጅ የተማሩት ስለተቆጠረላቸው ፣ በሁለት ዓመት ጨርሰው የባችለር ዲግሪ አገኙ። ወደ አገራቸው ተመልሰው የኢትዮጵያ ሄራልድ ጋዜጠኛ ሆነው ለአጭር ጊዜ ከሠሩ በኋላ እንደገና ወደ አሜሪካ ተልከው በ Syracuse University ለሁለት ዓመት ይህንኑ መስክ እንደገና አጥንተዋል። ከዛ ጨርሰው ሲመለሡ በማስታወቂያ ሚኒስቴር ተቀጠሩ። ከጥቂት ጊዜ በኋላ አዲስ ዘመን በዋና አዘጋጅነት ተመድበዋል። እዚህ ፅሁፍ ውስጥ የሚተርኩልን ታሪኩ ከዚህ ከአዲስ ዘመን ሥራቸው ይጀምራል።

አዘጋጁ

ጠግቢያ

ሺፈራው በቀለ

የተከበራችሁ እንገዳቻችን፣

እድገትና ሚዲያ እጅግ የተቆራኙ ነገሮች ስለሆኑ ገና ከመጀመሪያው ይህ እውቀትን ለትውልድ ማስተላለፍ የሚለው ፕሮጀክት ሲቀረጽ በዚህ ርዕስ ላይ ንግግር እንዲደረግ ማጥመ አቅዶ ነበር። ስለሆነም በሙያው ለረጅም ዓመታት ያገለገሉትንና የመጀመሪያው በዩኒቨርሲቲ ደረጃ አንጋፋውን ጋዜጠኛ አቶ ነጋሽ ገብረ ማርያምን ጋበዘ። በዚህ ወቅት እንዳጋጣሚ ሆኖ የሚዲያው ሁኔታ ትልቅ አነጋጋሪ ጉዳይ እየሆነ መጣ። እኛም አላማችን የሚዲያን አመጣጥና እድገት ወደኋላ ሄዶ መዳሰስ በመሆኑ በዝግጅቱ ገፋንበት።

ሚዲያው ከየት ጀምሮ ነው እዚህ ደረጃ ሊደርስ የቻለው የሚለው ጥያቄ በሰፊው መተንተን ያለበት ይመስለናል። አንዳንድ ጊዜ ሚዲያን አስመልክቶ ትንታኔ ሲቀርብ በሶስቱ መንግሥታት ዘመን ያለውን ሁኔታ ማነጻጸር የተለመደ ሆኗል። ንጽጽር ማድረግ ተገቢ ቢሆንም አንድ ጉዳይ መዘንጋቱን ማስታወስ እንፈልጋለን። ይህም ሁኔታው ሂደት መሆኑንና ሚዲያውም በተለያዩ የእድገት ደረጃዎች ያለፈ መሆኑን ነው። ለምሳሌ የመጀመሪያው ጋዜጣ አጎምሮ ከወጣበት ከ1900 አካባቢ አንስቶ አቶ ነጋሽ ገብረማርያም ከውጭ ሀገር ትምህርታቸውን ጨርሰው እስከመጡበት ዓመት እስከ 1952 ድረስ በሙያው የሠለጠነ ኢትዮጵያዊ ጋዜጠኛ አልነበረም። በዩኒቨርሲቲ፣ ይህ ሁኔታ በሚዲያ ውጤቶች ላይ ተጽእኖ ነበረው። በሌላ በኩል ደግሞ ከ1900 አካባቢ ጀምሮ እስከ 1943 ዓ.ም. ድረስ ባገሪቱ ከሁለተኛ ደረጃ በላይ ትምህርት ያላቸው ሰዎች ቁጥር እጅግ ዝቅተኛ ከመሆኑ የተነሳ ከጥቂት ደርዘን አይበልጥም ነበር። ግምት የምንሰጠው ቁጥሩ በደንብ ስለማይታወቅ ነው። ዓመቱን (ማትም 1943ን) የወሰድነው ከጦርነቱ በኋላ ሁለተኛ ደረጃ ትምህርት ቤት ገብተው ጥሩ ውጤት ስላመጡ ለከፍተኛ ትምህርት ወደውጭ ተልከው ዲግሪ እያገኙ መመለስ የጀመሩበት ዓመት በመሆኑ ነው። ይህ ሁኔታ ደግሞ የአንባቢውን ደረጃ ያሳያል። ከዚህ ጋር ተያይዞ በመንግሥት ያመራር ደረጃ ከላይ እስከታች ድረስ ምን ያህል የትምህርት ደረጃ እንደነበራቸውም መገመት ያስችለናል። በነዚህ ሁሉ ምክንያቶች የጋዜጣ ሀትመቶች ቁጥር ዝቅተኛ የነበረ መሆኑ፣ የሚዲያ ስራም ከጥራት አኳያ ስናየው ዝቅተኛ ደረጃ ላይ የነበረ መሆኑን አጠያያቂ አይደለም።

እነአቶ ነጋሽ ሲመለሱ (ባገር ውስጥም ሆነ በውጭ) የዩኒቨርሲቲ ተማሪዎች ቁጥር በከፍተኛ ፍጥነት እየጨመረ መሄድ ይዞ ነበር።

የጋዜጠኞችም፣ ያንባቢዎችም ቁጥር በዛው መጠን መጨመር ጀመረ። የጋዜጠኞች ጥራት መሻሻል አለበት የሚል ትችት ከምሁራን ወገን መነሳት ጀመረ። ይህ ለውጥ ሲመጣ የመንግሥት ከፍተኛ አመራሮች ባብዛኛው ያው የድሮዎቹ ሰዎች ስለነበሩ አዲሱን ሁኔታ ለማጣጣምና ካዲሱ ሁኔታም ጋር አብረው ለመሄድ አልቻሉም። ይህም ሁኔታ የሚዲያውን እድገት የጎተተ መሆኑንን መገመት ይቻላል።

ይህ ብቻ አይደለም። ሚዲያን በሚመለከት ፖሊስም ሆነ ራዕይ ሊቀረጽ አልቻለም። በተለይም የተቋም ግንባታ ጉዳይ ቀላል ችግር አልነበረም። የሚመለከታቸውን ተቋማት ለመገንባት የሰለጠነ የሰው ሀይል ይጠይቃል። የገንዘብ ሀይል ያስፈልገዋል። እነዚህም አልነበሩም።

ባጭሩ የጅርናሲዝምን እድገት በአራት ደረጃዎች መክፈል ይቻላል። የመጀመሪያው ደረጃ አእምሮ መውጣት ከጀመረችበት እስከ 1940ዎቹ መጨረሻ ይሆናል። ሁለተኛ ከ1950ዎቹ መባቻ እስከ አብዮቱ ፍንዳታ ይሆናል። የደርግ ጊዜ ራሱን የቻለ ከበፊቱም ከኋለኛው ሥርዓቶች የተለየ ነበር። ራሱን የቻለ አንድ ደረጃ ይሆናል ማለት ነው። 4ኛው ከ1984 አንስቶ ያለው ጊዜ ነው። እያንዳንዱ ደረጃ የተለያዩ ባህርያት የነበሩትና የእድገቱም ፍጥነት እንዲሁ የሚለያይ ነበር።

የመጀመሪያው ደረጃ ሚዲያው ቀላል የማይባል ውጣ ውረድ ያሳየበት ዘመን ነበር። በኋላ (እስከ 1918 ድረስ) በሚቀጥሉት ሁለት ዓስርታት ፈጣን ለውጥ አሳይቷል። በመጀመሪያዎቹ ሁለት ዓስርታት ማለት ከ1900 - 1918 ድረስ እንኳን ሌላ የአማርኛ ጋዜጣ ሊጀመር አእምሮ ራሷ እየወደቀች እየተነሳች ነበር የምታዘግመው። *Courrier d’Ethiopie* የተባለች በፈረንሳይ ቋንቋ የምትጻፍ ጋዜጣ የተጀመረችው በዚህ ወቅት ቢሆንም የረባ እንቅስቃሴ ለማድረግ አልቻለችም። ይባስ ብሎ ከአንደኛው ዓለም ጦርነት (1906-1910) ጋራ በተያያዘ ምክንያት (አዘጋጂ ወደግምባር የፈረንሳይ መንግሥት ስለላከው) ህትመቷን አቋርጣ ነበር። በ1909 ነበር እንደገና የጀመረችው።

በዚህ ወቅት ጋዜጣና የጋዜጣ ሥራ ለኢትዮጵያ ህዝብ ባጠቃላይ፣ በተለይም ለመኪንንቱና ለመሳፍንቱ እንግዳ ነበር። ስለጋዜጣ አያውቁም ማለት ሳይሆን በአማርኛ የሚወጣ ጋዜጣ አዲሳቸው ነበር ለማለት ነው። በርግጥም ጥቂት ዘመናዊ ትምህርት የቀሰሙ ኢትዮጵያንም ቢኖሩ፣ ምን ያህሉ ከፍተኛ ባለሥልጣን ከዳዊት ማንበብ አልፎ በደንብ ተርትሮ የውየታተመን ነገር ሁሉ ማንበብ ይችላል ብለን መጠየቅ እንችላለን። በዚህ ጉዳይ ላይ የተጠና ነገር ባይኖርም፣ አንዳንድ ግምት መውሰድ ይቻላል። ለምሳሌ የወቅቱ ታላቅና ኃያል መኮንን፣ ፊታውራሪ ሀብተጊዮርጊስ ምን ያህል ማንበብና መጻፍ ይችሉ ነበር? ሌሎቹ ራሶችና ደጃዝማቾችስ? ባጭሩ፣ ጋዜጣ በዚህ ሁኔታ ነበር የተወለደውና «የልጅነት» እድሜውን ያሳለፈው።

ከ1918 ጀምሮ ግን ጋዜጣ በተሻለ ሁኔታ እየተለመደ ሄደ። በዚህ ዓመት ብርሃንና ሰላም የምትባል ሳምንታዊ ጋዜጣ ተወለደች። አእምሮ ተጠናክረች፤ ሌሎችም ህትመቶች መውጣት ጀመሩ። *Courrier d’Ethiopie* ከመጠናከርም አልፋ መስፋፋት ጀመረች። ከተፈጠረች ጊዜ አንስቶ ሳምንታዊ የነበረችው ጋዜጣ ከ1923 ጀምሮ በሳምንት ሁለት ጊዜ መውጣት ጀመረች። የአማርኛም ሆነ የፈረንሳይኛ አንባቢዎች ቁጥር እየጨመረ ሄደ። የ1928ቱ ወረራ በአድማሱ ላይ ገና ግም ሲል ሬዲዮ ተከፈተ። በጣልያን ጊዜም የጋዜጣ ሥራ እየተስፋፋ ሄደ። ጣልያኖች ሁለት የአማርኛ ጋዜጦች ያወጡ ነበር። ሬዲዮም እድገት አሳየ።

ከነጻነት በኋላም ሂደቱ እየተሟሟቀ ቀጠለ። ይሁንና በጥረት እመርታ የታየው የዩኒቨርሲቲ ትምህርት ያላቸው ወጣት ጋዜጠኞች በመድረኩ ላይ ብቅ ማለት ሲጀምሩ ነበር። ከአቶ ነጋሽ በኋላ እነ አምባሳደር ዘውዴ ረታ፣ በዓሉ ግርማ፣ ስብሃት ገ/አግዚአብሔር፣ ሰለሞን ደሬሳ፣ ማዕረጉ በዛብህ እና ሌሎችም መያወን ተቀላቀሉት። ጥራት ያላቸው መጽሔቶች (መነን፣ *Menen*, *Addis Reporter*) ይወጡ ነበር። ጋዜጦቹም እጅግ ተሻሻሉ። ሬዲዮ እየተስፋፋ ሄደ። በዚህ መሀል ቴሌቪዥን በ1956 ዓ.ም. ተጀመረ።

የደርጉ ጊዜ ስፋትም ቢያመጣም መጫጫትም ነበረው። ከ1984 በኋላ ግን ጋዜጦች እንደአሸንፎ ፈሉ፤ የመንግሥት ሬዲዮ ጣቢያዎች በዙ። ቴሌቪዥንም ቴክኖሎጂውን አሻሻለ (ባለ ክለር ሆነ)። የተማረ ሰው ብዛት እጥፍ በእጥፍ ተመናደገ። አንባቢ በሽበሽ ሆነ። ሬዲዮ ተከታታይና በሬዲዮ ፕሮግራም ተሳታፊው ሰው በዛ። ግን ጥራትስ? ይህ ነው እጅግ አጠያያቂው ጉዳይ!

ዛሬ የሚዲያውንም ሆነ የጆርጅሊዝምን ውስብስብ ሂደት አንዳስስም። ዛሬ የምናተኩረው በአንድ ሰው ተሞክሮ፣ በአንድ ሰው እይታና በአንድ ሰው ትውስታ ላይ ነው። እኚህ ሰው የመጀመሪያው በጆርጅሊዝም ትምህርት የዩኒቨርሲቲ ሥልጠና ያገኙት አቶ ነጋሽ ገብረማርያም ናቸው። ዛሬ ልምዳቸውንና በሙያው ውስጥ በነበሩባቸው አያሌ አመታት የታዘቡትን ያካፍሉናል። ይህም የሚዲያውን ታሪክ ለማጥናት ለሚነሱት ሁሉ የመጀመሪያ ደረጃ ምንጭ በመሆን ያገለግላል ብለን እናምናለን። ወጣቱ ትውልድም ሚዲያው በምን ዓይነት ውስብስብ ሂደት ውስጥ አልፎ አሁን ያለበት ደረጃ እንደደረሰ እንዲያውቅ ይረዳል ብለን እናምናለን።

አቶ ነጋሽ ሙሉ እድሜያቸውን በዚህ ሙያ ላይ ያሳለፉ ቢሆኑም በጽሁፋቸው ውስጥ እንደሚጠቅሷቸው ብዙ ትላልቅ ጋዜጠኞች የልብወለድ ደራሲ መሆናቸውን መጥቀስ እወዳለሁ። የተውኔት ደራሲም ናቸው። የታተሙትንና ያልታተሙትን ድርሰቶቻቸውን ዝርዝር በዚህ ህትመት ውስጥ አካተናል።

የዛሬው ሊቀመንበራችን አቶ ሳህሉ ሀይሌ ናቸው። የፓካርድ ፋውንዴሽን የኢትዮጵያ ተጠሪ ናቸው። እንዲሁም የማጥመ የቦርድ አባል ናቸው።

ከስብሰባው በኋላ ሪሴፕሽን ስላለ ሁላችሁም ተጋብዛችኋል፤ እስከዛ ወይይቱ ይቀጥላል።

አመሰግናለሁ!

ጆርናሲዝምና እድገት በኢትዮጵያ፡- የገል ትዝታዎች ከ1951 ጀምሮ

ነጋሽ ገ/ማሪያም

የማህበራዊ ጥናት መድረክ በአዘጋጀው በዚህ በተከበረ ጉባኤ ላይ ተገኝቼ ይቺን አጭር ጥናት እንዳቀርብ በመጋበዜ ደስታና መንፈሳዊ ኩራት ይሰማኛል። በአሜሪካን አገር አራት አመት ያህል የጋዜጠኝነት ትምህርት ከተከታተልኩ በኋላ በማስታወቂያ ሚኒስቴር መስሪያ ቤት 15 ዓመት ሠርቻለሁ። አራቱን አመት ያገለገልኩት የአዲስ ዘመን ጋዜጣ ዋና አዘጋጅ ሆኜ ነው። የኢትዮጵያ ሬዲዮና ቴሌቪዥን ድርጅት ም/ዋና ሥራ አስኪያጅ እንዲሁም ለአንድ አመት ያህል የኢትዮጵያ ዜና አገልግሎት ዋና ስራ አስኪያጅ ነበርኩ።

ሹመቴን የደረደርኩት ከዚህ ትምህርትና የስራ ልምድ የአካባቢው ተሞክሮ ይቺን ጥናት ለማቅረብ ድፍረት ሰጥቶኛል ለማለት ያህል ነው።

የዛሬው ንግግራ የሚያተኩረው ከሐምሌ 16 ቀን 1953 ዓ.ም ጀምሮ የአዲስ ዘመን ጋዜጣ ዋና አዘጋጅ ሆኜ ሥራ በአጋጠሙኝ አንዳንድ ትዝታዎችና ፈታኝ በሆኑ የሙያ ጥያቄዎች ላይ ይሆናል።

የማህበራዊ ጥናት መድረክ ሥራ መሪዎችና አስተባባሪዎች፣ ከጋዜጣው ሥራ ለብዙ ዓመታት የተለየሁትን የ80 ዓመት አዛውንት ይችን ጥናት እንዳቀርብ እንዴት ጋበዙኝ ብዬ ሳሰላስል አንድ ያነበብኩት ነገር ትዝ አለኝ።

አንድ አርኪዎሎጂስት ያገባች የውጭ አገር ሴት ለምን አርኪዎሎጂስት እንዳገባች ተጠየቀች። «አርኪዎሎጂስት ያገባሁት እኔ እያረጀሁ ስሄድ ባሌ እየወደደኝ ይሄዳል ብዬ ነው» በማለት የሰጠችው መልስ አይረሳኝም።

እኔ ይቺን ጥናት እንዳቀርብ የተጠየቅሁት በሁለት ምክንያት ሳይሆን አይቀርም የሚል ጥርጣሬ አድሮብኛል። አንደኛው በመጠኑም ቢሆን በውጭ አገር ዘመናዊ የጋዜጠኝነት ሙያ ተምረው ከተመለሱት ጋዜጠኞች መካከል ከመጀመሪያዎቹ ማለት ይቻላል - አንዱ በመሆኔ፣ የዛሬ 45 ዓመት ገደማ የጋዜጠኝነት ስራ ምን ይመስል እንደነበር እንዳወጋ ነው። ወግ ደግሞ በሀገራችን የተለመደ የሽማግሌ የስራ ድርሻ ሆኖ ኖሯል። «ማን ይናገር የነበረ፣ ማን ያርዳ የቀበረ» ደህና አባባል ነው።

ሁለተኛው ምክንያት የዛሬ 45 ዓመት የአዲስ ዘመን ጋዜጣ ዋና አዘጋጅ ከነበርነው ጋዜጠኞች መካከል በህይወት የምገኘው እኔ ብቻ በመሆኔ - ሌላ በህይወት ያለ ሰው ከተገኘ ይቅርታ እጠይቃለሁ- በወቅቱ የነበረውን የሚዲያ ሥራ በዓይነ ህሊና በመቃኘት ኑዛዜዬን ለተተኪው ትውልድ ተናግሮ እንዳልፍ ዕድል ለመስጠት ይሆናል ብዬ ጥሪውን ተቀብያለሁ። ሥራው አድካሚ ስለመሰለኝ ግብዣውን

ለመቀበል ለጊዜው ባንገራግርም፤ በመጨረሻ የቤት ስራውን የተቀበልኩት በደስታ ነው።

በማስታወቂያ ሚኒስቴር የተቀጠርኩት በ1952 ዓ.ም ነበር። በኢትዮጵያን ሔራልድ ጋዜጣ ለጥቂት ወራት ከሠራሁ በኋላ ፤ በወቅቱ የማስታወቂያ ሚኒስቴር የነበሩት ክቡር ደጃዝማች ግርማቸው ተክለሃዋርያት «መሻሻል የሚገባው ብዙ አንባቢ ያለው አዲስ ዘመን ጋዜጣ ነው። ይህን ጋዜጣ አንተ ለምን ለማሻሻል አትሞክርም?» ስላሉኝ ራሴን የማውቅበትና የምፈትንበት ሥራ ይሆናል በማለት ይህን ብርቱ ሃላፊነት የተቀበልኩት ያላንዳች ማቅማማት ነበር። ሆኖም የችግሩን ስፋትና ጥልቀት የተረዳሁት ሥራውን ተረክቤ በቲዎሪ የተማርኩትን ሙያ በተግባር ለመተርጎም መፍረምረም ስጀምር ነው። ጋዜጣውን ለማሻሻል የነበረው አመቺ ሁኔታ ግልፅ ሆኖ ቢታየኝም፤ በተቃራኒው ደግሞ የአንድን ጋዜጠኛ የሙያ ብቃት ጎልቶ እንዳይታይ የሚያደርጉት መሰናክሎች በመንግስት ፖሊሲ ብቻ የተገደቡ አልነበሩም። በሀገራችን ለፕሬስ ስራ አመቺ ሁኔታ ነበር ያልኩት ህዝቡ ሊያውቃቸውና ትምህርት ሊያገኝባቸው ይችላል ያልኳቸው የኢኮኖሚ፣ የፖለቲካ፣ የማህበራዊና የባህል ጉዳዮች ዘርፈ ብዙ መሆናቸውን ከግንዛቤ ውስጥ በማስገባት ነው። የአንባቢውን ህዝብ እንዲሁም የአድማጩን ንቃተ ህሊና በማዳበርና የአስተሳሰብ አድማሱን በማስፋት ረገድ ሚዲያው የሚጫወተው ሚና ከ እስከ የማይባል መሆኑን እንደኔ በመምህርነት ያገለገለ ሰው ሊጠፋው አይችልም።

ከመጀመሪያውም ቢሆን ጋዜጠኛ ለመሆን የፈለግሁበት አንዱ ምክንያት ገና በልጅነት ዕድሜዬ በመምህራን ማሰልጠኛ ት/ቤት በጊዜው ይሰጥ የነበረውን ኮርስ ተከታትሎ አስተማሪ ሆኜ ስለነበር፣ ወጣቱን ማስተማር ለሐገራችን ሁለንተናዊ ዕድገት መፋጠን ከፍ ያለ አስተዋፅኦ እንደሚኖረው ይገባኝ ስለነበረ ነው። በተጨማሪም የጋዜጠኝነት ትምህርት ብማር ለሰፊው ህዝብ ሊዳረስ የሚችል የማይናቅ አገልግሎት እሰጣለሁ ብዬ አምን ነበር።

የዕድገትና የልማት ስራ ሲታሰብ ሚዲያው ሕዝቡን በመቀስቀስና በማሳተፍ ለተሻለ ህይወት እንዲጣጣር ዓይን-ከፋች መሆኑ ይታወቃል። ጋዜጠኛ ለመሆን የፈለግሁበት ሌላው ምክንያት ደራሲ ለመሆን እመኝና እንን ስለነበር ነው። የአያሌ ደራሲያንን የህይወት ታሪክ ስመለከት ለአብዛኞቹ የደራሲነት በር የከፈተላቸው የጋዜጠኝነት ሙያ መሆኑን ራሳቸው ይመሰክራሉ።

በጋዜጠኝነት ሥራ ላይ ቆይተው በኋላ ደራሲና ከፊሎቹም የኖቤል ሽልማት ተሸላሚ የሆኑ ብዙዎች ናቸው። ለአብነት ያህል Walt Whitman, Sinclair Lewis, Earnest Hemingway, John Steinbeck, Albert Camus... ወዘተርፈ ይገኙበታል።

ከታላላቅ የሀገር መሪዎችም Winston Churchill, Mahatma Gandhi, Jawaharlal Nehru... ጋዜጠኞችና ደራሲያን ነበሩ።

በእኛም አገር ደረጃ ቢሆን በጋዜጠኝነትና በደራሲነት ከታወቁት ሰዎች መካከል ብላታ ወልደጊዮርጊስ ወልደዮሐንስ፣ ብርሃኑ ዘርይሁን፣ በዓሉ ግርማ ፣ አሀዱ ሳቡሬ፣ ማዕረጉ በዛብህ፣ ማሞ ውድነህ፣ ጳውሎስ ኞኞ እና ዘውዴ ረታ እንደምሳሌ ሊጠቀሱ ይችላሉ።

አዲስ ዘመን ጋዜጣ መታተም ከጀመረበት ከ1933 ዓ.ም ጀምሮ ለሃያ ዓመት ያህል በዋና አዘጋጅነት ሥራውን የመሩት ብላታ ወልደጊዮርጊስ ወልደዮሐንስ ነበሩ። ብላታ ለረጅም ዘመን የሠሩበት ጋዜጣ በመሆኑ «የአዲስ ዘመን አባት» በመባል እንዲታወቁ አድርጓቸዋል። ብላታ ወልደጊዮርጊስ በጋዜጠኝነት የሠሩት በአዲስ ዘመን ጋዜጣ ላይ ብቻ አልነበረም። በሌሎችም ጋዜጦች መፅሔቶች ላይ በመስራት የጋዜጠኝነት ልምድና ሙያ ያካበቱ የቤተክህነት ሊቅ እንደነበሩ ተመዝግቦ ይገኛል።

ብላታ ወልደጊዮርጊስ ለአዲስ ዘመን ጋዜጣ ዋና አዘጋጅነት እንዴት ተመረጡ? ጋዜጣው መሻሻል ያስፈልገዋል ከተባለ እሳቸው ጋዜጣውን ለማሻሻል የተቸገሩበት ምክንያት የዘመናዊ ጋዜጠኝነት ሙያ ስላልነበራቸው ነው? ወይስ የመንግስት ፖሊሲና የሥነ-ምግባር ማንቆ አላፈናፍን ብሏቸው ይሆን? ከሆነ ሆነና ብላታ ወልደጊዮርጊስ ወልደዮሐንስ ማን ነበሩ? ለእነዚህ ጥያቄዎች መልስ ለማግኘት የህይወት ታሪካቸውን መመልከቱ አንድ ፍንጭ እንደሚሰጠኝ አምኜ ከዜና መዋዕላቸው የሚቀጥለውን ኢንፎርሜሽን አገኘሁ።

ብላታ ወልደጊዮርጊስ ወልደዮሐንስ ከአባታቸው ከአቶ ወልደዮሐንስ ደባልቄ እና ከእናታቸው ከወ/ሮ ያድንቁሽ መኩሪያ በ1887 ዓ.ም ተወለዱ። የተወለዱበት ክ/ሀገር ሸዋ ሲሆን፤ ወረዳው ጅሁር ፣ የቀበሌው ልዩ ስም ጌብላ ይባላል። እናታቸው በሞት የተለዩዋቸው ወልደጊዮርጊስ ገና የአምስት ዓመት ልጅ ሆነው ነበር።

በተወለዱበት አቅራቢያ ጃል በሚባለው ሥፍራ ያስተምሩ ከነበሩት ከአባ ወልደዮሐንስ ንባብና የቃል ትምህርት ተምረው ዳዊት ከደገሙ በኋላ፣ አባታቸው ወደ አዲስ አበባ ይዘዋቸው መጥተው ከሊቀ ጳጳሱ ከአቡነ ማቴዎስ ማዕረገ - ድቁና ተቀብለዋል። ከዚያም ወደ ሐገራቸው ተመልሰው በጌብላ ቅዱስ ገብርኤል ቤተክርስቲያን በድቁና ያገለግሉ ነበር።

ለትምህርት ብርቱ ፍላጎት ስለነበራቸው ሶምሳ ወደተባለ ስፍራ ሄደው በሶምሳ ማርያም ቤተክርስቲያን ያስተምሩ ከነበሩት ከደብተራ በዩን የተገለጹ ዜማ ማጥናት ጀመሩ። ይህንኑ ትምህርት ለማጠናከር ኮላሽ ወደተባለ አምባ ሄደው በሰማዕቱ በቅዱስ መርምህናም ቤተክርስቲያን ያስተምሩ ከነበሩት መምህር ከአለቃ ተስፋ የቤተልሂም ዜማ አጠኑ።

«ትምህርትና ምናኔ ከአባት፣ ከእናት፣ ከወገን ዘመድ ተለይቶ ሲይዙት ይወዳል» የሚለውን መርህ ተግባራዊ በማድረግ የሚሄዱበትን ሥፍራ በውል ሳያውቁትና ከወላጅ ዘመድ ሳይማከሩ ጉዞ ጀመሩ። መንገድ ላይ ከአገኝባቸው ነጋዴዎች ጋር በመጓዝ ወረይሎ ደረሱ። ወረይሎ አለቃ ፀጋ ከተባሉ ሊቅ ትምህርት ቤት ገብተው የዜማውን ትምህርት ቀጠሉ።

«አንደበቴ የሠለጠነውና እጄም ብዕር የጨበጠው በዚህ ሀገር ነው» ይላሉ ብላታ። «ከዚያ በፊት ፅህፈት አልሞከርሁም ነበር።» ምክንያቱንም ሲናገሩ «በዚያን ጊዜ እንኳን ተማሪዎችና አስተማሪዎችም ቢሆኑ ለፅህፈት እምብዛም የማይጣጣሩ በመሆናቸው ነው። ነገር ግን አንዳንድ ቁም ፀሃፊዎች መኖራቸው የሚታበል አይደለም። እንዲሁም አንዳንድ ክታብ ከታቢዎች ያድናል እያሉ የሚባሉ ጭቆናት የጥንቆላ ፅህፈትም እንደነበረ የታወቀ ነው። ብልሁን ህዝብ የሚያሞኙበት አስማት ከየት እንደመጣ ሳይታወቅ እንደ ታላቅ ቁም ነገር አድርገው ይኮሩበት እንደነበር የሚታወስ ነው።» ይላሉ ብላታ።

ብላታ ወልደጊዮርጊስ ወረይሎ በነበሩት ወቅት በእጅጉ ያስመርራቸው የነበረው ሥራ ማታ ማታ አኮፋዳ ይዘው በየመንደሩ ለልመና መንከራተታቸውና ከውሾች ጋር ያደርጉት የነበረው ግብግብ ነበር።

ወጣቱ የቆሎ ተማሪ አለቃ ፀጋ ዘንድ እየተማሩ ድን፣ ጸመ ድን፣ ምዕራፍና የመፅሀፈ አዲሳትን ትርጓሜ አጠኑ። በዚህ ትምህርት ቤት 3 አመት ከተማሩ በኋላ በወረይሎ ቅዱስ ጊዮርጊስ ደብር ያስተምሩ ከነበሩት ገብረሚካኤል ከሚባሉ መምህር ቅኔ ተምረው በስምንት ወር ቅኔ ተቀኙ። በኋላም አቋቋም ለመማር ወደ አለቃ ፀጋ ዘንድ ተመልሰው ሄዱ።

በ1909 ዓ.ም ወደ ዋድላ ደላንታ ሄደው በቅዱስ ነአኩቶ ለአብ ደብር ከአለቃ ውቤ የቅኔ ትምህርታቸውን ከአጠናክሩ በኋላ በጭንጋ አቦ ቤተክርስቲያን ያስተምሩ በነበሩት በአለቃ ብዙ መሪነት የተለያዩውን የቅኔ ጉዳዩ ዘለቁበት።

የብላታ ትምህርት በዚህ አላበቃም። ወደ ቤገምድር ሔደው ደንቢያ ክፍለ ሀገር በአቻራ ማርያም ቤተክርስቲያን ያስተምሩ ከነበሩት ከአለቃ ገብረእግዚአብሔር ዝማሬ መዋስዕትና የቀኝ ጌታ ላቀውን አቋቋም አጠኑ። ደንቢያ ለበርበሬ አዝመራ ያመኙ ስለነበረ ብላታ በሙያተኝነት እየሠሩ ያገኙትን በርበሬ በሠላሳ ብር ሸጠው ጌንደር ከተማ ገቡ። ጌንደር ውስጥ አለቃ ጎሩይ ፈንታ የተባሉ የታወቁ ሊቅ በበዓታ ደብር ያስተምሩ ስለነበር፣ በእሳቸው መምህርነት ብላታ የመፃህፍተ አዲሳትን ትርጓሜ አጣጥመው አወቁ።

አለቃ ጎሩይ ፈንታ ቀደም ሲል በንጉስ ወልደጊዮርጊስ፣ በኋላም በራስ ጉግሳ ችሮታ ቀለብ እየተሰጣቸው የጉባኤ ትምህርት አስፋፍተው ያስተምሩ ስለነበረ ብላታ በዚህ ጉባኤ ላይ እየተገኙ ምርምርና በቅኔ

ምስጢር የመራቀቅ ችሎታቸውን አዳበሩ። በሊቃውንቱም ጉባኤ ላይ የመሳተፍ ዕድል አገኙ። አራት ዓመት ያህል በአለቃ ጎሩይ ጉባኤ ሲካፈሉ ቆይተው፣ የሐዲስን ትርጓሜ ጠንቅቀው አወቁ። በቤተክህነት ትምህርት የተጓዙበትን መንገድና ያላለፉትንም ፈተና ስናስበው ብላታ የዕድሜ ልክ ተማሪ ነበሩ ለማለት ይቻላል።

በ1916 ዓ.ም ልዑል አልጋ ወራሽ ተፈሪ መኮንን የአለቃ ጎሩይን የሊቅነት ዝና ሰምተው ከተማሪዎቻቸው ጋር ወደ አዲስ አበባ እንዲመጡ አደረጉ። መጓጓዣም ገንዘብ ላኩላቸው። ከአለቃ ጎሩይ ጋር ወደ አዲስ አበባ ከመጡት ተማሪዎች አንዱ ብላታ ወልደጊዮርጊስ ነበሩ። አለቃ ጎሩይ በቤተመንግስቱ ውስጥ ማረፊያ ተሰጥቷቸው የመፃህፍተ ሐዲሣትን ምስጢር ያስፋፉ ነበር።

በ1918 ዓ.ም አለቃ በዛብህ የተባሉ ሊቅ የቅዱስ ቄርሎስን መፅሀፍ ተርጉመው እንዲታተምላቸው ልዑል አልጋ ወራሽን ጠየቁ። አልጋ ወራሹም የቅዱስ ቄርሎስ መፅሀፍ ትርጓሜ አስቸጋሪ እንደሚሆን ከተናገሩ በኋላ ትርጉሙን የሚገመገሙ ሊቃውንት አዘዙ። ለዚህ ስራ የታዘዙት ሊቃውንት አለቃ ጎሩይ ፈንታ፣ አለቃ ለማ ኃይሉ (የመንግስቱ አባት ይመስሉኛል)፣ ሊቀ ገብረክርስቶስ ሲሆኑ፣ በታዛቢነት አለቃ በዛብህና መልአክ ገነት ክፍሌ (ሰማዕቱ አቡነ ጴጥሮስ) ነበሩ። የዚህ ጉባኤ ፀሐፊና ቃለ ጉባኤ መዝጋቢ ብላታ ወልደጊዮርጊስ ሆኑ።

የትርጉሙ ሥራ ተጠናቅቆ ለልዑል አልጋወራሽ ሲቀርብ፣ ሊቄ ገብረክርስቶስ ብላታ ትጉህ ሰራተኛና ባለሙያ መሆናቸውን ተናገሩ። አልጋወራሹም ብላታ በብርሀንና ሠላም ይታተሙ የነበሩትን መፃህፍት እንዲመረምሩና ስህተቱንም እንዲያርሙ ፈቀዱ።

ከ1917 ዓ.ም ጀምሮ በአቶ ገብረክርስቶስ በኋላም በአቶ ማህተመወርቅ እሸቴ ይዘጋጅ የነበረው የብርሃንና ሠላም ጋዜጣ ምክትል አዘጋጅ በመሆን የጋዜጠኝነት ሥራቸውን ጀመሩ። ከጥቂት ጊዜ በኋላ «ከሣቴ ብርሃን ለልቦ ጠቢባን» ለተሰኘው ወርሀዊ መፅሄት የፅሁፍ አቀናባሪ ሆነው ሠርተዋል። ብዙ መፃህፍትም ደርሰዋል።

መስከረም 17 ቀን 1926 ዓ.ም ግርማዊ ጃንሆይ ባለሁለት ወርቅ ጥብጣብ ካባና ቀሚስ ከጃኖና ከወርቅ ሚዳይ ጋር ሸልመዋቸዋል።

ብላታ ወልደጊዮርጊስ በ1919 ዓ.ም ሚያዚያ 27 ቀን ወ/ሮ ዋካ ድንቄን በህግና በስጋ ወደሙ አግብተው የሰባት ልጆች አባት ሆነዋል።

የካቲት 12 ቀን 1929 ዓ.ም በአዲስ አበባ ውስጥ ፋሺስቶች ባደረሱት ዕልቂት ብላታ በአፈሣ ተይዘው በእሥር ቤት ተጉላልተዋል።

ጠላት ኢትዮጵያን በወረረበት ዘመን በአዲስ አበባ ውስጥ ‘Ufficio Stampa e Propaganda’ የተባለ መስሪያ ቤት አቋቁሞ ቀዳማዊ ኃ/ስላሴን እና ቀደም ሲል በንጉሥ ነገስቱ ዘመነ መንግስት የነበረውን አገዛዝ በማጥላላትና በመንቀፍ ኘሮፓጋንዳ ያሠራጭ ነበር።

በንጉሠ ነገስቱ ሥልጣን ስር ስለነበሩ ይህም በተዘዋዋሪ መንገድ በጋዜጣው ሥራ ላይ ተፅዕኖ እንደነበረው ለመጥቀስ እፈልጋለሁ።

እያንዳንዱ የሚኒስቴር መስሪያ ቤት በሚኒስትሮችና በከፍተኛ ባለስልጣናት ቢመራም፤ ሹማምንቱ «የበላይን ሳላማክር» በማለት ከተጠያቂነት የሚያመልጡበት መንገድ ከፍቶላቸው ነበር። ይኸ ሁኔታ ለፕሬስ ሥራ ምንኛ አስቸጋሪ እንደነበረ መረዳት አያዳግትም።

በ1958 ዓ.ም የወጣው መመሪያ ወደ ኢትዮጵያ ግዛት የሚገቡትና በኢትዮጵያም ውስጥ የሚታተሙት ፅሁፎች የህዝብን ሞራል የማያበላሹ ወይም የህዝብን ፀጥታ የማያናጉ መሆናቸውን የማረጋገጥ ሐላፊነት ለማስታወቂያ ሚኒስቴር የተሰጠ መሆኑን ያመለክታል።

በየዕለቱ ከምናደርገው የስራ ክንውን እንደተረዳሁት ሚዲያው ይመራ የነበረው በፅሁፍ በተሠጠ መመሪያ ሳይሆን ፤ በስልጣን ላይ ያለው ሚኒስትር ወይም ሹም በሚሰጠው የቃል ትዕዛዝ ነበር።

የሚኒስቴሩን መስሪያ ቤት ቀደም ሲል ከመሩት ሹማምንት መካከል አቶ ተስፋዬ ተገኝ፣ አቶ ክብረት አስታጥቄ፣ አቶ (በኋላ ብላታ) መርስኤ ሐዘን ወልደቂርቆስ፣ ብላታ ግርማቸው ተክለሀዋርያት፣ አቶ ሠረቀ ብርሃን ገብረእግዚእ፣ አቶ አምደሚካኤል ደሣለኝና አቶ መኮንን ሀብተወልድ ጥቂቶቹ እንደነበሩ ይታወቃል።

ክቡር አቶ መኮንን ሀብተወልድ በቃል ሰጥተውት የነበረው መመሪያ ከሞላ ጉደልም ቢሆን የሌሎችንም መመሪያ ምን እንደሚመስል ስለሚያመለክት ለአብነት ያህል ገልጬዋለሁ። ይኸ የቃል መመሪያ የተገኘው አንጋፋው ጋዜጠኛ ክቡር አቶ አሀዱ ሳቡሬ «የቀዳማዊ ሃ/ስላሴ ፍፃሜና የደርግ አነሳስ» በሚለው አንደኛ መፅሀፍ ከመዘገቡት ፅሁፍ ነው።

«መኮንን ሀብተወልድ እኛ ዘንድ በመጡ በጥቂት ሣምንቶች ውስጥ በጋዜጣና ማስታወቂያ መስሪያ ቤት ከእሳቸው በታች ሆኖ የጋዜጣውን፣ የሬዲዮኑንና በአጠቃላይ የኻርፓጋንዳውን ስራ በቅርብ የሚከታተልና የሚቆጣጠር፣ በሬዲዮ የሚነገረውን ዜናም ሆነ በጋዜጣ የሚወጣውን ፅሁፍ የሚመረምር ሰባት አባላት የሚገኙበት የሣንሱር ቦርድ ተቋቋመ። የቦርድ አባላት

1. ታደሰ አበበ
2. ከበደ አስፋው
3. ወልደጊዮርጊስ ወልደዮሐንስ
4. ያሬድ ገ/ሚካኤል
5. መኮንን ወርቅ አገኘሁ
6. አድማሱ ባድማ
7. አሀዱ ሳቡሬ ነበሩ።¹

1

«ቦርዱ በተቋቋመበት ጊዜ የሥራውን ጠባይና የሐላፊነቱን ክልል በደንብ የሚገልፅ የፅሁፍ መመሪያ አልተሰጠም። ሚኒስትሩ በመጀመሪያው ስብሰባ ላይ ባደረጉት ገለፃ በሬድዮ የሚነገረውና በጋዜጣ የሚወጣው ማናቸውም አይነት ወሬ፣ ፅሁፍ፣ አስተያየት፣ ሐተታ፣ ዲያሎግ . . . ህዝብ ዘንድ ከመድረሳቸው በፊት በጥንቃቄ መመርመርና መመዘን ያለበት መሆኑን ጠቅሰው፤ «ትልቅ አደራ ነው የተሰጣችሁ። በቅርብ ቀን ግርማዊነታቸው ፊት ትቀርባላችሁ። አንድ መጥፎ ወሬ ቢነገርና ህዝብ ጆሮ ቢደርስ ጉዳቱ ትልቅ ነው. . .»² በማለት አስጠነቀቁ።

«ማናቸውም ወሬ ፅሁፍ ቦርዱ ፊት ሲቀርብ ከፀጉር ስንጠቃ በከፋ አካሄድን እየተመረመረ ልዩ ልዩ ትርጉም እየተሰጠውና አቃቂር እየወጣለት ፈተናውን ከሚያልፈው የማያልፈው ወሬና ፅሁፍ ነበር የሚባልጠው» ይላሉ አቶ አሀዱ።

ፖሊሲውን ወይም መመሪያውን ለማስለወጥ ባይቻልም ቅሉ፤ ለጊዜው እኔ አሻሽለዋለሁ ብዬ ዕቅድ ያወጣሁለትን ስራ ያስተንጉለብኝ በጋዜጣው የቅንብር ቴክኒክ ላይ ገደብ የሚጥለው የሚቀጥለው መመሪያ ነበር።

«የጋዜጦቹ የመጀመሪያው ገፅ ስድስቱ አምዶች በሙሉ ከቤተመንግስቱ ተራ ወሬ ጀምሮ በተቻለ መጠን የግርማዊነታቸውን ህይወትና ስራ በሚጠቃቅሱ ፅሁፎችና ፎቶግራፎች እንዲሸፈኑ ማድረግ የአዘጋጆቹ ዋና ኃላፊነት መሆኑ ለብላታ ወልደጊዮርጊስ በግልፅ ተገልጿል።»³

«ከዚህ በላይ የተጠቀሰው ትዕዛዝ አልበቃ ብሎ» ይላሉ አቶ አሀዱ! «በየበዓላቱ የሚነሱት ፎቶግራፎች በጋዜጣም ሆነ በመፅሄት ከመውጣታቸው በፊት በትልቅ ኢንቨሎፕ ውስጥ ታሽጎ ወደ ቤተመንግስት እየተላኩ ንጉስ ነገስቱ አንድ በአንድ አይተዋቸው ኤክስ ምልክት ያደረጉባቸው ፎቶግራፎች ብቻ እንዲወጡ ትዕዛዝ በመስጠታቸው አዲሱን መመሪያ ተግባራዊ ለማድረግ ሁሉም ነበር በየአቅጣጫው የሚጣደፈው»⁴

የሣንሡሩ ጉዳይ በአማርኛ የሚታተሙትን ጋዜጦችና መፅሄቶች ብቻ አልነበረም የሚመለከተው። በእንግሊዝኛ የሚፅፉትም ጋዜጠኞች ይኸው ችግር እንደ ነበረባቸው William H. Seed የተባሉ ጋዜጠኛ ‘Censorship in Ethiopia’ በሚል ርዕስ October 7 ታትሞ በወጣው Manchester Guardian ጋዜጣ የሚቀጥለውን አስፍረዋል።⁵

2
3
4
5

- የጃንሆይን ስም ጠቅሶ የሚጻፍ ማናቸውም ፅሁፍ ተውላጠ ስም ሳይቀር በካፒታል ፊደል እንዲጻፍ፤
- በማንኛውም ፅሁፍ የጃንሆይ ስም መጠቀስ ካለበት ከእሳቸው በፊት የሌላ ሰው ስም እንዳይወጣ፤
- በህይወት የሚገኝ ሰው ፎቶግራፍ ከሞተ ሰው ጋር አብሮ መታተምና መውጣት እንደሌለበት፤
- በጅምላ ብዙ ሰዎች የያዘ ፎቶግራፍ በጋዜጣ ሲወጣ ከመካከላቸው በሞት የተለየ ሰው ካለ ፎቶግራፉ መታተም እንደሌለበት ጽሁፉ ይገልጻል።

እኔ እንደሚመስለኝ የዚህ አይነቱ መመሪያ የሚወጣው በቤተ-መንግስቱ ትዕዛዝ ሳይሆን የሰራውን ባህሪ በማያውቁ ባለስልጣኖች ወይም እንወደድ በሚሉ የሣንሁር ባለሙያዎች በሚሰጡት ትዕዛዝ ነው።

ደጃዝማች ግርማቸው ተክለሃዋርያት አዲስ ዘመንን አሻሽለው ብለው ሃላፊነቱን የሰጡኝ የመንግስት ፖሊሲ ወጥሮ የሚይዝ መሆኑንና የባለሙያዎች እጥረት መኖሩ ጠፍቷቸው ሳይሆን ፤ ከፈረንጅ አገር እየተማረ የሚመጣ ሰው ሐገራችን ሲደርስ ምን አይነት ፈተና እንደሚያጋጥመው «አርአያ» በተሰኘው መፅሀፋቸው የተገለፀ መሆኑን ሊያስታውሱኝ ፈልገው ሳይሆን አይቀርም የሚል ጥርጣሬ ሳያድርብኝ አልቀረም።

የአዲስ ዘመንን ጋዜጣ ለማሻሻል በህግና በመመሪያ እንዲሁም በአሠራር ልምድ የተወሰነበት ችግር መኖሩን ባምንም፤ ቀደም ብዬ እንደገለፅኩት አንዳንድ ነገር ማሻሻል እንደምችል እርግጠኛ ነበርኩ። የአንድ ጋዜጣ ተግባር ኢንፎርሜሽን ማቅረብ፣ በንግድ ሙያ ከተሠማራው ድድሩን ተቋቁሞ ህልውናን መጠበቅ፤ እንዲሁም ህብረተሰቡን ማገልገልና ማዘናናት ነው።

በጋዜጠኝነት ት/ቤት ከተማርኩት የዜና አፃፍ ቴክኒክ አንዱ ዜናንና አስተያየትን (fact & opinion) ለይቶ መፃፍ ነው። ዜና ዕውነተኛና ነባራዊ (objective) መሆን አለበት ከተባለ፤ የሪፖርተሩን ስሜታዊነት፣ አድላዊነትና ወገናዊነት ሳያንፀባርቅ ፍሬ ነገሩን እንዳለ ወይም በአዲሱ ቋንቋ እንደወረደ ማስፈርን ይጠይቃል። በዚህ አይነት የአፃፍ ቴክኒክ ከንቱ ውዳሴና ማናቸውንም ነገር ያለአግባብ አጋንኖ ማቅረብ ይወገዳል የሚል ዕምነት አለ። የታየው ይኸ ነው፤ የተናገሩት ይኸንን ነው፤ በማለት ተጨባጩን ነገር (fact) ለማስቀመጥ ይረዳል።

አስተያየትም በተመደበለት የአስተያየት ገፅ ላይ ይጻፋል። C.P. Scott የተባለ እንግሊዛዊ ጋዜጠኛ «አስተያየት ርካሽ ነው፤ fact ግን ክቡርና የተቀደሰ (ውድ) ነገር ነው» ሲል የፃፈው ለዚህ ነው።⁶

6

የጋዜጣው ልሳን የሆነው ርዕሰ አንቀጽ የሚሠፍረው በዚህ በአስተያየት ገፅ ላይ ነው። በዜና አፃፃፍና በስነፅሁፍ ወይም በተውኔት አፃፃፍ መካከል ግልፅ የሆነ የዓላማ፣ ወይም የተልዕኮ እንዲሁም የይዘትና የአቀራረብ ልዩነት አለ።

በአዲስ ዘመን ጋዜጣ እነዚህን ልዩነቶች ጠብቆ ዜናውን ማቅረብ ቢቻል ጋዜጣውን በማሻሻል ረገድ መሠረታዊ የሆነ ለውጥ እንደተደረገ አድርጌ እቆጥረው ነበር። በዜና አፃፃፍና በስነፅሁፍ መካከል ስላለው ልዩነት ዝርዝር የሆነውን ጉዳይ በማንሳት አድማጮቹን እንዳላሰለች ስለ አላማውና ስለ አፃፃፉ ቴክኒክ ብቻ ልናገር።

የሥነ ፅሁፍ አፃፃፍ አላማ አንባቢን እያዘናና እና እያማለለ ልብ በመስቀል፣ ዝርዝር ከሆነው ጉዳይ ተነስቶ ወደ ጠብቆ፣ ቀጥሎም ወደ ውጤቱ የሚመራ የአፃፃፍ ሥልት ነው። ይኸ ሒደት በልብ ወለድና በተውኔት አፃፃፍ ሲከሰት እንደምናየው የኢንፎርሜሽን ወይም የሚስጥሩ መጋረጃ የሚከፈተው በመጨረሻ ነው።

የዜና ዓላማ በቀጥታ ኢንፎርሜሽን መስጠት ነው። የክስተቱ ወይም የድርጊቱ ውጤት በዜናው የመጀመሪያ አንቀጽ ወይም አረፍተ ነገር ይገለጻል። የዚህ አይነቱ የዜና አፃፃፍ ሥልት በተፈጥሮ ወይም በግብታዊነት ለምንጠይቃቸው ስድስት ጥያቄዎች መልስ ይሰጠናል። ዓላማው ኢንፎርሜሽን መስጠት ስለሆነ አንባቢ ማወቅ የሚፈልገውን ነገር ወዲያው አፍርጦ በመናገር የዜናውን ምንነት ያሳውቃል። እንደመርዶ ነጋሪ ዙሪያ ዙሪያውን አይዘርም። ሞቷል ብሎ ነው የሚጀምረው።

በዜናው የመክፈቻ አንቀጽ (Lead) ማን? ለምን? ምን? የት? መቼ? እንዴት? ለተሰኙት ስድስት ጥያቄዎች መልስ ስለሚሰጥ የዜናውን ምንነት ለማወቅ የዜናውን ዝርዝር ጉዳይ ማንበብ አይጠይቅም።

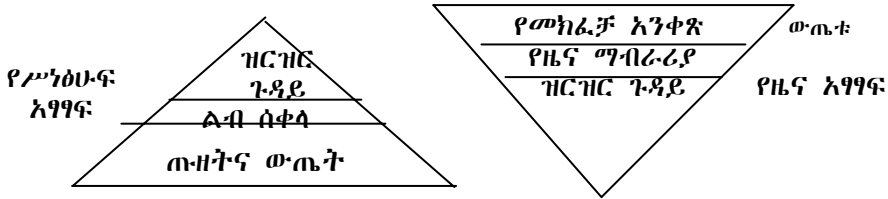
Joseph Rudyard Kipling (1865-1936) የተባለው የእንግሊዝ ደራሲና ገጣሚ ጋዜጠኛ ሆኖ ሲሰራ በነበረበት ወቅት ለስድስቱ ጥያቄዎች መልስ የሚያስገኝ አንቀጽ ምን ያህል ጠቃሚ ሆኖ እንዳገኘው በሚቀጥሉት ስንኞች እንዲህ ሲል ገልጸታል።

I have six honest men
They taught me all I knew,
Their names are where & what & when and how & why and who.

ወደ አማርኛ ሲተረጎም :-

የማውቀውን ሁሉ እኔን ያስተማሩኝ
ስድስት አገልጋዮች ታማኝ ሰዎች አሉኝ ።
እስቲ ልንገራችሁ እንዲህ ነው ስማቸው
እንዴት? ወዴት ? መቼ? ምን? ለምን? ማን ናቸው።

ከዚህ በላይ በፅሁፍ ለመግለፅ የተሞከረውን የዜና አፃፃፍ ሥልጣን በስዕላዊ መንገድ ማመልከት ይቻላል። ዜና ሲፃፍ በአናቱ በቆመ ፒራሚድ ይመስላል። ሥነ ፅሁፍ ደግሞ በፒራሚድ።

በአዲስ ዘመን ጋዜጣ ዜናውን በተፈለገው ገፅ ላይ በዚህ መልክ አቀናባብሮ ለመፃፍ የክቡር አቶ መኮንንን መመሪያ ቀስ እያልን መናድ ነበረብን። ሌላው ችግር የእኛ የጋዜጠኞቹ ችሎታ ውስንነት መሆኑን ልንሸሸግ አንችልም። አብረውኝ እንዲሰሩ የተመደቡልኝ የስራ ባልደረቦቼ መሠረታዊ የሆነ የጋዜጠኝነት ትምህርት የተከታተሉ አልነበሩም። ከተለያዩ የስራ መስክ የመጡና ሐተታ የመፃፍ ልምድ ያካበቱ ስለነበሩ፤ እኔ በአሰብኩት መንገድ ጋዜጣውን ለማዘጋጀት ምኞትና ትዕግስት ብቻውን በቂ ሆኖ አላገኘሁትም።

ሪፖርተሮቹ የሚያቀርቡት አንዳንድ ፅሁፍ የግንዛቤን ማነቆ ለማለፍ ስለማይችሉ መንፈሳቸው ተረጋግቶ በየቦታው እየተረገጠ ዜና ለማሰባሰብ የነበራቸው ፍላጎት እያደር እየተዳከመ ሲሄድ ይታያኝ ነበር። የትራንስፖርቱም ችግር እንዳለ ሆኖ ነው።

የዕለቱን ጋዜጣ ለማዘጋጀት ቀኑን በሙሉ ሠርተን ሰዓቱ ተርፎን አያውቅም። ፅሁፉ ወደ ማተሚያ ቤት ከተላከ በኋላ የስራ ባልደረቦቼን መሠረታዊ የሆነ የጋዜጠኝነት ትምህርት ለማስተማር እሞክር ነበር። የጋዜጠኝነት ትምህርት ተምሮ የሙያው ባለቤት ለመሆን መንገዱ ሁለት ነው። አንዱ የጋዜጠኝነት ሙያ ማሠልጠኛ ት/ቤት ገብቶ ሙያውን መማር ነው። ሁለተኛው መንገድ የአንድ ጋዜጣ ድርጅት ሰራተኛ ሆኖ በስራው ላይ የቆየ ልምድ ካላቸው ባለሙያዎች የአፃፃፉን ስልትና አርትኦት እንዲሁም ሥርዓተ ትምህርቱ የሚጠይቀውን ሙያ መማር ነው። እየሠሩ መማር ማለት ነው። የጋዜጠኝነት ሙያ ቲያሪውን ብቻ በመማር የሚጨበጥ ሙያ አይደለም። የማያቋርጥ የማንበብና የመፃፍ ልምድ ማዳበር ይጠይቃል።

በሀገራችን ውስጥ በዘመናዊ የጋዜጠኝነት ሙያ ሠልጥነው እየሠሩ የሚያስተምሩ ወይም የሚያሳዩ ባለሙያዎች ስላልነበሩ በወቅቱ ይኸ ዕድል ለሁላችንም ሊደርስ አልቻለም። በዚህም ምክንያት በዚያን ጊዜ ሪፖርተሮቻችን በራሳቸው ጥረት ሐተታ ፀሐፊ ከመሆን አላለፉም ማለት ይቻላል።

አብረውኝ ይሰሩ ከነበሩት ጋዜጠኞች መካከል አሳምነው ገብረወልድ፣ ጋረደው ደምሴ፣ ጳውሎስ ኞኞ፣ ሀብተጊዮርጊስ ዲሣላ፣ አየለ ኪዳኔና ያሬድ ገ/ሚካኤልን አስታውሳለሁ። በአሁኑ ወቅት አሳምነው ገ/ወልድ፣ ጳውሎስ ኞኞና ያሬድ ገ/ሚካኤል በህይወት የሉም። ሀብተዮሐንስ ዲሣላ ከአብዮቱ ጋር በተያያዘ ምክንያት ዕድሜ ልክ እስራት ተፈርዶበት ዘብጥያ ወርዷል ሲሉ ሰምቻለሁ። እዚህ የፃፍኩት ነገር ዕውነት መሆኑን ለመመስከር ጋረደውና አየለ ይበቁኛል!

የጋዜጣው የመጀመሪያ ገፅ ለዜና የተመደበ ሆኖ ሳለ የግርማዊነታቸውን የውሎ ድርጊትና ፎቶግራፍ ብቻ ይዞ ይውጣ ማለቱ ጋዜጣውን ለማሻሻል ከታሰበው ዓላማ ጋር ሊጣጣም አልቻለም። የማናቸውም ጋዜጣ የመጀመሪያ ገፅ የዕለቱ ዋና ዋና ዜናዎች የሚሰፍሩበት የትርኢት መድረክ ከመሆኑም በላይ፣ የዜናው ትልቅነትና አንስተኛነት በተዋረድ ይመደባል። የዜናው ርዕስና የሚያስፈልገው የአምድ መጠን የሚወስንበት ስለሆነ፣ የዜናው ማሳያና መሸጫ (tells & sells) መድረክ ነው። የዜናው አቀማመጥ የአንባቢን ዓይን መማረክ ይኖርበታል።

ዜናውንና ፎቶግራፉን መምረጥ፣ የርዕሱን ኮርና ዜናው በገፅ ላይ የሚሰፍርበትን ሥፍራ መወሰን፣ ከውጭ የሚመጡ ፅሁፎችን መምረጥ፣ ፅሁፉን መቀበልና አለመቀበል የአዘጋጁ ኃላፊነት ሆኖ ሳለ፣ የአቶ መኮንን መመሪያ አጉል ልማድ ጥሎብን ሄዷል። ይህንን የቆየ ልማድ በአንድ ጊዜ ለመለወጥ መሞከር ክቡር አቶ መኮንን ሀብተወልድና ብላታ ወልደጊዮርጊስን ምናልባትም ከእነሱም አልፎ ጃንሆይን ጭምር ያስቆጣ ይሆናል የሚል ስጋት ነበረን።

በመጀመሪያ ጊዜ ሥራውን ሀ ብዬ ስጀምር የፃፍኩት ርዕስ አንቀፅ አስተያየት መሆኑ እየገባኝ በመጀመሪያው ገፅ ላይ አወጣሁት። ይህንን ርዕስ አንቀፅ ለናሙና ያህል ከዚህ ፅሁፍ ጋር አባሪ አድርጌ አቅርቤዋለሁ። በሂደትና ውሎ በማደር የመጀመሪያውን ገፅ ለዜና መድብን ሁለተኛው ገፅ የአስተያየት መስጫ ገፅ እንዲሆን አደረግን።

**ርዕስ አንቀጽ
ልዩነት ምንድነው?**

ልዩነት ማለት መወለድ፣ መውጣት መገለጥ፣ መከሰት ወይም መገኘት መሆኑን የኢትዮጵያ ሊቃውንት አብራርተው ያትታሉ።

ልዩነት ልማድንና ባህልን ተደግፎ የሚከበር ቀን እንደመሆኑ መጠን ሠልጥነዋል በሚባሉት አገሮች ውስጥ እያንዳንዱ ሰው የተወለደበትን ቀን ያስታውሳል። ያከብረዋልም።

የዕድሜውን ብዛት እንዲያስታውሱት የተደረደሩትን ነዳጅ ሻማዎች አጥፍቶ፣ ብስኩቱን ቆርሶ፣ የዘመድ የወዳጅን መልካም ምኞት ከተቀበለ በኋላ፣ ራሱን እንዲህ ሲል በመመራመር ይጠይቀዋል። ከመወለድ ወደ ማደግ፣ ከማደግ ወደ መብሰልና ወደ መደርጀት እነሆ ደርሻለሁ ልኖረው

ከተፈቀደልኝ ዘመን በየ 12 ወሩ አንድ ዓመት በፍጥነት እየተቀነሰ ይሄዳል። በዕድሜዬ ውስጥ ሕሊናን የሚያረካ ልብን የሚያኮራ ምን የተለየና ቀዋሚ የሆነ ሥራ ሠራሁ ካቻምና ምን ሠራሁ? አምናስ? ዘንድሮስ . .

በአገራችን ውስጥ ብዙዎቻችን ልዩ ልዩ የበዓል ቀናትን ጠንቅቀን ስንጠብቅ የልደታችንን ቀን ሳናውቀውና ሳናከብረው እንረሳለን። (እንሞታለን)

የሆነ ሆኖ መወለድ ማንም የሚያደርገው የተፈጥሮ ግብር ሲሆን ራሳችንን ለታላቅ መያ መፍጠር፣ ወይም ትሩፋት ለሞላበት አገልግሎት ማዋል ለልባችን ኩራት ለመወለዳችንም ምክንያት እንደሚሆን አይጠረጠርም።

እነሆ ዛሬ የግርማዊ ቀዳማዊ ኃይለ ሥላሴን የልደት በዓል ስናከብር የሚገጥመን የመመራመር ጥያቄ ባለፉት ሃምሳ ዓመታት ውስጥ ግርማዊነታቸው ምን ሠሩ? የሚል ጥያቄ አይደለም። የዚህ ጥያቄ መልስ በየዕለቱ በምናየው ሥራ ተገልጾአል። የሚገጥመን ጥያቄ ኢትዮጵያን አሁን ከምትገኝበት ደረጃ ለማድረስ አንድ ሰው ምን ያህል የመሪነት ተግባር፣ የአስተያየት ጥልቀት፣ የማይገታ የሕሊና ትግል፣ የማይበገር ቆራጥነት ይዞ መነሳት አለበት ብለን ነው።

የጃንሆይ ልደት የኢትዮጵያ ልደት ነው። እንዲያውም ጃንሆይ ለራሳቸው የሚገባውን ውለታ፣ ክብርና ምሥጋና ለኢትዮጵያ ይሰጥ በማለት «የዛሬውን የልደቴን በዓል ስትጠባበቁት በነበረው በኢትዮጵያ ልደት እለውጠዋለሁ» ብለው የተናገሩትን ቃል ሳናስታውሰው አናልፍም።

ዛሬ እያንዳንዱ ኢትዮጵያዊ የግርማዊነታቸውን ዕለተ ልደት በሚያከብርበት ቀን ልደት ምንድነው? ከአንድ ሰው ስላለው የሚጠበቀው አገልግሎት እስከምን ድረስ ነው? እያለ ራሱን መጠየቅና መመራመር ግዴታ ይሆንበታል።

በሁለተኛው ገፅ ላይ የአዘጋጁ ሥም፣ የጋዜጣው መታወቂያ ርዕስ (name – plate or masthead) አድራሻና የአንባቢዎች ደብዳቤ ይታተም ጀመረ። በዚህ ጋዜጣ ላይ የአዘጋጁ ስም ሲጻፍ የመጀመሪያው ጊዜ ነበር። በእንግሊዘኛው ቋንቋ Editorial ለሚለው ቃል ተመሳሳይ ቃል እንዲፈልጉልኝ ብላታ ወ/ጊዮርጊስንና ሊቀሥዩማን አክሊሉን ጠይቄ «ርዕስ አንቀፅ» የሚል ስም ስለሰጡኝ በጋዜጣው ላይ ለመጀመሪያ ጊዜ ሠፈረ። እስከአሁንም አዲስ ዘመን ጋዜጣ ብቻ ሳይሆን የግል ጋዜጦችም በዚህ ርዕስ ይጠቀሙበታል።

በውጭ አገር አንዳንድ ጋዜጦች «ርዕስ አንቀፅ» አይወጡም። ርዕስ አንቀፅ የፃፉ እንደሆነ ሂስና አስተያየት ስለሚወጡ፣ ጠላት እናፈራለን፣ ማስታወቂያ አናገኝም ይላሉ። ታዲያ እነዚህ ጋዜጦችና ጋዜጠኞች እንደፈሪ ነው የሚቆጠሩት።

ግርማዊነታቸው ኢትዮጵያን የዘመኑ ሥልጣኔ ተቋዳሽ እንድትሆን ያደረጉትን አስተዋፅኦና ጠላትም ከሀገራችን እንዲባረር የተሟገቱበትን የትግል መድረክ በማስታወስ በጋዜጣው ላይ ይፃፍ የነበረው ምስጋናና ውዳሴ በህዝቡ ዘንድ አሰልጅ ነገር ሆኖ የታየበት ጊዜ አልነበረም። ቢኖርም በግልፅ የሚነገርበት ጊዜ አላገጠመኝም። ከቤተመንግስቱም ሆነ ከባለስልጣኖቹ አካባቢ «ይኸም በዛ» የሚል የቅሬታ ድምፅ ሲነገር

ሰምቼ አላውቅም። እርግጥ ነው ወጣቱ ትውልድ የራሱ የሆነ አቋም ነበረው።

ክቡር አቶ መኮንን ሀብተወልድ የሰጡት መመሪያ አለምክንያት አልነበረም የሚል ግምት አለኝ። የቤተመንግስቱን ፍላጎትና የህዝቡን ስሜት በትክክል ያውቁት ስለነበረ ሊሆን ይችላል።

ይኸንን በምን አወቅህ ብትሉኝ አቶ አሀዱን ዋቤ አቀርባለሁ። አቶ አሀዱ እንዲህ ይላሉ ። «ቀዳማዊ ኃ/ስላሴ ከስደት ከተመለሱበት ከ1933 ዓ.ም ጀምሮ በመንግስት ጋዜጦች አዲስ ዘመን፣ ሰንደቅ አላማችንና ሄራልድ ላይ የሚወጡ አብዛኞቹ ፅሁፎች የእሳቸውን ስም፣ ስራ ክብርና ታሪክ አለመጠን አጉልተውና አስፋፍተው በሚገልጡ በሙገሳና (በውዳሴ) ቃላት ተሞልተው ማየት እጅግ የሚወዱ መሆናቸው በጋዜጣና ማስታወቂያ መስሪያ ቤት ታውቆ የቆየ እንደመሠረታዊ ባህል የሚታይ በስራም ሲፈጸም የኖረ ነገር ነበር።»

በዚያን ዘመን የነበሩ የውጭ ሀገር ሰዎች በትችትም ሆነ በሽሙጥ ሲናገሩ «ኢትዮጵያ ውስጥ ሁለት ጋዜጦች አሏቸው። በአንዱ ንጉስ ነገስቱን ያመሰግኑበታል። በሁለተኛው ጣሊያንን ይሰድቡበታል» እያሉ ይሳለቁብን ነበር።

ብላታ ወልደጊዮርጊስ ጋዜጣውን ለሀያ ዓመታት ሲያዘጋጁ የተቸገሩበት ምክንያት እየገባኝ ከሄደ በኋላ፣ ለአጭር ጊዜ ጉብኝት ወደ ውጪ አገር ሄዱ። የሣንሁሩን ሥራ ተጠባባቂ ሆነው እንዲያከናውኑ በእሳቸው ስፍራ ሻምበል አጥናፉ መኮንን ተተኩ።

ሻምበል አጥናፉ እኔ የምፅፈው ርዕስ አንቀፅ አልጣማቸውም መሰለኝ እንደመሰላቸው እየሠረዙና ሌላ ቃላት እየተኩ፣ ቆንጦጥ የሚያደርገውን እያለዘቡ ያትሙት ጀመር። ይኸ አሠራር ስላልጣመኝና በእጅጉ ስለከነከኝ የእኔ ስም በጋዜጣው ላይ ታትሞ እንዳይወጣ አደረግሁ። ይኸ አድራጎቴ ከድፍረት ተቆጠረብኝና በየሳምንቱ ሚኒስትሩ ቢሮ በምናደርገው ስብሰባ ላይ ቀርቤ ምክንያቱን እንዳስረዳ ብላታ ግርማቸው አዘዙኝ።

እኔ የምፅፈውን ርዕስ አንቀፅ ሻምበል አጥናፉ እያረሙ ከእኔ አስተሳሰብ ውጪ የሆነ ነገር ይታተማል። ሻምበሉ የፅሁፉን ጥርስ ጥርሱን እያወለቁ ባዶ ድድ እንዲታይ እያደረጉ ነው የሚል ቃል ስነዝረኩ። ብላታ ግርማቸው ለማናቸውም ነገር መልስ ለማግኘት የሚቸግራቸው ሰው አልነበሩም። በእኔ አነጋገር ትንሽ ከአሰቡበት በኋላ «አቶ ነጋሽ የፅሁፌ ጥርስ እየወጣ ድዱ ብቻ ነው የሚታተመው የሚል አነጋገር አምጥቷል። እኔ እንደሚታየኝ ካልተስተካከለና ከአገጠጠ ጥርስ ንፁህ ድድ ይሻላል።» አሉ።

ይኸም እንደመመሪያ ተቆጥሮ አዲስ ዘመን ለብዙ ዓመታት ንፁህ ድዱን ሲያሳይ ቆይቷል። አንድ ጋዜጣ አሳትሞ ለማሰራጨት የብዙ ሰዎችን ትብብርና ጥረት ይጠይቃል። የሥነ ፅሁፍ ዝግጅት ክፍል ዜናውንና ኢንፎርሜሽኑን ፈልጎ ሲፅፍና አርቲክሎችን ሲያቀርብ፣

የማስታወቂያና የህትመቱ ክፍል በተመደበለት ገጽ ላይ የታዘዘውን ሥራ ሲያከናውን የዕለቱ ጋዜጣ ስራ አልቆ ወደ አልጋው ሄደ ይባላል። ይኸ ሁሉ ዝርዝር ጉዳይ አዘጋጁን ስለሚመለከት የሥራው ድርሻ ቀላል ሊሆን አይችልም።

የጃንሆይን ፎቶግራፍና በየቀኑ ያከናወኗቸውን ተግባራት በቤተመንግስቱ የተመደበው ሪፖርተር እየፃፈ ስለሚያቀርብ፣ ጋዜጣው ላይ ኻርቶኮሉን ጠብቆ በስተራሱ ይወጣል። ከዘመናዊ ጋዜጣ አፃፃፍ አንፃር ይኸም አንዳንድ የቴክኒክ ችግር ያስከትላል። የዕለቱ ታላቅ ዜናና ፎቶግራፍ መስፈር ያለበትን ስፍራ ለማስያዝ ቢታሰብም፤ ቅድሚያ ለቤተመንግስቱ ዜና ስለሚሰጥ የሙያውን ጥያቄ አውቆ መርሳት ወይም መተው ግድ ይሆናል። ለምሳሌ ያህል የጠቅላይ ሚኒስትሩን ፎቶግራፍ ከአንድ ሚኒስትር ፎቶግራፍ ግርጌ ማውጣት ክብረ- ነክ ስለሚሆን የጋዜጠኛው ሙያ በ2ኛ ደረጃ መታሰብ ነበረበት።

አንድ ጋዜጣ የራሱ የሆነ ፐርሰናሊቲ ብቻ ሳይሆን የተለየ የአፃፃፍ ቴክኒክ እንዲኖረው የተደረገው አለምክንያት አልነበረም። 1ኛ/ የዜናውን ምንነት በርዕሱና በዜና መክፈቻው አንቀፅ ማወቅ ስለሚያስችል ነው። በዜና አፃፃፍ ድግግሞሽን ያስቀራል። 2ኛ/ በጋዜጣው ላይ የቦታ እጥረት ቢያጋጥም ወይም ዜናው ከተፈለገው በላይ ቢረዝም ዜናውን እንደገና መፃፍ ሳያስፈልግ በቀጥታ ዝርዝር ጉዳዩን ከግርጌ ቆርጦ ማስቀረት ይቻላል። 3ኛ/ የዚህ አይነቱ የጋዜጣ አፃፃፍ ቴክኒክ ሪፖርተሩ ዜናውን ቶሎ ለመፃፍ ያስችለዋል፤ ችግር አይኖርበትም። ዜናውን ለማስረዘም ቢፈለግ ዜናው እንዳለ ሆኖ በዝርዝር ጉዳዩ ላይ ማከል ይቻላል።

ዘመኑ የቴክኖሎጂ ጥበብ የተስፋፋበት የጥድሬያና የጊዜ ሽሚያ ያለበት እንደመሆኑ መጠን፣ አንባቢው 50 እና 100 ገፅ ጋዜጣ አንብቦ ለመረዳት ጊዜ ስለሚወስድበት ርዕሱንና የመክፈቻውን አንቀፅ ብቻ ተመልክቶ የጋዜጣውን ይዘት ሊረዳ ይቻላል።

በመንግስት ጋዜጣ ላይ ተቀጣሪ ሆኖ መስራት ከግል ጋዜጣ ፖሊሲና አሠራር የተለየ ባህሪ እንዳለው ቀደም ብዬ ብገነዘብም፤ ባለስልጣናቹን ጥቃቅኑ ነገር ሁሉ እንደሚያስከፋቸውና እንደሚያሳስባቸው ሳይ በዚህ ሥራ ምን ያህል እንደምገፋበት ራሴን አበክሬ እጠይቅ ነበር።

በጊዜው የነበረኝ ዕድል የታዘዘኩትን እየሠራሁ መቆየት አሊያም ወደውጭ ሐገር ተመልሼ እየሠራሁ መማር እንደነበር ሳላስብበት አልቀረሁም። ይኸንን ሃሳብ እያወጣሁና እያወረድኩ እያለሁ ወዳጄና የት/ቤት ጓደኛዬ የነበረው አቶ ዮሐንስ ገ/ማርያም ወደ ፍሲያ ሄደን ለመማርና ለመስራት እንደምንችል ነገረኝ። ዮሐንስ በዚያን ጊዜ ጄኔራል ዊንጌት ት/ቤት ስለሚያስተምር በትምህርት ሚኒስትር በኩል ለጋዜጠኝነት ሥራ ስኮላርሺፕ መምጣቱን ያውቅ ነበር። ጥያቄያችን በትምህርት ሚኒስትር በኩል ተቀባይነት አግኝቶ ወደ ፍሲያ ለመሄድ

በዝግጅት ላይ እንዳለን በወቅቱ የማስታወቂያ ሚኒስትር የነበሩት አቶ አምደሚካኤል ደሣለኝ የእኔን ስም ከሊስቱ ላይ ሠርዘው ሌላው ጓደኛችን እንዲሄድ አደረጉ። መቀየሪያ አልቀረም። ነገሩ «ጥንቸል ዘልላ ዘልላ ወደ መሬት» እንደሚባለው ሆነና ምንም ለማድረግ አልቻልኩም።

እኔን ለምን እንዳስቀሩኝ ለመረዳት አልቻልኩም። ምናልባትም ከሚኒስትሩ የሚሰጠኝ መልስ ለስራ ታስፈልጋለሁ የሚል እንደነበር ከነበረው ልምድ ለመናገር እችላለሁ። ዮሐንስ ወደ ሞስኮ ሄዶ ሁለት ዓመት ያህል ከቆየ በኋላ በጤና መታወክ ምክንያት ህይወቱ አልፎ አስከሬኑ ወደሐገሩ ተላከ። የትውልድ ሐገሩ ደሴ ስለነበረ የቀብሩ ስነ ስርዓት እዚያ ተፈፅሟል።

በዜና አሰባሰብ በኩል ያጋጥመን የነበረውን ችግር መጥቀሱ አስፈላጊ ይመስለኛል። ዜና ምንድነው? ለሚለው ጥያቄ አንድ ትርጉም ለመስጠት እንደሚያስችግር አውቃለሁ። እንደየሀገሩ ልማድ፣ ባህልና የዕድገት ደረጃ ለአንዱ ሀገር ዜና የሚባለው ለሌላው ሀገር ዜና ላይሆን ይችላል። ለተማሪ ሰው ዜና የሚሆነው ለመሀይም ዜና ላይሆን ይችላል። ለሴቶች ዜና የሚሆነው ለወንዶች ዜና አይሆንም። ለዚህ ለአሁኑ ስራ ያህል ዜና ማለት አያሌ አንባቢዎችን የሚሰብ፣ ወቅታዊና ትክክልኛ የሆነ ትርጉም የሚሰጥ ኢንፎርሜሽን ነው እንበል። ዜና አንባቢ የሚፈልገውና ጥቅም አገኝበታለሁ የሚልበት ኢንፎርሜሽን ነው።

በጊዜው የነበሩት አንዳንድ ባለስልጣናት ሹመትና ኃላፊነት ሲሰጣቸው ኃላፊነታቸውን ለመወጣት ይቸገሩ ነበር። በአንድ ፊት በሀገ መንግስቱ እንደተደነገገው ተጠሪነታቸው ለንጉሠ ነገስቱ ስለሚሆን፣ ሁሉን ነገር «የበላይ አካል» ሳያውቀው ለጋዜጠኛ ኢንፎርሜሽን መስጠት ይጨንቃቸው ነበር። ባጠፋም ባለማም የእኔ ኃላፊነት ነው ለማለት ስለማይደፍሩ አንድ ነገር ለመናገር እየሠጉ «ልማከርበት» በማለት ቀጠሮ ያበዛሉ። ያለሙያው በሥልጣን ላይ የሚመደብ ሹም ጋዜጠኛ አታሳዩኝ የሚልበት ጊዜ ነበር። ፀሃፊዎ ቢሮ ተቀምጣ ስብሰባ ላይ ናቸው። ዛሬ ስራ በዝቶባቸዋል። ወደግቢ ተጠርተው ሄደዋል፤ ስለምትል የዜናው ወቅታዊነት ይቀራል፤ ያልፋል። ወሬው በከተማው ውስጥ ተነግሮና የተሳሳተ መስመር ይዞ በየመሸታ ቤቱ ስለሚወራ ከዚያ በኋላ ዜና መሆኑ ይቀራል።

ባለስልጣኖቹ ለጋዜጠኛ ኢንፎርሜሽን እንዲሰጡ የሚያስገድድ ህግ አልነበረም። እኛ ኢትዮጵያውያን ሂስትሪ በፀጋ የመቀበል ልምድ ያካበትን ሰዎች አይደለንም። አብዛኞቻችን በሰው ማሬዝ እንወዳለን እንጂ በራሳችን የመሳቅ ልምድ የለንም። በአሽሙር፣ በለበጣ፣ በቅኔ መናገር ስለምንወድ ግልፅነት ይገድለናል። ይኸም ከመጥፎ ባህሪያችን አንዱ ይመስለኛል።

መፅሀፍ፣ ሙዚቃ፣ ሥዕልና ፊልም መተቸት ለጋዜጠኛው የተፈቀደ መብት ነው። የሥራውም ባለቤት የሆነ ደራሲ ሙዚቀኛም ሆነ ሰዓሊ

ሥራውን ለህዝብ የሚያቀርበው ይወደድልኛል ወይም ይጠላብኛል ብሎ አምኖ ስለሆነ ሂሱን በፀጋ መቀበል ይጠበቅበታል። ጋዜጠኛው የደራሲውን ወይም የሙዚቀኛውን (ፊልምም ሊሆን ይችላል) ሥራ ከመተቸት ፈንታ የባለሙያውን የግል ህይወት ቢተቸ በስም ማጥፋት ይጠይቅበታል።

በዲሞክራሲ ሥርዓትና በኘሬስ ነፃነት በሚያምኑ አገሮች ደራሲያን ሥራዬ ተተቸ በማለት ፍርድ ቤት አይሄዱም። በሀገራችን ሥራው ወይም መስሪያ ቤቱ የተነቀፈበት ሃላፊ ስሜቱ በቀላሉ ይነካና ከማኩረፍ አልፎ ለማጥቃትና ለመበቀል ይነሳል። የጋዜጣ አዘጋጅ በነበርኩበት ዘመን በየጊዜው የሚያጋጥመኝ አስገራሚ ነገር ይህ ነበር። በጋዜጣ ተሰድቤያለሁ። ክብሬ ተነክቷል። የሰው መሳቂያና መሳለቂያ ሆኛለሁ። የሚል ተቆርቋሪ በጋዜጣው መልሶ ይሳደባል እንጂ ወደ ፍርድ ቤት ሄዶ በህግ ለመካስ አይፈልግም። ተሰደብኩ ባዩ በተራው ስድቡን ያዥጉደጉደዋል። የመልስ መልስ ሲፃፉ ሶስተኛው ወገን ከዳር ቆሞ «ነገረው አይደለም!» እያለ ጠቡን ያባብሰዋል። በዚህ ምክንያት ጋዜጣው አንባቢ ቢያገኝም ፣ የሚከራከሩበት ርዕሰ ጉዳይ ለህዝብ ይጠቅማል ወይስ አይጠቅምም ብሎ መወሰን ያስፈልግ ነበር። አንድ የታወቁ ባለስልጣን ተውኔት ይፅፉና በመድረክ ይታያል። አቶ አሀዱ ሳቡሬ ተውኔቱን በማስመልከት ሒስ ይጽፋሉ። ሒሱ ባለስልጣኑን አላስደሰተም። ከጥቂት ቀናት በኋላ አቶ አሀዱ አንድ ወዳጃቸው ሲያገባ ከፅድምተኞቹ አንዱ ሆነው የመልስ ግብዣ ይደረግበት ወደነበረው ወደ ባለስልጣኑ ቤት ይሄዳሉ።

የተውኔቱ ፀሀፊ አቶ አሀዱን ሲያዩ እዚያ ሁሉ አጃቢ ፊት ተከሳትረው «በጋዜጣ እንደዚያ ስድብኸኝ አሁን ደግሞ እንጀራዬን ልትበላ ቤቴ ድረስ መጣህ?» ይሏቸዋል።

የባለስልጣኑ አነጋገር በባህላችን ቅር የሚያሰኝ ቢሆንም፤ «የተንገበገቡለትን እንጀራ አልማርኩትም» በማለት አቶ አሀዱ ስድቡን እያረረ ሣቀ የባህር ማሸላ ያደርጉታል።⁷ ቀደም ሲል ለማስረዳት እንደሞከርኩት የሀሳብ ልዩነትን ማስተናገድና በፀጋ መቀበል ገና ልንማረው የሚገባ ባህል ወይም ልማድ ይመስለኛል።

በውጪ ሐገር ስሜ በጋዜጣ ጠፍቷል። ክብሬ ተነክቷል። የህዝብ መሳቂያና መሳለቂያ ሆኛለሁ፤ ወይም በዚህ ፅሁፍ ምክንያት ሥራዬ ተበድሏል፤ ዕቅዴ ታገሏል፤ የሚል ሰው ወደ ፍርድ ቤት ሔዶ ክስ ይመሠርታል። ፍርድ ቤቱ ከሳሽ ተበድሏል ብሎ ከአመነበት ዳጉስ ያለ ካሣ ያሰጠዋል። የሚከፈለው ካሣ ቀላል አለመሆኑን ለማመልከት ያህል 3 ምሳሌዎች እጠቅሳለሁ። **እ.ኤ.አ** በ1991 ዓ.ም Victor Fiazell የተባለ ሰው በመጠጥ ኃይል እየተሸነፉ መኪና ለሚያሸከረክሩ ሰዎች ክሱ እንዲነሣላቸው ጉቦ (ሙስና) ይቀበላል በማለት የዳላስ ቴሌቪዥን

7

ስሜን አጥፍቶ ዜና አሠራጭቷል የሚል ክስ ይመሠርታል። ፍርድ ቤቱ ከሳሹ ተበድለዋል በማለት 58 ሚሊዮን ዶላር ካህ እንዲከፈል በይደል። አፈፃፀሙ በምን እንዳለቀ አላውቅም።

እ.ኤ.አ 1990 ዓ.ም «ፊላደልፊያ ኢንኳየር» የተባለው ጋዜጣ በስም ማጥፋት ክስ 6 ሚሊዮን ዶላር ካህ ከፍሏል።⁸

የአሜሪካ ንግድ ንግድ የነበሩት Theodore Roosevelt ሠካራም ናቸው በማለት ‘Detroit News’ የተባለ ጋዜጣ ይወነጅላቸዋል። ንግድ ንግድ ስሜን አጥፍቷል በማለት ለፍርድ ቤት አቤቱታ ያቀርባሉ። ጋዜጣው ይቅርታ ጠይቆ እርማት ቢያደርግም ፍርድ ቤቱ ክሱን አላነሳም ተበድያለሁና መካስ አለብኝ በማለት ሙግቱን ቀጠሉ። የፍርድ ቤቱንም ምክር ለመቀበል አልፈለጉም። ፍርድ ይሰጠኝ አሉ። ፍርድ ቤቱ የ6 ሣንቲም ካህ ፈረደላቸው። በዚህ ውሳኔ ንግድ ንግድ አጥፊው ጋዜጣ ተረትቷል ብለው በመደሰታቸው ካህውን ተቀብለው ፋይሉ ተዘግቷል።⁹

የእኛ ፍርድ ቤት 58 ሚሊዮን ብር ካህ ያስከፍል አንልም። በስም መጥፋት ምክንያት የተበደለ ሰው ሰብአዊ መብቱ መጠበቅ ይኖርበታል። የጋዜጠኞችን ሥራ የሚገድበውና ለቅጣትም የሚዳርገው አስቸጋሪ ህግ የስም ማጥፋት ህግ መሆኑ መታወቅ ይኖርበታል።

የአዲስ ዘመን ጋዜጣ ከ1951 ዓ.ም ጀምሮ ዕለታዊ ስለሆነ በተለያዩ ምክንያቶች በቂ የሀገር ውስጥ ዜና ለማግኘት እንቸገር ነበር። የውጭ ሀገር የዜና ወኪሎች የሚሸጡልንን ዜና እየተረጎምን እናወጣለን። አንባቢያን የሚዕክቱቸው አርቲክሎች ፖሊሲውን የሚቃረኑ ወይም ለምንም የማይጠቅሙ ይሆኑና ሳይታተሙ ይቀራሉ። በዚህም ምክንያት ብዙ ሰዎች ቢሮ ድረስ እየመጡ ይቆጣሉ። ቁጣቸውን በትዕግስት እንድንቀበል የሚያደርገን «ዕሁፍ የራስ፣ ሚስት ግን የሰው ደስ ትላለች፤» የሚለው የቻይናዎች አባባል ነበር።

ዜና የሚቃረምባቸው ሥፍራዎች ፍርድ ቤቶች፣ የፖሊስ ጣቢያዎች ፣ ማዘጋጃ ቤቶች፣ አየር መንገዶች፣ የተለያዩ የመንግስት መስሪያ ቤቶችና ድርጅቶች ነበሩ። ሪፖርተሮቻችን ሲቀናቸው ከእነዚህ ሥፍራዎች አንዳንድ ዜና ይዘው ይመጣሉ። ሪፖርተሮቹ ዜና ለማግኘት በየመሥሪያ ቤቱ ደጅ ሲጠኑና ሹማምንቱን ሲለማጡ ውለው ምንም ኢንፎርሜሽን ሳይዙ ወደ ቢሮ በሚመለሱበት ጊዜ የመንዜውን ገበሬ ብሶት እንዲህ እያሉ ያዘግባሉ።

**ጨርቁ ፊቷን ነጣት ዘመድ እንደሞታት
ሰእያንዳንዱ ቱኪ (ጭቃሹም) ስቋጥር ስፈታት!**

8
9

ዜና ምን ማለት እንደሆነ ውሱንና አንድ ወጥ የሆነ ትርጉም ስለማይገኝለት የሪፖርተሮችን ችሎታ መፈታተኑ አይቀርም። የጋዜጠኝነት ሥራ የጀመረ አንድ ሪፖርተር ዜና ፅፎ እንዲያመጣ ሃላፊነት ይሰጠዋል። ትዕዛዙ ለአንድ ጉባኤ ንግግር የሚያደርግ ሰው ስላለ የሚያስተላልፈውን መልዕክት በትክክል ተከታትሎ ዜናውን እንዲያቀርብ ነበር። ንግግር የሚያደርገው ሰው መድረክ ላይ ወጥቶ ንግግሩን ሲጀምር ያልተጠበቀ ጠላት ተኩሶ ይገድለዋል። በዚህ ጊዜ ሪፖርተሩ የማስታወሻ ደብተሩን አጣጥፎ ወደ ቢሮ ይመለሳል።

«ዜናውን አመጣህ?» ሲል አዘጋጁ ይጠይቃል።

«አላመጣሁም» ይላል ሪፖርተር።

«ለምን?»

«ተናጋሪውን አንድ ሰው ተኩሶ ስለገደለው የተናገረው ነገር የለም» ይላል። የሰውዬው መገደል ትልቅ ዜና እንደነበር አልታየውም።

አዲስ ዘመን የሚጠቀምበት ሌላው የዜና ምንጭ የኢትዮጵያ ዜና አገልግሎት ድርጅት ነበር። በየጠቅላይ ግዛቱ ርዕሰ ከተሞች የተመደቡት ሪፖርተሮች አብዛኞቹ ለማለት ይቻላል የሙያ ብቃታቸው አጠያያቂ ነበር። በአዲስ አበባ ለቤተመንግስቱ ወሬ ከፍ ያለ ክብር እንደሚሰጠው ሁሉ በየጠቅላይ ግዛቱ የሚሾሙት ባለስልጣናት የአገሩን ፀጥታ አስጠበቁ፤ ግብር እንዲሰበሰብ አደረጉ፤ በማለት እየተወደሱ በስልክ የሚላከው ወሬ ውሎ አድሮ አሰልጁ መሆኑ አልቀረም። የገበሬው ችግር፣ የባለ ዕርስቱ ተፅዕኖ፣ የመሬት ላራሹ ጉዳይ፣ የፍትህ መንገድ፣ ጠቅላላው የማህበራዊ፣ የኢኮኖሚያዊና የፖለቲካ ቀውስ የዜና ምንጭ መሆኑ ቢታወቅም የሪፖርተሩ ውሱን ችሎታና የመንግስት ሣንሥር ማዕቀብ ማድረጋቸው አልቀረም።

የጋዜጠኝነት መሠረታዊ ትምህርት በሚሰጥበት ጊዜ የዜናን ባህሪና ምንነት ለመተንተን የሚረዱ ጠቃሚ የሆኑ መስፈርቶች ይዘረዘራሉ። የዜናው ወቅታዊነት ቅርብነት ፣ የዜናው ክብደትና ትልቅነት፣ የሚያስከትለው ልብ ሰቀላ፣ ከዚህ ቀደም ያልታየና ያልተሰማ ወይም ያልተለመደ መሆኑ፣ ግጭትን የሚያስከትል ባህሪ እንዳለው (የሀሳብና የአካል ግጭት) የጾታ ቅራኔ፣ ስሜትን የሚቀሰቅስ የዜና አይነት መሆኑና የዕድገት ሂደትን የሚያመለክት መሆኑና በእነዚህ ባህሪያት ዙሪያ እየተሸከረከረ የሚቀርብ ኢንፎርሜሽን በዜናነት ሊፈረጅ ይችላል። ከእነዚህ መስፈርቶች ጋር ያለመተዋወቅ ችግር በዜና አገልግሎት በኩል የሚቀርቡልንን ሀተታዎች ወደ ዜና ለመመለስ ተጨባጭ ፍሬ ነገር (fact) ይገኛቸው ነበር።

በአዲስ ዘመን የምናቀርበው አንዳንድ ዜና ባለስልጣኖቻችንን የሚያሳጣ መስሎ ሲታያቸው የጃንሆይን ሁለ-ገብ የሆነ ሥልጣን በማንተራስ አስቀድመው አቤቱታ ማቅረብ የተለመደ ዘዴ ነበር። አንድ ምሳሌ መጥቀስ ይቻላል። በአንድ ወቅት በሱማሊያና በኬንያ ድንበር አካባቢ የኮሌራ በሽታ መከሰቱን የሚገልፅ ዜና በሮይተርስ የዜና ወኪል

ተሰራጨ። ይኸ ወረርሺኝ ነገ ኢትዮጵያ ውስጥ ሊገባ ስለሚችል የጤና ጥበቃ ሚኒስትር ምን አይነት ቅድመ ዝግጅት አድርጓል የሚል ፅሁፍ አስተሳሰብን።

በጊዜው የነበሩት የጤና ጥበቃ ሚኒስትር የዚህ ፅሁፍ ዓላማ ህዝብን ከማሸበርና ስጋት ላይ ከመጣል በስተቀር ፤ እንዲሁም ቱሪስቶች ወደ አገራችን እንዳይገቡ ከማድረግ በስተቀር ፋይዳ የለውም በማለት ለጃንሆይ አቤቱታ አቀረቡ። የማስታወቂያ ሚኒስትሩ ጃንሆይ ፊት ተጠርተው «ሥራውን አልቻልኩም እንደሆነ ሌላ ሰው ይደረግበት» በመባላቸው ሚኒስትሩ በጣም አዝነው ሲበሳጩ እንደነበር አስታውሳለሁ።

ሚኒስትሩን የሚከስሱት ሰዎች አቤቱታ ሲያቀርቡ እንዲያው በደፈናው አልነበረም። የማስታወቂያ መ/ቤት መንግስትና ህዝብ እንዲያገለግል ጃንሆይ ያቋቋሙት መስሪያ ቤት መሆኑን ጠቅሰው፣ ጋዜጠኞችም የመንግስት ደሞዝ እየበሉ መንግስትን የሚያሳጣ ስራ ይሠራሉ በማለት ክስን አሳምረው ነው የሚያቀርቡት። እነዚህ ሰዎች በአብዛኛው እነማን ነበሩ?

አንጋፋው ጋዜጠኛ ክቡር አቶ አሀዱ ሣቡሬ ለአጭር ጊዜም ቢሆን የማስታወቂያ ሚኒስትር ሆነው ወደ ቤተመንግስት እየተጠሩ ቁጣና ተግሣፅ ይደርስባቸው ስለነበር አሳጮቹ እነማን እንደነበሩ እንዲህ በማለት ያስተዋውቁናል።

እነዚህ ሰዎች «እበላ ባይ፣ አድርባይ፣ አስመሳይ የሆኑ በቤተመንግስቱ አካባቢ የሚርመሰሙ፣ ቀጣፊዎችና መልቲዎች ለቀዳማዊ ኃይለስላሴ ተቆርቋሪዎችና አሳቢዎች በመምሰል የሚፈፀሙት የተንኮል ሥራ መሆኑን አውቅ ነበርና ጃንሆይ በመቆጣታቸው አልተደነቅሁም።»

ማተሚያ ቤቱም የሚያስከትለው ችግር ቀላል አልነበረም። የአዲስ ዘመን ጋዜጣ በብርሃንና ሰላም ማተሚያ ቤት ሲታተም እንደአሁኑ ጊዜ በኮምፒዩተርና በአፍሴት (offset) መሣሪያ እየታገዘ አልነበረም የሚሠራው። እያንዳንዱ ፊደል በእጅ እየተለቀመ ጊዜ በሚወስድና አዝጋሚ በሆነ አሠራር ነበር የዕለቱ ሥራ የሚከናወነው። ከጊዜ በኋላ «ሞኖ ታይፕ» የተሰኘ የህትመት መሣሪያ በመምጣቱ በመጠኑም ቢሆን ሥራው ሊቃለል ችሏል። ከእኔ በፊት በነበረው አሠራር የዕለቱ ዜና፣ ኢንፎርሜሽንም ሆነ ማስታወቂያ፣ ወደ ህትመት የሚላከው በጋዜጣው ገፅ ላይ የት ቦታ እንደሚወጣ ሳይገለፅ፣ እርዝማኔውና እጥረቱ ሳይለካ፣ ስለነበረ፣ የርዕሱ አምድና ወሬ ከተለቀመ በኋላ የጋዜጣው ገፅ ሁሉንም ፅሁፍ ሳይዝ ይቀርና ይበተናል። ይኸንን ችግር ለማስቀረትና የገፁንም አቀማመጥ መልክ ለማስያዝ «ዶሚ» መሥራት ያስፈልጋል ነበር። በታይፕ የተሳፈው ፅሁፍ በህትመት መሣሪያ ከመለቀሙ በፊት እያንዳንዱ ወሬና ሥዕል በጋዜጣው ገፅ ላይ ምን ያህል ስፍራ

እንደሚሰጠው በሂሳብ እየተሠራ መቅረብ ነበረበት። እዚችም ላይ እኔ ትንሽ አስተዋፅኦ ማድረግ አልቀረም።

በማተሚያ ቤቱ በኩል የነበረው ሌላው ችግር ለህትመቱ ሥራ የሚያገለግሉት ፊደላት ብዙ ያገለገሉ ስለነበሩ አንዷ እግር አንካሣ ሌላዋ ወልካሣ ይሆኑና የህትመቱ ሥራ በሚካሄድበት ጊዜ ከአራሚዎቹ አምልጣ ወይም ተዘልላ የምትወጣ ፊደል ያልተጠበቀ ውዝግብና ችግር ትፈጥራለች። ለምሳሌ ያህል /ስ/ የምትልዋ ፊደል «ሳ» ብትሆን «ለ» «ላ» ሆና ብትታተም አሳፋሪ የሆነ ችግር ይከሰታል። ወይም አንዷ ፊደል እስከጭራሹ ትዘለልና ምድር ቁልቢጥ ትሆናለች። ለምሳሌ ያህል ግርማዊነታቸው ብለን ስንፅፍ አንድ ፊደል የተዘለለችበት ጊዜ አጋጥሟል። የዚህ አይነት ስህተት ታትሞ ሲወጣ ባለስልጣኖቹ ሆነ ተብሎ የተደረገ እየመሰላቸው ሠራተኞቹን ለማስቀጣትና ሃላፊነታቸውን ለማስወረድ ይሯሯጡ ነበር። በፈረንጁ ዓለም ሰው ይሳሳታል የሚለው አባባል ግንዛቤ ስለተሰጠው Honest mistakes ሥህተት የመስራት ነፃነት በሚለው ስርዓት ውስጥ ይካተታል። To err is human to forgive divine እንደሚባለው።

በማተሚያ ቤቱ ውስጥ የተለያዩ መጠን ያላቸው ለርዕስ የሚያገለግሉ ፊደላት በብዛት ስላልነበሩ የጋዜጣውን ትዕይንተ-ገፅ ለማሳመር ችግር ነበረብን። የእርማቱን ሥራ ማታ ማታ የሚሠሩት የቤተክህነት ሰዎች ነበሩ። ብላታ ወልደጊዮርጊስ አይተውት እኔም በአዘጋጅነቴ ተመልክቼው ወደ ማተሚያ ቤት የሚላከውን ፅሁፍ አራሚዎቹ ለሚኒስትሩ ስልክ ደውለው የራሳቸውን አስተያየትና የመሰላቸውን የይሆናል ትርጉም አክለው ወሬው እንዳይታተም ማድረግ ይችሉ ነበር።

የመንግስት ጋዜጣ አይነተኛ ባህሪው በሥልጣን ላይ ያለው መንግስት ልሣን ወይም አፈቀላጤ መሆኑ ነው። በዚህም ምክንያት በህዝብ ዘንድ ያለው ተቀባይነት ከግል ጋዜጣ ይሻላል ለማለት ያስቸግራል። በሥልጣን ላይ ያለው መንግስት በህዝብ ዘንድ ምን ያህል ተወዳጅነት አለው? የሚለው ጥያቄ በጋዜጣውም ሥራ ላይ ይንፀባረቃል። የጋዜጣ አንዱ ተግባር መንግስት የሚያወጣውን ህግና ፖሊሲ ከህዝብ ጋር ማስተዋወቅ ነው። ለህዝቡ ደህንነት፣ ለማህበራዊና ለኢኮኖሚ ዕድገት ሲባል የሚዘረጉትን የዕድገት አውታሮች፣ ዕቅዶችንና ተግባራዊነታቸውን ያብራራል። ጉድለታቸውንም ይጠቁማል። ያሳስባል። ይወቅሳል። መልካም ስራ ሲሰራ ያመሰግናል።

የግል ሚዲያ ባለበት አገር መንግስት የህዝቡን ህገመንግስታዊ መብት እንዲጠብቅ፣ ፍትህና ርትዕ እንዳይጓደል አለአግባብ የሆነ ድርጊት እንዳይፈፀም ህዝቡን ወክሎ ይሟገታል። ዋናው ችግር መንግስት ለህዝብ ቆሚያለሁ ሲል የግሉም ሚዲያ ለህዝቡ የማስበው እኔ ነኝ ማለቱ ነው። እውነተኛው ማን እንደሆነ ሊመሠክር የሚችለው ተጠቃሚው ህዝብ ራሱ እንደሆነ መታወቅና መታመን አለበት።

መንግስት ለራሱ ሲል የሚያደርገውን አድላዊነት አስወግዶ ሚዲያው ትክክለኛና ሚዛናዊ የሆነ ሥራ ለመስራት የሚችለው ከመንግስት እጅ ተላቅቆ ለኩባንያ ወይም ለግለሰቦች ሲሰጥ ብቻ ነው። ይኸ በውጪው አለም የታወቀና የተለመደ አሠራር ነው። የግል ጋዜጣ የንግድ ተቋም እንደመሆኑ መጠን ለህዝቡ መስጠት የሚገባውን አገልግሎት ቸል በማለት በንግድ ስራ ላይ የሚያተኩርበት ጊዜ ያጋጥማል። የዚህ አይነቱን ስህተት እንዲታረም አንባቢው ህብረተሰብ፣ የፍትሐቤሩና የወንጀለኛው መቅጫ ህጎች፣ የንግድ ህግ ፕሬስ ካውንስልንና የፕሬስ ህግን፣ የመሳሰሉ መርሆች ከፍ ያለ ሚና ሊጫወቱ ይችላሉ። በተለያዩ ምክንያት አንባቢው ህዝብ ደንበኛነቱን የሚነፍገው ጋዜጣ ዕድሜው አጭር እንደሚሆን አያጠያይቅም።

በመንግስት ጋዜጣ ላይ የሚሠሩ ሪፖርተሮች ከሣንሠርና ከህሊናቸው ጋር እየተሟገቱ የሚያቀርቡት ራስን በራስ ሣንሠር ያደረገ ሪፖርት ነባራዊ (objective) ወይም የተመዛዘነ ሊሆን አይችልም። ይኸንን ችግር ከነበረን ተሞክሮና ልምድ ለመናገር ይቻላል።

በሐገራችን ውስጥ የመንግስት ጋዜጣ ብቻ በነበረበት ዘመን፣ ጋዜጠኛው አላሠራም ብላችሁኛል በማለት ሥራውን ለቅቆ ራሱንና ቤተሰቡን ማስራብ ስለማይፈልግ ከዓመት ዓመት የማትጨምረውን አንስተኛ የወር ደሞዝ እየተቀበለ የጡረታ ጊዜውን ሲጠብቅ ይቆያል። የደሞዱን ሲሶ የምትሆን የጡረታ አበል አስመድቦ ከሥራ ይሰናበታል። ከዚያ በኋላ ምን አይነት ህይወት እንደሚኖረው መገመት አያዳግትም።

እኔ የጡረተኛው ህብረተሰብ አባል ስለሆንኩኝ ጡረተኛ ማለት ምን ማለት እንደሆነ አውቃለሁ። በ«ብሌን» መፅሄት «በድዱ ይስቃል» በሚል ርዕስ ያሠራርኳት ይህች ግጥም የምታስተላልፈው መልዕክት ስለሚኖራት ከዚህ ዕሁፍ ጋር አባሪ አድርጌ አቅርቤያታለሁ።

በድድ ይስቃል

ጥር ተኛ ሁሉ አበሉ አነስተኛ፣
 ብሶቱን ያሰማል ሲቀመጥ ሲተኛ።
 «ደጉ ጊዜ አለፈ፣ያዛሬው ይቅር፣
 ጧት ቁርሱን ሳይበላ ማታ ጦም ማደር።
 አሉና አንጋጠጡ እግዜርን ፍለጋ፣
 ጌታዬ አታጋልጠኝ ለረሃብ አለንጋ።
 ብለው ተማጠኑ፣ የነገውን ፈሩ፣
 የባሰም ይኖራል ብለው ጠረጠሩ።
 የትዬ-ለሌ ነው የሸመታው ጣጣ፣
 50 ብር ተሸርፋ ለስንቱ ልትወጣ።
 ምኑን ከምን ሳርገው እናንተው ፍረዱ፣
 ይቅር ሥጋ ቅቤው ጥሬው መወደዱ።
 አሉና ጠየቁ፣ እንደናጽናናቸው፣
 ከኛ መልስ ታጣና ዝም ስላልናቸው፣
 ልጆቻችሁ ሁሉ አሜሪካ ናቸው፣?
 አሉና ጠየቁ የደላን መስጧቸው።
 አሁንም መልስ አጡ፣ ሁሉም ይቆዝማል
 ተንፋሽ መጨረስ ነው መንግሥትን ማን ያማል።
 «አምስት ልጆች አሉኝ ፣ የላቸውም ሥራ፣

ሁሉን ግዛ ባዮች ሰምተዋል ሲወራ።
 ብለው ተካከዙ ጡር ቢኖር ነው አሉ፣
 ሲመሽ መንገሳታት ውለታ እንዳልዋሉ።
 እኔ መሃይም ነኝ፣ ልጆቼ አይማሩ፣
 የምከፍለው ታጥቶ ገንዘብ በየወሩ።
 የፈረንጅ ውራጅ ሰልቫጅ ባይኖር ኖሮ
 እርቃናችን ነበርን እኛማ ዘንድሮ።
 ሕክምና አናውቅም መድኃኒት አንገዛ
 ደቁሶን ይሄዳል ህመሙ እንደዋዛ።
 አበሏ ተተክላ አትወርድ፣ አትወጣ፣
 እግዚአ ማለት ነው፣ ምዕዕት እስኪመጣ።
 ብለው ተናገሩ፣ አድማጩም ተሰማማ፣
 የኔም ትዳር ያው ነው እያለ እያቅማማ።
 ተመስገን እንበለው ጥርሳችን ረግጁል፣
 በልቶ ካልተሳቀ ቢያገጥ ምን ያደርጋል?
 ብለው ፈገግ አሉ ጥርስ አልባ ነበሩ፣
 እንደሠራ አይገድል ሆነና ነገሩ።
 ሁሉንም ተናግረው ልንሄድ ስንነሳ፣
 አንዲት ቃል ጨመሩ፣ መቼም አትረሳ፣
 «ጡረተኛ ሁሉ ሲሄድ ያስታውቃል፣
 አንጀቱ ተጣብቆ በድድ ይስቃል»

የቀዳማዊ ኃ/ስላሴ መንግስት መውደቂያው እየተቃረበ ሲሄድ ጃንሆይም ሆኑ ባለስልጣናቸው ሥጋት ላይ መውደቃቸው አልቀረም። በተለይ የማስታወቂያ ሚኒስቴር ሚኒስትር የነበሩት ዶ/ር ተስፋዬ ገብረእግዚእ ለፕሬስ ክፍል ይሰጡት የነበረው መመሪያ ከሣንሡርነትም አልፎ ጋዜጠኞቹ ምንም ነገር እንዳይፀፉ እጃቸውን የፊጥኝ አስሮ የሚያስቀምጥ መመሪያ ነበር። ለትዝብቱ ያህል መመሪያውን ከዚህ ጋር አባሪ አድርጌ አቅርቤዋለሁ።

«ለግርማዊ ንጉሠ ነገሥት የሚቀርብ ማስታወሻ ግርማዊ ሆይ፣

የሚከተለው ለአቶ ተገኝ የተሻወርቅ የኢትዮጵያ ፕሬስ ድርጅት ዋና ሥራ አስኪያጅ የተሰጠ መመሪያ ነው።

ስለ ፕሬስ ድርጅት ኃላፊነትና ስለ ጋዜጠኝ አመራር ጉዳይ ስብሰባ እያደረግን ብዙ ጊዜ ተነጋግረንበታል። በተለይም ህዳር 29/1964 ዓ.ም እርስዎና ዋና አዘጋጆች በተገኙበት በጋዜጠኝ የሚወጡትን ስህተቶች ስለመቀነስ ዘዴ አንዳንድ ውሳኔ ተደርጓል።

እነዚህን ውሳኔዎች በሥራ ላይ ለማዋል ከዚህ ቀጥሎ ዝርዝር የተመለከቱት መመሪያዎች ተሰጥተዋል» ይልና ከዚህ ጋር በማያያዝ

በጋዜጣ ሊገለጡ የማይገባቸው በሚል የሚከተሉት አባይት ጉዳዮች ሰፍረው እናገኛቸዋለን።

1. የንጉሠ ነገሥቱን አገዛዝና ዘውድ፣ እንዲሁም የኢትዮጵያን ሕገ መንግሥት የሚነካ፣
2. የንጉሳውያን ቤተሰቦችንና የሚኒስትሮችን ክብር የሚነካ፣
3. የሥራ ፈት ብዛት፣
4. የአሠሪና ሠራተኛ ግጭት፣
5. የተማሪዎች ሁከት፣
6. የግብር ጭማሪ፣
7. የኑሮ ውድነት፣
8. የደመወዝ ጭማሪና የመንግሥት ሠራተኞች የሚገልጡት ቅሬታ፣
9. አድማን የሚመለከት ጽሁፍ፣
10. ስለ መሬት ስሪት ፣
11. ወታደራዊ ጉዳይ (ስትራቴጂክ ቦታዎች የወታደር ደመወዝና) የሠራዊቱ በጀት ወ.ዘ.ተ ፣
12. የሃይማኖት ልዩነት፣
13. የጉሳ ልዩነት፣
14. አንዱን የውጭ አገር መንግሥት አቋም የሚነካ፣
15. የአፍሪካ አንድነት ድርጅትን አቋም የሚነካ፣
16. የኢትዮጵያን ሕዝብ ሞራል ዝቅ የሚያደርግ፣
17. የኢትዮጵያን አንድነት የሚለያይ፣
18. የሴተኛ አዳሪዎችን ብዛት የሚገልጽ፣
19. የለማኞችን ብዛት የሚገልጽ፣
20. ብልግናን የሚገልጹ ጽሑፎች፣
21. የኢትዮጵያን በጀት የሚመለከት ጽሑፍ፣
22. መንግሥት ያወጣውን ፕላን ያለአግባብ የሚተኝ ጽሑፍ፣
23. የሰውን ስም ያለአግባብ የሚያጉድፍ፣
24. የኢትዮጵያን የኑሮ ደረጃ ከሌሎች አገሮች ጋር በመጥፎ ሁኔታ የሚያወዳድር፣
25. የሌላውን አገር የሶሻሊያል ፍልስፍና /አይዲኦሎጂ/ ለማስፋፋት የሚሞክር ጽሑፍ፣
26. የፓርላማ አባሎች በየጊዜው የሚያደርጉትን ክርክር የሚያብራራ ጽሑፍ፣ ልዩ መመሪያ ካልተሰጠ በቀር ከላይ የተዘረዘሩት አርዕስተ ነገሮች በጋዜጣ አይገለጡም። የጊዜው ሁኔታ ለሚያስከትለው ጉዳይ ልዩ መመሪያ ይሰጣል።

ጥር 30 ቀን 1964 ዓ.ም
ታዛዥ አገልጋይዎ
ዶ/ር ተስፋዬ ገብረእግዚእ

ከመንገዴ ወጣሁ መሰለኝ! ወደጋዜው ልመለስ። አዲስ ዘመን ጋዜጣ በመንግስት በጀት የሚንቀሳቀስ ቢሆንም የዛሬ 45 ዓመት የማስታወቂያ ሚኒቴር የአመት በጀት ከ6 ሚሊዮን ብር በታች እንደነበር አስታውሳለሁ። ጋዜጣው አንባቢን እንዲስብ አድርጎ ለማቅረብ መስሪያ ቤቱ ገንዘብ የለኝም ስለሚል ከሳንሠሩ ጋር እነዚህ ጥቃቅን የሆኑ የስራ መሰናክሎች እየተጨመሩ የጋዜጠኛውን ሞራል ያላሸቁት ነበር።

ብርቱና ብልህ የሆነ ጋዜጠኛ ጠላትም ወዳጅም የለውም የሚል አነጋገር አለ። የሚፀፈው ዜና እውነትን፣ ሚዛናዊነትን፣ ትክክለኛነትንና ተአማኒነትን አጠቃሎ የተላበሰ ስለሚሆን፣ አንባቢው ሕዝብ ያምነዋል፣ ያከብረዋል። ምናልባትም ይፈራዋል።

ቀደም ሲል እንደተገለጸው እኛ ያቀረብነው ፅሁፍ በጋዜጣ አልወጣልንም በማለት ቅሬታ የሚያሰሙ አንባቢያን ብዙ ቢሆኑም፣ የህዝቡ ፍላጎት ከመንግስቱ ፖሊሲ ጋር የሚቃረን መሆኑን የማያውቁ ብዙዎች ነበሩ። በዚህ መጠን ደግሞ በጋዜጣው የሚወጣው ፅሁፍ የኛን ዕምነትና አላማ አላንፀባረቀም፤ እንዲያውም የማይፈለግ ነገር ነው አትማችሁ ያወጣችሁት የሚሉን ነበሩ። በዚህ መልክ ተቆጥተው ሊጣሉን ከመጡት መካከል የዩኒቨርሲቲን ተማሪዎችና የፖሊስ ባለስልጣናትን አስታውሳለሁ።

በ1963 ዓ.ም ገደማ ይመስለኛል። የአዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ ተማሪዎች መንግስትን የሚቃወም ፅሁፍ በበራራ ወረቀቶች እያባዙ በከተማው አውራ ጉዳዮች ላይ ይበትኑ ነበር። ይህንን የቅስቀሳ ወረቀት የሚበትኑት አመፅን ለማነሳሳትና የጃንሆይን መንግስት ለማፈረስ ነው በማለት የህዝብ ደህንነትና የፀጥታ መሥሪያ ቤት ለአገር አስተዳዳሪ ሚኒስቴር የሚበተነውን ወረቀት ያቀርባል።

በዚያን ጊዜ የአገር አስተዳዳሪ ሚኒስቴር ሚኒስትር ክቡር ቢትወደድ ዘውዴ ገ/ህይወት ነበሩ። ሚኒስትሩ ጋዜጠኞችን ጠርተው ተማሪዎቹ ሠላምን ለማደፍረስና ሁከት ለመፍጠር የሚበትኑት ወረቀት በህዝብ ህይወትና ንብረት ላይ ጥፋት እንዲደርስ የሚጋብዝ ነው። በእነዚህ ተማሪዎች ላይ መንግስት ህጋዊ እርምጃ ለመውሰድ የሚገደድ መሆኑ ተገልጾ በጋዜጣ ርዕስ አንቀፅ እንዲጻፍ የሚል ትዕዛዝ ሰጡ። እኔ በአዲስ ዘመን ጋዜጣ፣ ተገኝ የተሻወርቅ በሄራልድ ጋዜጣ ርዕስ አንቀጽ ጻፍን።

ጋዜጣው ለህዝብ ከተሰራጨ በኋላ 5 የሚሆኑ የዩኒቨርሲቲ ተማሪዎች (Crocodiles) የሚል የህብፅ ስም የተሰጣቸው እሳት ጉርሰው እሳት ለብሰው ብርሃንና ሰላም ህንፃ ውስጥ ይገኝ ወደነበረው ቢሮአችን ይመጣሉ።

እንደ አጋጣሚ ሆኖ እኔ ማለድ ብዬ ቢሮ አልገባሁም ነበር። የሰንደቅ አላማችን ጋዜጣ ዋና አዘጋጅ የነበሩት አቶ ያሬድ ገ/ማካኤል ዘንድ ሄደው በአዲስ ዘመን ጋዜጣ ላይ የወጣውን ርዕስ አንቀጽ የፃፈውን ሰው እንፈልጋለን በማለት ያፈጠባቸዋል። አቶ ያሬድ የጋዜጣው አዘጋጅ ከጥቂት ጊዜ በኋላ ይመጣሉ ስላሉአቸው ተማሪዎቹ እንመለሳለን ብለው ይሄዳሉ። በዚህ ጊዜ ያሬድ ፖሊስ ይጠሩና ቢሮአቸው ውስጥ ያቆዩታል።

እኔ ቢሮ ስገባ ተማሪዎቹ ለደህና ነገር የመጡ ስላልመሰላቸው ፖሊስ መጥራታቸውን ይነግሩኛል። መጠንቀቅም እንዳለብኝ ይመክሩኛል። የአቶ ያሬድ አነጋገር ስላሰጋኝ ሽጉጤን ከመኪና ውስጥ አምጥቼ ጠረጴዛዬ መሳቢያ ውስጥ አስቀምጬ ተማሪዎቹን በመጠባበቅ ላይ እንዳለሁ፣ አንድ ወዳጄ ሊጠይቀኝ ይመጣል። ስለተማሪዎቹ ስንነጋገር የታተመውን ጋዜጣ እየመረመረ አስተያየቱን ለሚኒስትሩ

የሚያቀርበው የስራ ባልደረባችን ይመጣና የተማሪዎቹን ዛቻ ሰምቼ ነው የመጣሁት ይለኛል።

በተማሪዎቹና በእኔ መካከል ሊፈጠር የሚችለው ሙግት ከክርክር አልፎ ወደትንንቅ ቢያመራ ሁለቱ ሰዎች በገላጋይነት ያግዙኝ ይሆናል በማለት ሁለቱን ሰዎች ከቢሮው ወጥተው እንዲሄዱ አልገፋፋኋቸውም። ከጥቂት ደቂቃዎች በኋላ ተማሪዎቹ ተከታትለው ቢሮዬ ይገባሉ። በቁጣና በትዕቢት መንፈስ እንደመጡ ሁኔታቸው ይናገር ነበር። የእንግዳ መቀበያው ሶፋ ስላልበቃቸው ተጨማሪ ወንበር አቀረብንላቸው።

አንዱ ተማሪ «እዚህ ጋዜጣ ላይ የተፃፈው ርዕስ አንቀፅ የአንተ የግል አስተያየት ነው? ወይስ የመንግስት መግለጫ ነው?» በማለት ቆጣ ብሎ ጠየቀኝ። ከአነጋገሩ ትግሬ ወይም ኤርትራዊ ይሆናል ብዬ ገመትኩ። ጥያቄው እንደትዕዛዝ አይነት ስለሆነብኝ መልስ ቶሎ አልሰጠ ሁትም። ተማሪዎቹን በዓይኔ እየቃኘሁ የምናገረውን ሳሰላሰል ሁለተኛው ተማሪ ቀጠል አደረገና «እዚህ ጋዜጣ ላይ የተፃፈው ርዕስ አንቀፅ እኛ ሰላም ለማደፍረስና ሁከት ለመፍጠር እንደተነሳሳን አድርጉ ነው የሚገልፀው። ይኸ መግለጫ የመንግስት ነው ወይስ ያዘጋጁ የግል አስተያየት? በማለት ሁኔታውን ለማወቅ ፈልገን ነው የመጣነው» አለ ለዙብ ባለ አነጋገር።

«እንደምታውቁት ይኸ የመንግስት ጋዜጣ ነው። የመንግስት ጋዜጣ ማለት ደግሞ የመንግስት ልሣን ነው። ርዕስ አንቀፁ የመንግስት ፖሊሲ የሚንፀባረቅበት መሆኑን የምታውቁ ይመስለኛል» አልኳቸው።

«ይኸ ፅሁፍ ብዙ ስህተት አለበት» አለ ሶስተኛው።

«ምንድነው ስህተቱ?» አልኩት።

«እኛ በህዝብ ህይወትና ንብረት ላይ ጥፋት እንዲደርስ ወይም አመፅ እንዲፈጠር ቅስቀሳ አላደረግንም።»

«እኛ ለሀገሪቱ መልካም አስተዳደርና ፍትህዊ የሆነ ዳኝነት ያስፈልጋል ነው ያልነው።» አለ አራተኛው።

«የህዝብ መብት መከበር አለበት ነው ያልነው።» አምስተኛው ነው እንዲህ ያለው።

«ይኸ ርዕስ አንቀፅ የተፃፈው እናንተ ለበተናችሁት የቅስቀሳ ወረቀት መልስ እንዲሆን ነው። የተፃፈው በመንግስት ትዕዛዝ ነው። እናንተ ፅፋችሁ የበተናችሁትን ወረቀት እንደቀላል አድርጋችሁ የገመታችሁ መሰለኝ። እንደምታውቁት በሰላም የማይመጣ ለውጥ በአመፅ መምጣት አለበት ነው የሚለው ፅሁፍ።»

ከፊት አንዱ «እርስዎ ለውጥ ፈላጊ መሆንዎን እንሰማለን። ሐሳባችንን ሊደግፉን በተገባ ነበር» አለ ፈገግ ብሎ። የልጁን አነጋገር አልጠላሁትም። በአዲሱ አነጋገር ትንሽ ሞቅ አለኝ! አዎን የለውጥ ፈላጊ ነኝ እንዳልል ሊጠይቀኝ የመጣው እንግዳና የሣንሁሩ ሠራተኛ እያዳመጡ ናቸው። አይደለሁም እንዳልል ተማሪዎቹን ማስቀየም

አልፏልግሁም። የለውጥ ፈላጊ መሆኔን በሆዴ ይገፍ «መቼም ለውጥ የሚመጣው በሂደት ነው» ብዬ ተልካሻ ምክንያት ሰጠሁ። ተማሪዎቹ የፈለጉትን መልስ ከአገኙ በኋላ ሳያመሰግኑኝ እየተገማለሉ ወደ ተገኝ የተሻወርቅ ቢሮ አመሩ። ተገኝ የሂራልድ ጋዜጣ ዋና አዘጋጅ ነበር።

«እነዚህ ተማሪዎች እነማን እንደሆኑ ታውቋቸዋለሁ?» ሁለቱን ሰዎች ጠየቅሁ።

«ሁለቱን የማውቃቸው ይመስለኛል» አለ የሥራ ባለደረባዬ። «ከዳር ተቀምጦ የነበረው ዋልልኝ ይመስለኛል። መካከል የነበረው ጥላሁን ግዛው ሳይሆን አይቀርም።»

ተማሪዎቹ ተገኝ ቢሮ ገብተው ያቀረቡት ጥያቄ እኔን ከጠየቁኝ የተለየ እንዳልነበረ ሰምቻለሁ። ሆኖም ተገኝ እንደኔ አልፈራቸውም። አቋሙን አስተካክሎ «እናንተ እነማን ሆናችሁ ነው ይኸንን ጥያቄ የምትጠይቁኝ» በማለት ስለአፈጠጠባቸው እየዛቱና እየተሳደቡ መሄዳቸውን ሰማሁ።

ተማሪዎቹ እጆቻችንን ለመጠምዘዝ እቢሮ ድረስ መጥተው መሄዳቸውን ሚኒስትሩ ወዲያው ሰሙ። የተገኝ መልስ ተገቢና ትክክለኛ መልስ እንደነበረ፤ የእኔ መልስ እንዳልተወደደልኝ ተነገረኝ። ተገኝ የተሻወርቅ በሥልጣንም ሆነ በዕድሜ ከማይመጥኑት የጃንሆይ ሹማምንት ጋር በደርግ ጁንታ እንደተረሸነ ይታወቃል። በእነሱ ቋንቋ ተመትቷል። ተገኝ ወዳጄና የሥራ ጓደኛዬ ቢሆንም እስከ ዛሬ ድረስ በምን ምክንያት እንደተገደለ ለማወቅ አልቻልኩም። እርግጥ ነው የደርግ ባሕሪና ተግባር ሲያሰኝው ገድሎ በኋላ ምክንያቱን እንደምንም ፈላጊ በሚዲያ መናገር ነበር። «በሥልጣን መባለግ» በሚል የደፈና አነጋገር ለሐገሪቱ ዕድገት ከፍተኛ ያለ አስተዋፅኦ ያደረጉና ወደፊትም ሊያደርጉና ሊጠቅሙ ይችሉ የነበሩትን አያሌ ባለስልጣናት ያለፍርድ አጥፍቷቸዋል።

ቀደም ባለው ዘመን በውጭ ሐገር ጋዜጣ ላይ ይሠሩ የነበሩ ክራቲቮችና ሐተታ ፀሐፊዎች፣ ጋዜጠኞች ቢባሉም ምድባቸው ከደራሲያን ጋር ነበር። በአሁኑ ዘመን ጋዜጠኝነትና ደራሲነት ሁለት የተለያዩ ሙያዎች መሆናቸው እየታመነበት መጥቷል። እንደጋዜጠኞች ይጠቀሱ ከነበሩት ደራሲያን Defoe, Swift, Addison, Steele, Fielding and Samuel Johnson እንደምሳሌ ይጠቀሳሉ።¹⁰

ከጋዜጠኝነት ወደ ደራሲነት ለመሸጋገር የጋዜጠኝነት ሙያ ምን ያህል አስተዋፅኦ ያደርጋል? የሚል ጥያቄ በየጊዜው ይነሣል። የጋዜጠኝነት ሥራ በየዕለቱ አዲስ ምርት እንደሚያመርት ፋብሪካ ይቆጠራል። እንደ ፋብሪካ አንድ አይነት ምርት አያቀርብም። ጋዜጠኛው በየዕለቱ አዲስ ኢንፎርሜሽን ይሰበስባል። በየዕለቱ ከተለያዩ ምሁራንና ተራ ሰዎች ጋር ይወያያል። ለሰዎች ከሚያቀርበው ቃለ መጠይቅ አዲስ

10

ትምህርት ይቀስማል። ከተለያዩ የሙያ መስኮች ከሚሰበሰባቸው ማቲሪያሎችና ዕውቀት ሰጪ ከሆኑ ኢንፎርሜሽኖች የራሱን ችሎታና የአስተሳሰብ አድማስ ያሰፋል። ፈረንጆች እንደሚሉት ስለ ብዙ ነገሮች ጥቂት ጥቂት ስለሚያውቅ Jack of all trades, master of none ይሆናል።

ጋዜጠኛው ሥራው ነውና ሳያሰልስ ስለሚጽፍ ራሱን ለመግለጽ የሚያስችለው የሙያ ብቃት ያዳብራል። ዜናና ኢንፎርሜሽን የሚጽፈው ለተማሪውና ለሊቁ ብቻ ሳይሆን ለጀማሪ አንባቢና ለተራው ሰው ጭምር ስለሆነ የሚጠቀምባቸው ቃላትና አረፍተ ነገሮች አጫጭርና በቀላሉ ለአንባቢ የሚገቡ ናቸው።

ጋዜጠኛው በየዕለቱ የሚያነጋግራቸውን ሰዎች ባሕሪ፣ ፈሊጥ፣ ልምድና የሰውነት እንቅስቃሴ ይመለከታል። ጋዜጠኛው ወደ ደራሲነት ሲሸጋገር እነዚህ ጥናቶች በሚጽፋቸው ልብወለዶችና ተውኔቶች ውስጥ ለሚሰላቸው ባሕሪያት የሚጠቅሙ ሞዴሎች ይሆኑታል።

መጽሐፍ ማንበብና ሳያሰልሱ መጻፍ የጋዜጠኛውን የቋንቋ ችሎታ ከማዳበሩም በላይ ብዕሩንም ያሠላዋል። ያተባባሳም። ለዚህ ሳይሆን አይቀርም ጋዜጠኛ የነበሩ ሰዎች የታወቁ ደራሲያንና የኖቢል ሽልማት ተሸላሚዎች የሚሆኑት።

በነገራችን ላይ በጋዜጠኝነት ትምህርት ቤት ለተማሪው ከሚመደብለት ጠቅላላ ጊዜ ሠልጣኙ ለጋዜጠኝነት ትምህርት የሚያውለው አንድ አራተኛውን ወይም አንድ ሶስተኛውን ብቻ ነው። የተረፈው ጊዜ የሚመደበው ከሶስት እስከ አራት ዓመት ለሚፈጀው ጠቅላላ ትምህርት መሆኑ ይታወቃል። እያንዳንዱ የኒቨርስቲ ወይም የጋዜጠኝነት ሙያ ማሠልጠኛ ኢንስቲትዩሽን የራሱ የሆነ ሥርዓተ ትምህርት ቢኖረውም፣ የጋዜጠኝነት ትምህርት የሚባለው የፕሬስ ታሪክ፣ የፕሬስ ሕግ፣ የሥነ ምግባር ትምህርት፣ የዜና አሰባሰብ ዘዴ፣ ሪፖርት የመጻፍ አርትኦትና ርዕስ አንቀጽ መጻፍ እንዲሁም መጣጥፍ መጻፍ፣ የጋዜጣውን ተነባቢነት ለማሳመር ዜናውንና ሥዕሉን በትዕይንተ ገጹ ላይ ማስቀመጥ (layout) መቻል ወዘተ ነው።

ጋዜጠኛው ከዚሁ ጋር ሊያጠና የሚሞክረው ትምህርት ጂኦግራፊ፣ የፖለቲካ ሣይንስ፣ ኢኮኖሚ፣ ቋንቋና ሶሲዮሎጂ ሊሆን ይችላል።

እኔ በማስታወቂያ ሚኒስቴር ውስጥ 15 ዓመት ያህል ሳገለግል ግርማዊነታቸው ፊት ሶስት ጊዜ ቀርቧል። በመጀመሪያ ጊዜ የቀረብኩት ከፈረንጅ አገር እየተማሩ የሚመጡ ወጣቶች ጃንሆይ ፊት እየቀረቡ እጅ መንሳት የተለመደ ሥርዓት ስለነበረ ይኸው ዕድል ደርሶኝ አንድ አሥር ከሚሆኑ «መጤዎች» ጋር ወደታላቁ ቤተመንግሥት በሂድኩበት ጊዜ ነበር።

ቤተመንግሥቱ አዳራሽ ውስጥ ጃንሆይ ቁመው ተማሪዎቹን ተራ በተራ ያነጋግሩ ነበር። በአካባቢው ይታይ የነበረው ሥርዓትና ፎርማሊቲ አስገርሞኝ አንድ እጄን አገጨላ ላይ አስደግሬ ጥግ ይገጠጠኝ ነበር። ግርማዊነታቸው ፊት አደግድጉ ያስተናብር የነበረ አንድ የዕልፍኝ

አስከልካይ ከወዴት መጣ ሳይባል እጄን ከአገጩ ላይ መንጥቆ በማሸቀንጠር አፍጥጦ ተመለከተኝ። ይታዘዝ ወይም በራሱ ፈቃድ ያድርገው አልገባኝም። ከመደንገጤ የተነሳ እጄን የማስቀምጥበት ሥፍራ ጠፋኝ! ወደጉን - ወደኋላ - ፊት ለፊት? መቼም እኪሴ ውስጥ አልከትተው! ይኸ ድንገተኛ ገጠመኝ የጃንሆይ እንግዳ መሆኔን አስረስቶ የቤተመንግሥቱ ሥነ ሥርዓት የማያዝናና መሆኑን እንዳውቅ የመጀመሪያ ትምህርት ሆነኝ።

ይኸ ድርጊት ሌላም ታሪክ እንዳስታውስ አደረገኝ። በቤተመንግሥቱ አልፎ አልፎ ሰፊ ግብዣ ይደረጋል። ግብዣ በሚደረግበት ጊዜ የመከላከያ ሠራዊት፣ ጥሪ የተደረገላቸው ባለሥልጣትና ግብዣው ሲተርፍ ተጋፍቶ ለመግባት ዕድል ያጋጠመው ሁሉ የሚጋበዝበት ጊዜ ነበር። የወረገኖን ሠንጋ ጮማ ተመግቦና የቤተመንግሥቱን የማር ጠጅ ጠጥቶ ከግብዣው አዳራሽ የሚወጣ ሁሉ የግብዣውን አይነት እጅግ በሚያገራው መልኩ ያወራወራል። ሠክሮም እየወደቀና እየተነሳ በትርኢት የሚያሳይ ሰው ነበር። የዚህ ግብዣ ተቋራሽ ለመሆን የግብዣውን አስተናባሪዎችና በር ጠባቂዎች ደጅ የማይጠና አልነበረም።

ከዕለታት አንድ ቀን ከባድ መኪና ያሽከረክር የነበረ አንድ ኤርትራዊ በቤተመንግሥቱ አጠገብ ሲያልፍ ሕዝቡ ወደ ግብዣው ሥፍራ ለመግባት በሩ ላይ ሲጋፋ ይመለከታል። ምክንያቱን ጠይቆ ከተረዳ በኋላ ግብዣውን ለመቅመስ ስለጓጓና ሁኔታውንም ለማየት ስለፈለገ መኪናውን አቁሞ ብርቱ በሆነው በከባድ መኪና አሽከርካሪ ጠንቻ የተሰለፈውን ሕዝብ ግራና ቀኝ እየገላለጠ አዳራሹ በራፍ ሲደርስ ሥነ ሥርዓት አስከባሪው «አትጋፋ» ይልና በያዘው አርጬሜ ትክክው ላይ ሾጥ ያደርገዋል። በዚህ ጊዜ ሰውዬው ግፊቱን ተወት አደረገና che cosa é questa? Aperetivo? አለ ይባላል። ይኸ አፕሬቲቭ መሆኑ ነው? ማለት ነው ።

ለሁለተኛ ጊዜ ንጉሠ ነገሥቱ ፊት የቀረብኩት በአዲስ ዘመን ጋዜጣ ስለ ልዑል መኮንን መታሰቢያ ሆስፒታል (የአሁኑ ጥቁር አንበሳ ሆስፒታል) በተጻፈ ሐተታ ምክንያት ነበር። ጽሑፉን የጻፉት ብላታ ወልደጊዮርጊስ ነበሩ። መልዕክቱ ሆስፒታሉ በልዑል መኮንን ስም ቢጠራም የሚታከምበት ሕዝቡ ስለሆነ የሆስፒታሉን ማሠሪያ መዋጮ ተጠቃሚው ሕብረተሰብ በርትቶ እንዲያዋጣ የሚያሳስብ ጽሑፍ ነበር።

ቤተመንግስት ትጠራለህ ሰባል እየተቻኮልኩ ነበር ወደዚያ የሄድኩት። በዚያን ዘመን ወደቤተ መንግሥት የሚጠራ ሰው አንድም ለሥራ፣ አልያም ለተግሣጽ፣ ሲቀና ደግሞ ለሹመት ስለነበረ ልቤ እየተሸበረ ነበር ንጉሠ ነገሥቱ ፊት የቀረብኩት። እየደጋገምሁ ለጥ ብዬ እጅ ከነሳሁ በኋላ «ስለ ልዑል መኮንን መታሰቢያ ሆስፒታል የተጻፈውን ጽሑፍ አንተነህ የጻፍከው?» ሲሉ ጠየቁኝ።

«እኔ አይደለሁም ጃንሆይ። ብላታ ወልደጊዮርጊስ ናቸው» አልኩኝ።

«አንብብኸዋል ?» አሉኝ።
«አዎን ጃንሆይ።» አልኩኝ።
«አንተ መቼ ነው እንደዚህ የምትጽፈው? » አሉኝ።
«እየተማርኩ ነው ጃንሆይ» አልኩኝ።
«በል ሂድና ወልደጊዮርጊስን ጥራው» አሉኝ።

ለጥ ብዬ እጅ ነግሁና ወጣሁ።

ቤተ መንግሥቱ ግቢ ውስጥ እጅ ለመንግሥት፣ ግምባር ለማስወጋትና ደጅ ለመጥናት ብዙ ባለሥልጣናት ተኮልኩለው ነበር። ጃንሆይ ፊት ቀርቦ የሚወጣ ሰው ተሹሞ እንደሆነ የሚስመው ይበዛል። ጃንሆይ ተቆጥተውታል ወይም ሽረውታል ከተባለ የሚያውቁት ወዳጆቹ ሁሉ ፊታቸውን ያዞራሉ ሲባል እሰማ ነበር። የእኔ አይነቱ ሰው ለቁጣም ሆነ ለሹመት የሚያበቃ ዕውቅና ስላልነበረኝ ነው መሰለኝ ለምን ተጠራህ? ብሎ የጠቀየኝ ሰው አልነበረም። እነሱ እኮ ታላላቅ ባለሥልጣኖች ነበሩ።

ብላታ ወልደጊዮርጊስ ስለ ልዑል መኮንን መታሰቢያ ሆስፒታል የጻፉት ጽሑፍ በይዘቱ እውነት ቢሆንም፣ ሕዝቡ እስከዚያ ቀን ድረስ የከፈለው ገንዘብ በውል ባይገለጥ ነው እንጂ እንኳን አንድ ሆስፒታል ሌላም ይሠራ ነበር የሚል የሕዝብ ጉምጉምታ ስለነበረ ይኸ ርዕስ ጉዳይ የሕዝቡን ጥያቄ ካላካተተ ሚዛናዊነት ይጎድለዋል ብዬ ስለአሰብኩ እኔን እምብዛም አላንገኝም ነበር።

ለሶስተኛ ጊዜ ጃንሆይ ፊት የቀረብኩት ጃንሆይ የተወለዱበት 80ኛ አመት በሚከበርበት ዕለት ነበረ። ልደታቸውን በማስመልከት ለጃንሆይ አንዳንድ ጥያቄ አቅርበን ዜና ለመጻፍ እንፈልጋለን በማለት በወቅቱ የማስታወቂያ ማኒፊስትር የነበሩትን አቶ ጌታቸው መካኝን ጠየቅን። ጃንሆይ በቅድሚያ እንዲመለከቷቸው ጥያቄዎቹ ለሚንስትሩ ተሰጡ። ግርማዊነታቸው ጥያቄዎቹን ለመመለስ ፈቃደኛ መሆናቸው ከተነገረን በኋላ አምስት የምንሆን ጋዜጠኞች ወደ ኢዮቢልዩ ቤተመንግሥት ሄደን። ግርማዊ ንጉሠ ነገሥት ቢሯቸው ውስጥ ተቀምጠው ነበር። የጥያቄዎቹ መልሶች ጌላ ጌላ ባሉ ፊደላት ተጽፈው ጠረጴዛ ላይ መቀመጣቸውን በሩቅ ተመለከትኩ።

የሥራ ንደኞቹ ጥያቄያቸውን በየተራ አቅርበው መልስ ከተሰጠ ባቸው በኋላ የእኔን ጥያቄ እንዲህ ስል አቀረብኩ። «ስለ ግራማዊነትዎ ገናናነትና አርቆ አስተዋይነት መጽሐፍ የሚጽፉ የውጭ ሐገር ደራሲያን ከጃንሆይ በኋላ ኢትዮጵያ ምን ይበጃት ይሆን? በሚል ጥያቄ መጽሐፍቸውን ይደመድማሉ። በዚህ ጉዳይ ላይ ግርማዊነትዎ የሚሰጡን አስተያየት አለ? »

«ጋዜጠኛ ማለት» አሉ ግርማዊነታቸው መልስ ሲሰጡ «መጻፍ ብቻ አይደለም። የሐገራችንን ታሪክ ማንበብ ያስፈልጋል። ሕገ መንግስቱን ማወቅ ተገቢ ነው። . . . ከሆነስ ሆነና ይህን ጥያቄ የውጪዎቹ ፈረንጆች ይጠይቁ እንጂ እናንተ ናችሁ የምትጠይቁን» አሉና በቁጣ

መንፈስ ተናገሩ። በዚህ ጊዜ የጃንሆይን ፊትና ሁናቴ እየተመለከቱ ክፉውንና ደጉን ለይተው የሚያውቁት አስተናባሪዎችና በአካባቢው የነበሩት ባለሥልጣናት «ውጡ! ውጡ!» እያሉ በማዋከብ ወደበሩ ሸኙን። ክቡር ጠቅላይ ሚኒስትሩ አክሊሉ ሀብተወልድ እዚያው ነበሩ። ፊታቸውን ስመለከት ኮስተር ብለው ስላዩኝ ይኸንን ጥያቄ በማቅረቤ የተደሰቱ አልመሰለኝም።

ለጃንሆይ የቀረበላቸው ጥያቄና የተሰጠው መልስ በሚዲያ እንዲነገር ተደረገ። በዚህ ጊዜ አንዳንድ አስመሳዮችና መሀል ሰፋሪዎች ጃንሆይ ዘንድ ቀርበው «ጋዜጠኛው ይህንን ጥያቄ የጠየቀው ሊያሳስትዎት አስቦ ነው። አልጋዬን የሚወርሰው እገሌ ቀርቶ እገሌ ነው ቢሉ ይህቺ ሐገር ተበጠበጠች ማለት አይደለም» በማለት አካኪ ዘራፍ ከማለታቸውም በላይ «እርስዎ ካልቀጧቸው እኛ እንቅጣቸው» ይላሉ ። እንግዲህ lynch ሳያደርጉህ (ያለፍርድ ሳይገድሉህ) ነፍስህን አውጣ ሲል አንድ ወዳጄ በስልክ ነገረኝ። ወዲያው መለስ አድርጎ ጃንሆይ እኛ ፈቅደን ነው ስላሉ አምልጠሃል ስላለኝ ጭንቀቱ ለቀቀኝ።

እንደ እውነቱ ከሆነ ጥያቄው ወቅታዊና አግባብ ያለው ነበረ። አንደኛ የጃንሆይ ዕድሜ 80 ዓመት በመድረሱ «ንጉሥ ከሞቱ በማን ይሟገቱ» የሚለውን የአበው አባባል የሚመለከት በመሆኑ ነው። ሁለተኛ በአፍሪካ አህጉር መሣሪያ የጨበጠ የ፶ አለቃ ሁሉ ለሕዝብ ተቆርቋሪ በመምሰል በሥልጣን ኮርቻ ላይ ቂጥጥ የሚልበት ዘመን ስለነበረ ከጃንሆይ የጠበቅሁት ቀና መልስ ከዚህ የተለየ ነበር።

የፓርላማው መኖር፣ እሳቸው ያስተማሩዎቸው ወጣቶች በትምህርት እየታነጹ ለሃላፊነት የሚያበቃቸው ሙያ ተላብሰው መገኘት፣ ሥልጣኑ በሕግ የተገደበና ከጊዜው ጋር የሚሄድ የንጉሠ ነገሥት መንግሥት ለሐገራቱ አስፈላጊ እየሆነ መምጣት፣ የዲሞክራሲ ኢንስቲትዩሽንስ መሠረት የሆኑ የሥልጣኔ አውታሮች መዘርጋት ወዘተ. . . ይጠቀሳሉ ብዬ ጠብቄ ነበር።

አንዳንድ ጊዜ ትክክለኛ ነው፣ ያስመሰግናል ተብሎ የተጻፈ ጽሑፍ ያልታሰበ ትርጉም ይሰጠዋል። አንዳንድ ጊዜ ግልጽ የሆነ ፖሊሲ ባለመኖሩ በዳበሳ የሚጻፍ ሐተታ በማስታወቂያ ሚኒስትር ላይ ተግሣጽና ቆጣ ያስከትላል። በዚህ ጊዜ ጋዜጠኛው በደሞዝ ይቀጣል፤ ወይም ከአንዱ የሥራ ዘርፍ ወደ ሌላው ክፍል ይዛወራል።

ጀኔራል መንግሥቱ ነዋይ ፍርድ ቤት ቀርበው ያሰሙትን የመከላከያ ክርክር በማስመልከት አቶ አህዱ በጻፉት ሪፖርት ምክንያት ተግዘው ወደ አርሲ ክፍለ ሐገር ተልከው ነበር። በጊዜው ምናልባት በአንድ ጋዜጠኛ ላይ የደረሰ ከፍተኛው ቅጣት ይኸ ሳይሆን አይቀርም። በሚዲያ በተነገረ ስህተት ወይም ሆነ ተብሎ በቀረበ ሪፖርት ምክንያት ከላይ ከተጠቀሰው ቅጣት አልፎ የታሠረ ወይም የተገደለ ሰው መኖሩን አላስታውስም። በሐገራችን ውስጥ የዳኝነት ሥራ ከአድላዊነትና ከሙስና

የፀዳ ነበር ለማለት ባይቻልም ፈሪሃ እግዚአብሔር የነበረበት ጊዜ ነው ለማለት ይቻላል።

አንድ ጋዜጠኛ በጻፈው ጽሑፍ ወይም በሌላ ምክንያት መገደል የተጀመረው በደርግ ዘመን መንግሥት ነበረ። ተገኝ የተሻወርቅ፣ በዓሉ ግርማና ወርቁ ተገኝን ለአብነት ያህል መጥቀስ ይቻላል።

ወርቁ ተገኝ ዜና አገልግሎት ድርጅት ውስጥ በሪፖርትርነት የሚሠራ የአዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ ምሩቅ ነበር። ጥሩ ፀሐፊ መሆኑን ሁላችንም የምንመስክርለት ወጣት ነበረ። የደርግ ም/ሊቀመንበር የነበሩት ኮሎኔል አጥናፉ አባተ ለምን እንደተገደሉ ደርግ ምክንያቱን በሚገልጽበት ጊዜ ሐተታውን የጻፈው ወርቁ ነበር። ይህንን ጽሑፍ በትኩረት ለተመለከተው ሰው አጥናፉ አባተ መገደላቸው ቀርቶ ሊመሰገኑበት ይገባል የሚል ትችት በማስከተሉ የደርግ ባለሥልጣናት ያለመደሰታቸውን ሰምቻለሁ። የሆነ ሆኖ ዜናው ከተሠራጨ ከአንድ ሁለት ቀናት በኋላ ወርቁን ኢህአፓ ገደለው የሚል መርዶ ተነገረን።

በአሁኑ ጊዜ የወርቁን ዘመዶች አግኝቼ እውነቱን ለማረጋገጥ አልቻልኩም። እዚህ ጥርጣሬ ላይ የደረሰኩት የከፋ ጠቅላይ ግዛት አስተዳዳሪ የነበሩት የፖሊስ ኮሎኔል በኢህአፓ ተገደሉ ተብሎ አስከሬናቸው የሴፍ መካነ መቃብር ሲያርፍ ዲሞብልቢ የተባሉት የእንግሊዝ ጋዜጠኛ የቀብሩን ሥነ ሥርዓት በቪዲዮ እንዲቀርጹ ተፈቅዶላቸው ነበር። ጋዜጠኛው አገራቸው ከደረሱ በኋላ ደርግ የሚጠረጠሩባቸውንና የማይፈልጋቸውን ሰዎች እየገደለ ኢህአፓ ነው የገደላቸው ማለት አምጥቷል በማለት ዜናውን ለዓለም አሰራጭተውታል። በዚህ ሪፖርት ደርግ ተቆጥቶ ጋዜጠኛው ሁለተኛ ወደ ኢትዮጵያ እንዳይገቡ መከላከልን አስታውሳለሁ። ዲሞብልቢ በኢትዮጵያ ውስጥ የተደበቀው ርሃብ የተባለውን የወሎን ርሃብ ፊልም አንስተው በመጀመሪያ ጊዜ ለዓለም ያሳወቁ ጋዜጠኛ ናቸው።

የደርግ ጁንታ የለውጥ ሃዋሪያት የሚላቸውን ካድሬዎች ወደ ማስታወቂያ ሚኒስቴር እየላከ የመሥሪያ ቤቱ ሠራተኞች በሥጋትና በፍርሃት እንድንዋጥ፣ በጥፍራችን ቁመን እስክንሂድ ያስፈራሩን ነበር። ከእነዚህ መካከል ሻለቃ ፍሰሐ ገዳን፣ ሻለቃ ተካልኝ ባልቻንና ሻለቃ ናደው ዘካሪያስን የማያስታውስ የማስታወቂያ ሚኒስቴር ሠራተኛ ያለ አይመስለኝም። የወታደር ኃይል በአፈሙዝ ተጽዕኖ ሥልጣን በያዘባቸው የአፍሪካና የላቲን አሜሪካ አገሮች የጋዜጠኝነት ሥራ በምላጭ ጠርዝ ላይ እየረገጠ እንደሚሄድ እግር በጥንቃቄ መራመድን ይጠይቅ ነበረ። የሕይወት መስዋዕትነት የከፈሉ የአያሌ ጋዜጠኞችን ስም ኢንተርናሽናል ኘሬስ ኢንስቲትዩት የተሰኘው የጋዜጠኞች መብት ተከራካሪ ድርጅት መዝገብ ለታሪክ አስቀምጦታል። አምኒስቲ ኢንተርናሽናልም ብዙ ማስረጃ ሰብስቧል።

ጋዜጠኞችና ደራሲያን በሚሠሩት ሥራ መስዋዕትነት መክፈል የጀመሩት ዛሬ አይደለም። ለምሳሌ ያህል [ኢ.ኤ.ኦ](#) በ1637 ዓ.ም William Prynne የተባለ የእንግሊዝ ደራሲ ንግሥቲቱን የሚነቅፍ መጽሐፍ ጽፈሃል ተብሎ ፍርድ ቤት ከቀረበ በኋላ የዕድሜ ልክ እሥራት ይፈረድበታል። ዳኞቹ ይኸ ቅጣት በቂ መስሎ ስላልታያቸው ሁለት ጀርቃቸው እንዲገመዱ አዝዘው ቅጣቱ ተፈጽሞበታል።¹¹ ይኸን ምሳሌ የጠቀስኩት ቅጣቱ ያልተለመደ ስለመሰለኝ ነው።

የአዲስ ዘመን ጋዜጣ አዘጋጅ ሆኜ ያጋጠመኝን ችግር ወደ ኋላ መለስ ብዬ ሳስታውሰው፣ በፈረንጅ አገር የተማርኩትን የፕሬስ ነፃነትና የዲሞክራሲ ሥርዓት እንዳለ ወርሰን በሐገራችን ውስጥ ተግባራዊ ለማድረግ እንችል ነበር ወይ? የሚለው ጥያቄ የሚያነጋግር ሆኖ አገኘሁለሁ። የፊውዳል ሥርዓት ለዘመናት ተንሠራፍቶ ሲሰሠራበት በነበረ አገር፣ ሥልጣኑ ባልተገደበ የንጉሠ ነገሥት መንግሥትና የፈላጭ ቆራጭ ሥልጣን በነበራቸው አገረ ገዢዎች ይመራ የነበረ ሕዝብ በነበረበት አገር፣ ከተማረው ይልቅ የመሃይሙ ህዝብ ብዛት 90 በመቶ በነበረበት አገር፣ የተለያዩ ቋንቋዎች ልማድና ባህል በነበረበት አገር፣ የተለያዩ ሃይማኖቶችና አንገል ልምዶች ባልተለያዩ አገር፣ የፈረንጁ ዓለም ለዘመናት ሲገለገልበት የቆየውን ኢንስቲትዩሽን በቀላሉ ወርሰን ሕዝቡን የሉአላዊነት ሥልጣን ባለቤት ማድረግ ይቻል ነበር? ፕሬሱ የሥልጣኔውን ሂደት ብቻውን ሊያራምደው ይችል ነበር?

ወይስ አሁን እንደደረሰንበት ዘመን የፕሬስ ዕድገት ጊዜውን ጠብቆ የሚመጣ ታሪካዊ ሒደት ነበር? የእነዚህ ጥያቄዎች መልስ በአሉታ የሚመለስ ከሆነ በሚዲያ ሥራ ተሰማርተን ስናገመተመትና ስንፍረመረም የቆየነው ሰዎች የታሪክን ሂደት አናውቅም ነበር ለማለት ይቻላል። «በ ጊዜ ለኩሉ» የሚለውን ምሳሌ ማጤን ነበረብን።

የፕሬሱን ዕድገት ሒደት የገታው ምን እንደነበረ ለማወቅ ከዩኒስኮ ጥናት አንድ መሠረታዊ የሆነ ትምህርት መቅሰም ነበረብን። የአንድ ሀገር ዕድገት የሚፋጠነው የኢኮኖሚ ዕድገት ቢቀደም ነው ወይስ የኮሚዩኒኪሽን ዕድገት ቢቀደም? ለሚለው ጥያቄ መልስ ለማግኘት ዩኒስኮ አንድ ጥናት አድርጎ ነበር። ጥናቱ የደረሰበት ድምዳሜ ሁለቱም የዕድገት አውታሮች በአንድነት አብረው ማደግ እንዳለባቸው ይጠቁማል። በመካከላቸው የተቀራረበ ትሥሥር እንዳለ ይገልጻል። በሌላ አነጋገር የፕሬስ ዕድገት አዘጋጫ መሆኑ ቀርቶ ሒደቱ የተፋጠነ እንዲሆን የሐገሪቱ የኢኮኖሚ ዕድገት ወሳኝነት አለው።

በተለይ የግሉ ፕሬስ በተፋጠነ እርምጃ ሊያድግና ሊጠነክር የሚችለው የገበያ ኢኮኖሚ ሲኖርና የማስታወቂያ እንቅስቃሴ ሲስፋፋ ነው። በውጪ ሐገር አንድ የግል ጋዜጣ ውድድሩን ተቋቁሞ

11

ሕልውናውን ለመጠበቅ የሚችለው ከጋዜጣው ጠቅላላ አምድ 60% የሚሆነውን ለማስታወቂያ ሲሰጥና 40% የሚሆነውን ስፔስ ለጽሑፍ መደብ መሥራት ሲችል ነው። በሀገራችን ይህን ያህል ማስታወቂያ ማግኘት ቀላል አይሆንም። ምናልባት የግል ጋዜጦች ሊያድጉና ሊጠናከሩ የሚችሉት ትንንሽ ጋዜጦች በተናጠል ለማደግ ከሚሞክሩ ይልቅ የተወሰኑት አንድ አይነት ውህደት ፈጥረው ካፒታላቸውንና የሰው ኃይላቸውን ያጠናክሩ እንደሆነ ነው የሚል እምነት አለኝ። ለዚህም ቢሆን ማስታወቂያ ወሳኝነት አለው።

በሀገራችን የፕሬስ እድገት አዝጋሚ ነበር ለማለት የምንችለው ከጠቅላላው ከሀገሪቱ የኢኮኖሚ የማኅበራዊና የፖለቲካ ዕድገት ተለይቶ ማደግ የሚችል ቢሆን ኖሮ ነበር። ይኸ አይቻልም።

በኢትዮጵያ ውስጥ የእያንዳንዱ ሰው ዓመታዊ የነፍስ ወከፍ ገቢ ከ100 የአሜሪካ ዶላር ያነሰ ነው የሚል ግምት አለ። እንደ ዩኒስኮ ገለጻ ከሆነ በአያሌ አፍሪካ ሀገሮች ለአንድ ዕለታዊ ጋዜጣ መግዣ በዓመት የሚከፈለው ዋጋ እያንዳንዱ ሰው በዓመት ከሚያገኘው የነፍስ ወከፍ ገቢ በ10% ይበልጣል።

በተለያዩ ሀገሮች ብዙ ጋዜጦች ያሏቸው እንግሊዘኛ ሎርድ ቶምሶን በታዳጊ ሀገሮች የሚያጋጥሙትን የፕሬስ ችግሮች አስመልክተው የሚሰጡት ምክር አለ። ነፃነታቸውን ከጊዜ በኋላ ያገኙ ታዳጊና ኋለቀር ሀገሮች መንግሥታቸው እምብዛም የፀና አይደለም። መሪዎቻቸውም ከልምድ ማነስ የተነሣ ስህተት ሊሠሩ ይችላሉ። የእነዚህ ሀገሮች ጋዜጠኞች የፕሬስ ነፃነት ልምድና የዳበረ የሙያ ብቃት ስለማይኖራቸው የሚጽፉት ሂስ ለአመጽና ለመፈንቅለ መንግሥት ይዳርጋል። ምንም እንኳን የመጨረሻው ግብ የፕሬስ ነፃነት ተግባራዊነት ቢሆንም፤ ይኸ በሂደት እስኪረጋገጥ ድረስ ፕሬስ መጠነኛ ቁጥጥር ሊደረግበት ይገባል። በሠለጠነው ዓለም ከብዙ ዘመን ትግል በኋላ የተገኘውን የፕሬስ ነፃነት ከውጭ ሀገር እንዳለ ገልብጦ በእነዚህ ሀገሮች እንዲሠራ ለማድረግ መሞከር ያስቸግራል ይላሉ።¹² ይኸ አከራካሪ ነጥብ ሊሆን ይችላል።

ያም ሆነ ይህ ለፕሬስ ዕድገት እንቅፋት የሚሆኑት የመንግሥት ፖሊሲና የአሠራር ችግሮች ወይም የልምድ ማነስ ብቻ አይደሉም። በኢኮኖሚና በማህበራዊ ሕይወት እንዲሁም በፖለቲካ አመራር ኋላ ቀር መሆን የራሱ የሆነ አስገዳጅ ተፅእኖ እንደሚያደርግ መገንዘብ ያስፈልጋል።

የሀገራችን ፕሬስ አሁን ከሚገኝበት የዕድገት ደረጃ የላቀ ሆኖ መገኘት ነበረበት ማለት ከዚህ በላይ የተጠቀሱትን እውነታዎች ከጠቅላላው የሀገሪቱ ዕድገት ደረጃ ጋር ያለማመዛዘን ይሆናል።

12

በኢትዮጵያ ውስጥ የፕሬስ ነፃነት ከወረቀት አልፎ በተግባር ሲተረጎም መመልከት ራሱ ለሚዲያ ዕድገት እንደ አንድ ትልቅ እመርታ የሚታይ መሆኑ አሌ የሚባል አይደለም። አሁን ለሚታየው የፕሬስ ዕድገት ምክንያት ሆኗል ብዬ የምገምተው የመንግሥት መለዋወጥ፣ የተማረው ሕዝብ እየተበራከተ መምጣት፣ የኢንፎርሜሽን ቴክኖሎጂ መስፋፋትና መራቀቅ፣ ወዘተ.. ይመስለኛል።

የፕሬስ ነፃነት ማለት ጋዜጠኛው እንደልቡ ተዘዋውሮ የሰበሰበውን ኢንፎርሜሽን ለተቆጣጣሪ መሥሪያ ቤት ወይም ባለሥልጣን ሳያሳይና ማስፈቀድ ሳያስፈልገው አትሞ የማሠራጨት ነፃነት ነው ብለናል። ይህም ሆኖ ጋዜጠኛው አትሞ ለሚያሰራጨው ጽሑፍ ሃላፊነቱን የመውሰድ ግዴታ አለበት። ምክንያቱም ለጋዜጠኛው የተሰጠው መብት ከሌላው ዜጋ መብት የተለየ ስላልሆነ በሚጽፈው ጽሑፍ የሌሎችን መብት ከመዳፈር መታቀብ እንዳለበት በፍትሐብሄሩና በወንጀለኛው መቅጫ ሕግ ተደንግጓል። (ወንጀለኛ መቅጫ ሕግ አንቀጽ 580 ይመልከተ/)

በሌላ መልኩ ደግሞ የግል ጋዜጣ መፈቀዱ ራሱ የፕሬስን ነፃነት የሚያመለክት ስለሆነ የዲሞክራሲን ሥርዓት እከተላለሁ የሚል መንግሥት ሊገደበው የማይገባ መሠረታዊ መብት ነው።

«ሥርጭታቸው ከአንድ ክልል ወሰን ስለማያልፉ የፕሬስ ሥራዎች» በሚል ርዕስ በመጋቢት ወር 1994 ዓ.ም የወጣ መረጃ እንደሚያመለክተው በአሁኑ ወቅት 95 የግል ጋዜጦች 16 መጽሔቶች በድምሩ 112 የፕሬስ ውጤቶች በኢትዮጵያ ውስጥ እየታተሙ ይሠራጫሉ። እነዚህ ጋዜጦችና መጽሔቶች በአማርኛ፣ በአሮሞኛ፣ በትግርኛ፣ በእንግሊዘኛና በአረብኛ ቋንቋዎች ይታተማሉ።

አንዳንድ ጋዜጦች ገና ብቅ ከማለታቸው ወዲያው የሚከሰሙ አሉ። በአቅም ማነስ ምክንያት ተፈላጊነታቸው አነስተኛ በመሆን፣ መብትና ግዴታቸውን በውል ባለማወቅና በተለይም ከላይ እንደተጠቀሰው የሐገሪቱ የገበያ አኮኖሚ እንቅስቃሴ ለሚዲያው የደም ሥር የሆነውን የማስታወቂያ ሽያጭ ሊያደፋፍርና ገቢ ለማስገኘት ባለመቻሉ ሊሆን ይችላል።

ሌሎችም ችግሮች አሉ። በሌሎች አገሮች በሣንቲም ደረጃ የሚገዙ ጋዜጦች በሐገራችን በሕትመቱና በወረቀቱ ዋጋ መናር ምክንያት እስከ ሶስት ብር መሸጥ ጀምረዋል። የአንድ ወዝ አደር የዕለት የምሣ ዋጋ እንደማለት ነው።

የፕሬስ ሥራ መስፋፋት ለጠቅላላው የሐገሪቱ ኢኮኖሚና ማህበራዊ እንዲሁም ፖለቲካዊ ዕድገት መሻሻል ያለው ከፍተኛ አስተዋጽኦ የተመሰከረለት ነው። መንግሥት በሕትመት ወረቀት ላይ የሚጥለው ግብር እንዲሁም በፖስታ፣ በቴሌኮሚዩኒኬሽንና በዜና አገልግሎት የሚሰጠው ግልጋሎት ለፕሬሱ በተመጣጠነ ዋጋ እንዲገኝ ማድረግ ይጠ

በቅበታል። አንድ ጋዜጣ ሊያገኘው ከሚገባው ገቢ 40% የሚሆነውን የሚከፍለው ለሕትመት ወረቀት ስለሆነ መንግሥት ትኩረት ሊሰጠው ይገባል።

የዚህ ጥናት ጭብጥ «ጄርናሊዝምና ዕድገት በኢትዮጵያ፡ የግል ትዝታዎች ከ1945 ዓ.ም. ጀምሮ» በሚል ሲሆን በውይይቱ ጊዜ ከተነሱት ነጥቦች አንዱ ለዕድገቱ ወይም ለልማቱ ሂደት በቂ ትኩረት አልሰጠም የሚል ነው።

ዕድገት የሚለውን ቃል በሁለት አቅጣጫ ማጤን ያስፈልጋል። የፕሬስ ወይም የሚዲያ ዕድገት እመርታ ሊታይ ይገባል።

—ታላቅ የዕድገት ትርጉም ሚኪያወ ለሀገሪቱ ጠቅላላ የኢኮኖሚ፣ የማኅበራዊና የፖለቲካ ዕድገት ያደረገው አስተዋጽኦ በቀጥታም ሆነ በተዘዋዋሪ መንገድ በዚህ ጥናት ውስጥ ተካትቷል።

ልማትና ዕድገትን በተመለከተ የሚዲያ ተግባር የሀዘቡን ንቃተ-ህሊና ማዳበርና እንዲሁም የአስተሳሰብ አድማሱን ማስፋት ይሆናል። ሀዘቡ ለዘመናት ሲገለገልበት የነበረውን የቆየ ልምድና አሰራር ለውጦ የዘመናዊ ቴክኖሎጂ ጥበብ ተጠቃሚ እንዲሆን፣ የኑሮ ደረጃውንም እንዲያሻሽል ሚዲያው የማይናቅ ሚና ይጫወታል።

የኢኮኖሚና የማኅበራዊ ሥልጣኔ እንዲፋጠን የሚዲያው ቀስቃሽነትና አነሳሽነት የማይካድ ቢሆንም፣ በሌላ መንገድ ደግሞ ለሚዲያው ዕድገት የኢኮኖሚ ዕድገት ያስፈልጋል። ለዚህ ነው የኢኮኖሚ፣ የማኅበራዊና የፕሬስ እድገት እጅ ለእጅ ተያይዘው አብረው ማደግ አለባቸው የሚባለው።

የገበያ ኢኮኖሚ አድጎና ተስፋፍቶ እንቅስቃሴ ካልታየ ማስታወቂያ የለም። ማስታወቂያ ከሌለ ሚዲያው አያድግም። ሚዲያው ሀዘቡ ለተሻለ የኑሮ ደረጃ እንዲነሳሳና እንዲጓጓ መንፈሱን ካላነቃቃ፣ የኢንፎርሜሽንና የትምህርት ተጠቃሚ ካላደረገ የዕድገቱ ሂደት ይገታል ወይም በእጅጉ አዝጋሚ ይሆናል።

የፕሬስ ዕድገት አንድ አስተማማኝ ከሆነ የዕድገት እመርታ ላይ ደርሷል የሚባለው (take off stage) ከምን ደረጃ ላይ ሲደርስ ነው? ለዚህ ጥያቄ መልስ የሚሆን ዩኒቨርሲቲ አንድ መስፈርት አውጥቷል። ይኸ መስፈርት የጋዜጣ ሥራ አስተማማኝ ከሆነ ደረጃ ላይ ደርሷል የሚባለው ከሐገሪቱ ጠቅላላ ሕዝብ 20% የሚሆነው ማንበብና መጻፍ ሲችልና እንዲሁም ከመላው የሐገሪቱ ህዝብ 10% የሚሆነው ቁጥሩ 50000 ወይም ከዚህ በላይ ሕዝብ በሚይዙ ከተሞች ውስጥ መኖር ሲችል ነው ይላል። ሌላም መስፈርት በዩኒቨርሲቲ ጥናት ተጠቅሷል። ቢያንስ 10 ጋዜጦች፣ አምስት ራዲዮኖችና ሁለት የሲኒማ ቤት መቀመጫዎች ለ10 ሰዎች ማገልገል ሲችሉ ነው።

በአሁኑ ወቅት በሐገራችን የሚታተሙት የግል ጋዜጦች በይዘታቸው ትኩረት የሚሰጡት አንገብጋቢ መስሎ ለታያቸው ለፖለቲካው መድረክ ይመስላሉ። የኢኮኖሚው የማኅበራዊና የባህሉ ጉዳይ ገና አልተነካም ለማለት ይቻላል።

የግል ጋዜጣ የሚቋቋመው ለንግድ ጭምር ስለሆነ ዓይን የሚወጋና ለጆሮ የሚከብድ ዜና (sensational) አንባቢን ይስባል። የሆነ ሆኖ ሚዲያው የተሟላ አገልግሎት መስጠት የሚችለው የአንባቢውን ፍላጎት የሚያነፃፅርቅና ከዕለት ኑሮው ጋር ለተቆራኙ ችግሮች መፍትሔ የሚሆኑ ሃሳቦችንና መርሆች ማቅረብ ሲችል ይመስለኛል።

ጋዜጠኞቻችን በየጊዜው እየተከሰሱ ፍርድ ቤት ይቀርባሉ። ይቀጣሉም። ለዚህ ቅጣት የሚዳረጉት በተከሰሱበት ጉዳይ እየተረቱ ነው ወይስ የፖለቲካ ውሳኔ እየተወሰደባቸው ነው ለማለት የሚችለው ፍርድ ቤቱ ነው። እንደ ሕገ መንግሥቱ ድንጋጌ ከሆነ ፍርድ ቤቱ ከአስፈፃሚው አካል ተጽዕኖ ውጭ መሆን ይኖርበታል። የዲሞክራሲ ሥርዓት ተግባራዊ ሆኗል የሚባለው በሕግ አውጪው፣ በሕግ ተርጓሚውና በሕግ አስፈፃሚው መካከል check and balance ሲኖር ነው።

ስለ ፕሬስ ነፃነት ሲወሳ እንደሚታወቅ የሚቆጠሩ፣ በከፊል ገደብ የሚጣልባቸውና በፍጹም የሚከለከሉ ተብለው የሚዘረዘሩ ግዴታዎች አሉ። ሁሉንም በዝርዝር ለማቅረብ ባይቻልም ለአብነት ያህል ጥቂቶቹን እጠቅሳለሁ።

ጋዜጠኛው እንደ መብት አድርጎ የሚጠቀምባቸው (Rights)

ነፃነት - የሚያዘጋጀውን ጽሑፍ ሳንሁር ወይም ለተቆጣጣሪ ሳያሳይ ማተም፣

- የጋዜጣውን ይዘት መወሰን፣ መፍቀድ ወይም አለመፍቀድ፣
- እንደልቡ እየተዘዋወረ ኢንፎርሜሽን ወይም ዜና መሰብሰብ፣
- የሕዝብ ጉዳይ የያዙ መዛግብትን መመልከት፣
- ፖሊስ የዕለት ሁናቴዎችን የሚመዘግብበትን ደኪያሚንት የማየት፣
- ሲኒማን፣ ፊልሞችን መጸሕፍትን ፣ ተውኒቶችንና ለሕዝብ የሚቀርቡ ትርኢቶችን መተቸት፣
- ሕዝባዊ ስብሰባዎች ሲደረጉ ከተራው ሕዝብ የተለየ ፈቃድ ተሰጥቶት የጋዜጠኝነት ተግባሩን ያለ ችግር ማከናወን እንዲችል ዕድል ማግኘት፣
- ለሕዝብ ጠቃሚ የሚሆኑ ክስተቶችን አስመልክቶ ከዜናው ጋር ግንኙነት ያላቸውን ሰዎች ፎቶግራፍ ማንሳት፣
- ሥራቸውንና ሃላፊነታቸውን በሚመለከቱ ጉዳዮች የመንግሥትን ባለሥልጣኖች መተቸትና ሂሥ መጻፍ፣
- በድርጅቱ ወይም በጋዜጣው ሠራተኞች የሚሰበሰቡ ጽሑፎችና ፎቶግራፎች ባለመብት መሆን፣
- ጋዜጣው ላይ እንዲወጡ የሚመጡትን ማስታወቂያዎች የመቀበል ወይም ያለመቀበል መብት አለው።

በገደብ የተሰጡ መብቶች (Privileges)

- የስም ማጥፋት ክስ ሲመሠረትበት በገደብ በተሰጠ መብት(Privileges) የመከላከል መብት፤
- በፖስታ ቤት ለሚልካቸው ጋዜጦች ከተለመደው ክፍያ ያነሰ የአገልግሎት ክፍያ የመክፈል መብት፤
- በአንዳንድ ሥፍራ /ክልል/ የሐሰት ኢንፎርሜሽን ከሚሰጡ ሰዎች የመጠበቅ የሕግ ከላላ ወይም ጥበቃ የማግኘት መብት፤
- አንድ የኢንፎርሜሽን ምንጭ በሚስጥር የሰጠውን መግለጫ እንዲናገር ያለመገደድ መብት፤

በሕግ ገደብ የተጣለባቸው ግዴታዎች (Restrictions)

- ፕሬሱ እያተመ ለሚያሰራጩቸው ጽሑፎች ሃላፊነትን የመውሰድ ግዴታ፤
- የስም ማጥፋት ድንጋጌዎች በፍትሐብሂሩና በወንጀለኛ መቅጫው ስለታወጁ /ወንጀለኛ መቅጫ አንቀጽ 580/ የጋዜጠኛው መብት ተገድቧል።
- ለአቅመ አንዳም ያልደረሱ ልጆች ወንጀል ሲፈጽሙ (በአንዳንድ ሥፍራ) ስማቸው በሚዲያ እንዳይገለጹ መገደብ፤
- ብልግናና አስነዋሪ የሆኑ ቃላት እንዳይታተሙ ይገድባል።
- የኮፒ ራይት ሕግ መጠበቅ ስላለበት ጋዜጠኛውን ይገድባል።
- ጋዜጠኛው በሚያዘጋጀው ዜና ከጉዳዩ ጋር ምንም አግባብ የሌለውን ግለሰብ የግል መብት ከመዳፈር ይገድባል።
- በፍርድ ቤት የተያዘ አንድ ጉዳይ ገና በሒደት ላይ እያለ ነፃ አስተያየት ወይም ሂስ መፃፍ አይፈቀድም።
- ሠላምን የሚያደፈርስና አመጽን የሚያነሳ ጽሑፍ ይከለከላል።
- ሐገሪቱ በጦርነት ላይ ሆኖ ለጦርነት በሚደረገው ዝግጅት ጋዜጣው ጣልቃ ገብቶ ጉዳዩ የሚመለከተው ሰው ለውትድርና እንዳይሰለፍ ቅስቀሳ ማድረግ በሕግ የተከለከለ ነው።
- በጦርነት ጊዜ ለጠላት አመቺና ድጋፍ ሰጪ የሆነ ኢንፎርሜሽን መጻፍ አይፈቀድም።
- ገንዘብን፣ ቲምብርንና የመንግሥት ቦንድን የመሳሰሉ ነገሮችን በማተም እትሞቹ ሕዝብን ለማጭበርበርና መልሶ ለማተም አመቺ እንዲሆኑ አድርጎ ማቅረብ የተከለከለ ነው።
- አሳሳች የሆኑና ከዕውነት የራቁ ማስታወቂያዎችን ሆነ ብሎ አትሞ ማቅረብ የተከለከለ ነው።

– ማስታወቂያዎችን ዜና አስመስሎ ማቅረብ በፖስታ ቤት በሁለተኛ ደረጃ የክፍያ ተመን እንዲላኩ የተሰጠውን ፈቃድ ከማሰረዘም በላይ፤ ቅጣት ስለሚያስከትል ከዚህ አድራጎት መታቀብ፤

በማስታወቂያ ሚኒስቴር ውስጥ 15 ዓመት ሥራ ከአጋጠመኝ ችግር ይልቅ በደርግ ዘመን መንግሥት ሶስት ዓመት ሠርቼ ከሥራዬ ጋር በተያያዘ ምክንያት የደረሰብኝ በደል ምንጊዜም አይረሳኝም።

ደርግ ሥልጣን እንደያዘ አብዮቱ የተዋጠላቸውና ያልተዋጠላቸው በማለት ይሾምና ይሸር፤ ያሥርና ይፈታ ነበር። እኔን ከዜና አገልግሎት ድርጅት ዋና ሥራ አስኪያጅነት አንስቶ ትንሽ ደጅ ካስጠናኝ በኋላ የከተማ ልማት የሕዝብ ግንኙነት ሃላፊ ሆኜ እንድሠራ መደብኝ። ሹመት ሳይሆን ሺረት እንደነበር ገብቶኛል። በእኔ ሥፍራ አቶ በዓሉ ግርማ ተሾመ። በዓሉ ጥቂት ቆይቶ የሚኒስትሩ መሥሪያ ቤት ቋሚ ተጠሪ የሚል ሹመት ተሰጠው። ወደ ባለሥልጣኖቼም ደረጃ ከፍ ከአደረጉት በኋላ የጓድ ሊቀመንበር መንግሥቱ ንግግር ፀሐፊ ሆኖ ነበር። (ghost writer)

እኔ ወደ ከተማ ልማት መሥሪያ ቤት እንደተዛወርኩ «ልማተ ከተማ» የተሰኘች (News letter) በስቲንሲል የምትዘጋጅ ዜና ማሰራጨ አቋቁሜ በየወሩ ለመሥሪያ ቤቱ ሠራተኞችና ለጋዜጠኞችም ትታደል ነበር። ይዞታዋ የሚያተኩረው መሥሪያ ቤቱ በሚያወጣቸው መመሪያዎችና በሚሠራቸው የቁጠባ ቤቶች እንዲሁም በማህበራዊ ጉዳዮች ላይ ነበር።

በመሥሪያ ቤቱ ውስጥ የተሠገሠጉት የኢህአፓና የመኢሶን አባላት ስለነበሩ እኔና እኔን የመሳሰሉ «ተፈናቃዮች» በወቅቱ የነበረው የፖለቲካ ሽኩቻ ሳይገባን ዜናን እንደዜናነቱ፤ ቃለ መጠየቁንም እንደ አስፈላጊነቱ እናቀርብ ነበር። የኢህአፓ፣ የመኢሶን፣ የወዝ ሊግ ወዘተ... እየተባባሉ ውስጥ ውስጡን በሚያካሂዱት ዘመቻ አንዱን ወገን ስለሥራው ጠይቄ ስፅፍ ሌላው የተዘነጋ እየመሰለው ለሚኒስትሩ አቤቱታ ያቀርባል። ሚኒስትሩ ክቡር አቶ ዳንኤል ታደሰ እኔ ከፖለቲካው ቡድን ውጭ መሆኔን ስለሚያውቁ በፖለቲካ ጥገኝነት የሚከሰኝን ሰዎች አይቀበሏቸውም ነበር።

ከእለታት አንድ ቀን መኢሶኖች ተጠራርተው በየአቅጣጫው ዱር ገቡ። ብዙዎቹ እየታደኑ ሲያዙ ሚኒስትሩና ሌሎችም ወዴት እንደደረሱ እስከዛሬ ድረስ የማውቀው ነገር የለም። በዚያን ጊዜ ወደዱር ከገቡት ሰዎች መካከል አንዱ አቶ አበራ የማነዓብ እንደነበር አስታውሳለሁ። በአቶ አበራ የማነ አብ ሥፍራ ተተክቶ የማህበሩ ጉዳይ መምሪያ ኃላፊ ሆኖ የሚሠራው ኃይሉ ወልደጊዮርጊስ ነበረ። ኃይሉ ወደዱር የገቡትን ሰዎች አስመልክቶ ለሠራተኛው በአደረገው ንግግር የመኢሶኖች «መፈርጠጥ» አብዮቱን ያጠራዋል እንጂ አያደክመውም

በማለት ገለጻ አደረገ። ይህንኑ ንግግር በልማተ ከተማ ጋዜጣ ስጽፍ «ፈረጠጠ» የሚለውን ቃል በኩቴሽን ውስጥ አመለከትኩ።

ኃይሉ ተቀየመ። ፈረጠጠ የሚለውን ቃል በኩቴሽን ውስጥ ያደረግኸው ቃሉን አጉልተህ ለማሳየት ነው? እኔ የምፈራ ሰው አይደለሁም አለኝ። ፍርሃቴን ምን እንዳመጣው አላውቅም። ወጣቶቹ የፖርቲ ቡድን ፈጥረው እርስ በእርሳቸው ይፋጁ ስለነበረ፣ ከሥጋት የተነሣ የተናገረው መሰለኝ።

ከጥቂት ቀናት በኋላ በባምቢስ ሱፐርማርኬት አካባቢ መኪና ውስጥ ተቀምጬ እያለሁ ሶስት ሰዎች መሣሪያ ወድረው ወደእኔ መጡ። ሰዓቱ ከምሽቱ ወደ ሶስት ሰዓት ገደማ ይሆናል።

«ካህ የተባለው ባልዳረባችን ቆስሏል ስለተባለ ወደዚያ ይዘውን ይሂዱ» አሉ። ሶስቱም መሳሪያቸውን ደግነውብኛል። ኢህአፓ ይሁኑ ካድሬዎች አላውቅም። «ብዙ መኪና ቆሟል እኔን ለምን ጠየቃችሁኝ?» እያልኩ ሳቅማማ፣ ከሶስቱ ሰዎች በዕድሜ አነስ ያለው እንደ እናንተ ያሉ አድሃሪዎች እያሉ ይቺ አገር መቼም አትሻሻልም አለ። ወዲያው «ውጣ ከመኪና ውስጥ» አለኝ። እኔን ከመኪናዎ ውስጥ አስወጥተው ቁልፉን ከተቀበሉኝ በኋላ መኪናዎን ይዘዎት ሂዱ።

እኔም ድንጋጤው ሲለቀኝ በአካባቢው ወደሚገኘው የቀበሌ ጽሕፈት ቤት ሄጄ የደረሰብኝን በደል አመለከትኩ። በማግሥቱ ጠዋት መኪናዬ ከፍተኛው ጽሕፈት ቤት ቆማ ስለነበር የከፍተኛው ሹም ቁልፉን ከሰጠኝ በኋላ መኪናዬን ይገጥ እንድሂድ ፈቀደ። አቤቱታ ለማቅረብ ሞክርኩ። ሰውዬው ገላመኝ። ከእነመኪናዬ ያሥረኛል ብዬ ስለሠጋሁ ወደቢሮ ሄጄ የፖሊስ ተጠሪ ለነበሩት ለኮሎኔል ሩንዳሣ አቤቱታ አቀረብኩ።

«ከእነዚህ ሰዎች ጋር አይጣሉ» የሚል ምክር ሰጡኝ ሩንዳሣ። «ጊዜና ሥፍራ ፈልገው ይበቀሉዎታል።» ለኃይሉ ወልደጊዮርጊስ አቤቱታ አቀረብኩ። «ስብሰባ ላይ አነሳዋለሁ» አለኝ። ለፍትህ መታገል ትርጉም እንደሌለው ገባኝ።

ከጥቂት ቀናት በኋላ በትንባሆ ፋብሪካ አጠገብ የሚገኘው ከፍተኛ 22 ቀበሌ 07 ሊቀመንበር የነበረው ከሠተ የሚባል ካድሬ፣ ትንሣኤ የምትባል ሌላ ካድሬና እንዲሁም ኃይለማርያም የሚባል ታጣቂና ባምቢስ አጠገብ መኪናዬን ሲነጥቁኝ በሹፌርነት ይዟት የሄደው ሰው አራት ሆነው በመኪና በመከታተል እቴጌ ሆቴል አቅራቢያ መሣሪያ ወድረው አስቆሙኝ።

- «ነጋሽ ገብረማርያም እርስዎ ነዎት?» አለ ከሰተ።
- «አዎን» አልኩት።
- «ልማተ ከተማ የምትባለው ጋዜጣ አዘጋጅ ነዎት?»
- «አዎን»።
- «ፈረጠጠ ብለው የጻፉትን አስታውሳለሁ» አለኝ።
- «ኃይሉ የተናገረውን ቃል ነው የጻፍኩት» አልኩት።

ከሰተ ወደ ከተማ ልማት መሥሪያ ቤት እየመጣ ከእነ ኃይሌ ፊዳ ጋር ሲገባና ሲወጣ አየው ነበር። ንግግር የለንም።

«አንዳንድ ጥያቄ ልንጠይቅዎት እንፈልጋለን። ወደ ቢሮ እንሂድ!» አለና እኔ እነሱ መኪና ውስጥ እንድንገባ አዘዘኝ። ባምቢስ አጠገብ መኪናዬን እየነዳ የወሰዳት ልማደኛው ካድሬ ይመስለኛል እኔ መኪና ውስጥ ገባ።

07 ቀበሌ ጥሩ ስም እንደሌለው ሰምቻለሁ። ከእናንተ ጋር አልሂድም ብዬ ለመከራከር የሚሰጠውን ዳኝነት ምን እንደሆነ ቀደም ብዬ ተረድቼዋለሁ። ቀበሌው ጽ/ቤት ስንደርስ ወደ መመርመሪያው ክፍል አስገብተው «የማንኛው ፖለቲካ ድርጅት አባል ነዎት?» አለኝ ከሠተ።

እኔ የማንኛውም ፖለቲካ ድርጅት አባል አለመሆኔን ነገርኩት።

«እሺ ይኸንን እንተወውና መትረየስ ደብቀዋል ሲባል ሰምቻለሁ» አለኝ።

«የምን መትረየስ ? ከስሙ በስተቀር መትረየስ ምን እንደሆነ አላውቅም» አልኩት። «እንኳንስ መትረየስ ሊኖረኝ»

«መሣሪያ አልነበረዎትም?»

«ፊሎቨር ጠመንጃና የአደን ጠመንጃ ነበረኝ። ለደርግ አስረክቢያለሁ» አልኩት።

«አሁን ምንም መሣሪያ የለዎትም?» አለ።

«ሽጉጥ አለኝ። ፈቃድም አለኝ» አልኩት።

«ማን ፈቀደልዎ?»

«ደርግ »

«እንዴት ፈቀደልዎ?»

«ሽጉጤ ከሌሎቹ መሣሪያዎቼ ጋር በአሠሳው ተወስዶ ነበረ። ሌሎች እንደሚያደርጉት ሽጉጡ እንዲመለሰልኝ ለሚኒስትሩ ማመልከቻ ጻፍኩ። እሳቸው ለደርግ ስላመለኩቱ ሽጉጡ ተመልሶልኛል።

የደርግ ወታደሮች የአዲስ አበባን ከተማ እያሰሱ መሣሪያ ሲሰበስቡ እኔ ወደ ናዝሬት ሂጄ ነበረ። መሣሪያውን ያስረከቡት ቤተሰቦቼ ናቸው። ወደ ናዝሬት ስሂድ የወሰድኳት አንስተኛ የብሬታ ሽጉጥ አልተመዘገበችም ነበር። ፈቃድ አልነበራትም። ፈቃድ ከነበረው ሽጉጥ ጋር አብሬ ካዘና ውስጥ አስቀምጫት ስለነበር ሺጉጡን ሄደን እናምጣ ስላለኝ የዚያችን ሽጉጥ ታሪክ ነገርኩትና «በአንዱ ሽጉጥ ከታመንኩ ይቺን ቀስ ብዬ ፈቃድ አወጣላታለሁ ብዬ ነበር ጊዜ ባለማግኘቴ ፈቃድ አላወጣሁም» በማለት አንድ ደካማ ምክንያት ሰጠሁ።

ወደ 07 ቀበሌ ይዘውኝ በመጡት ካድሬዎች በመሣሪያ ታጅቤ ቤቴ ስደርስ ሽጉጦቼን ከአስረከብኳቸው በኋላ «ቢሮ ደርሰው መሣሪያውን አስመዝግበው ይመለሳሉ» ተባልኩና ወደ ቀበሌ 07 እንደገና ተወሰድኩ።

በዚህ ቀበሌ ውስጥ ቁጥራቸው በርከት ያሉ በኢህአፓነት የተወነጀሉ ወጣቶችና የአውራ ጎዳና ባለሥልጣናት ታፍገውበታል። እኔን ምርመራው ክፍል አስገብተው እግሬን በኮሬንቲ ገመድ እየገረፉ «የደበቅኸውን መትረፍ አውጣ» ይሉኝ ጀመር። የሌለው ከወዴት ይወጣል! ድብደባቸውን ሲያበቁ አሥር ሰው እንድትይዝ በተሠራች ክፍል ውስጥ ከሠላሳ እሥረኛ ጋር ታፍኜ እንድትቃይ አደረጉ። አንድ ነፍስ ገዳይ ወጣት እጆቹ በሰንሰለት ታስረው ከእኛው ጋር ይሰቃይ ነበር።

በምገረፍበት ጊዜ የጨኸትና የእርዳታ ድምፅ እንዳላሰማ ነው መሰለኝ ወ/ሮ ትንሣኤ አፌን በቆሻሻ ጨርቅ እያፈነች መትረፍን ከደበቅብት አውጣ ትለኝ ነበር።

ገራፊዎቹ ቴዎድሮስና ብንደም የሚባሉ ሁለት ወጣቶች ነበሩ። እንደሰማሁት ከሆነ ሁለቱም የኢህአፓ የገዳይ ጓዶች ምልምል እጨዎች ሆነው የተያዙ ናቸው። እኛን በማሰቃየት የእነሱ ኃጢአት እንዲሠረዳላቸው የሚደክሙ ርህራሄ የሌላቸው ወጣቶች ስለነበሩ በሚሠሩት የማሰቃየት ተግባር የሚደሰቱ ይመስሉ ነበር።

የአውራ ጉዳና ባለሥልጣናት ሲገረፉና ሲደበደቡ ሰንብተው ከቁስላቸው ሲያገግሙ ሞት እንዳይመጣ ፈጣሪያቸውን ይማለዱ ነበር። እኔ ከመታሠሬ በፊት አንዳንድ ጭምብል የለበሱ ካድሬዎች ወይም ቅጥር ነፍሰገዳዮች ከጨለመ በኋላ በመጠጥ ፈረስ ተጭነው በመምጣት እሥረኛውን ከእሥር ቤት እየጉተቱ በማውጣት የብዙ ሰዎች ነፍስ ያጠፉ እንደነበር ሰምቻለሁ።

በእሥር ቤቱ ውስጥ ሀያ ስድስት ቀን ትኋንና ቁንጫ እየላሰኝ ምንጣፍና ፍራሽ በሌለው የሲሚንቶ ወለል ላይ ስተኛ ከሰነበትኩ በኋላ የታሠርኩበት ምክንያት የአብዮቱ ሂደት እንዲገባውና ፈቃድ የሌለው ሽጉጥ በመያዙ ነው ተብሎ በአማላጅ ብዛት ተፈትቻለሁ።

ከእሥር ቤት ያሰናበተኝ የፍርድ ሽንጌ ሊቀመንበር ነው የሚባል ሰው ነበር። ፈቃድ የሌለው ሽጉጥ በመያዝ 500 ብር ቅጣት የተበየነብኝ መሆኑ ከተነረገኝ በኋላ አንዱ ሽጉጥ ፈቃድ እንዳለው አስታውሼ ሽጉጡ እንዲመለስልኝ ጠየቅሁ። «ይኼ ሰውዬ ጤና የለውም» ብሎ ወደ እሥር ቤት እንድመለስ ስለአዘዘ አፌን በመሐረቤ አፍኜ እጅ ነስቼ ወጣሁ።

ሕጋዊ የሆነ የመንግሥት ካርኒ እያለ «አቶ ነጋሽ ገ/ማርያም በተከሰሱበት ጉዳይ የመቀጫ ገንዘብ 500 ብር ተቀብያለሁ» የሚል ከፍተኛ 22 ቀበሌ 07 የሚል ማህተም ያለበት ነጭ ወረቀት ተሰጥቶኛል። ለማስረጃነት ያህል ከዚህ ጋር አባሪ አድርጌ አቅርቤዋለሁ። ወ/ሮ ትንሣኤ በኢትዮጵያ ህዝብ ላይ ለፈፀመችው በደል 17 ዓመት በእሥር እንድትቀጣ ፍርድ ቤት መወሰኑን በሬዲዮ ሲነገር ሰምቻለሁ። ከሰተስ? ገና ጠይቄ መረዳት አለብኝ።

ከሰተ የአንድ ባላጋራዬ ዘመድ መሆኑ ከጊዜ በኋላ ተነግሮኛል። እሷን ለማስደሰት ይህን የገረፈኝ? ቢሆንስ ምን ማድረግ እችል ነበር?

የደርግ መንግሥት በኢትዮጵያ ሕዝብ ላይ የፈፀመውን በደልና እልቂት ታሪክ ፀሐፊዎች በቸለታ የሚያልፉት አይመስለኝም። ዛሬ በእሥር ላይ የሚገኙ የደርግ ባለሥልጣናት በአብዮቱ ስም የብዙ ሰዎች ሕይወት እንዲጠፋ ምክንያት ሆነዋል። ሃላፊነቱ የእነሱ ነው ወይስ አይደለም ብሎ መወሰን የፍርድ ቤቱ ፈንታ ቢሆንም፤ የአንዳንዶቹ የወንጀል ድርጊት በአቃቤ ሕግ ክስ እየተጣራ ውጤቱ በሚዲያ ሲነገር እሰማለሁ። አንዳንዶቹ ቀን ቅዱስ ሌት እርኩስ እየሆኑ የፈፀሙትን ወንጀል በሬዲዮ ስንሰማ ከመገረም አልፈን እንደነግጣለን።

ደርግ መሣሪያ አስታጥቆ ሕዝቡን እንደፈለጋቸው እንዲያገላሉ ያዘመታቸው ካድሬዎች በሰላማዊ ግለሰቦች ላይ ይፈጽሙት የነበረው ወንጀል በአስቃቂነቱ ወደር አይገኝለትም ነበር። አንዳንዶቹ በሠፈሩት ቁና ባይሠፈሩም ቅሉ ከጥፋታቸው እንዲማሩ ትምህርት እየተሰጣቸው ነው።

በቂም በቀል ተነሳስተው ያገላሉኝ ካድሬዎች እኔው የነገርኳቸውን ፈቃድ ያልነበረውን ሽጉጥ የወንጀሉ መነሻ በማስመሰል ለፈፀሙብኝ በደል ምክንያት አድርገው ተጠቅመውበታል። መሣሪያ የመያዝ ልምድ የነበረኝ ገና ከልጅነቴ ጀምሮ ቢሆንም፤ የደርግ ጁንታ መሣሪያዬን ነጥቆ እኔን በማስገረፍ የልጆች መጫዎቻ አድርጎኛል። «ጉብዝና ጊዜና ሥፍራ ይጠይቃል» የሚለውን አባባል እንዳምን ትምህርት አግኝቼበታለሁ።

----- ***** -----

የአዲስ ዘመንን ጋዜጣ ለማሻሻል የአደረግሁት ሙከራ ከጊዜው በፊት የተጣለብኝ ብርቱ ሃላፊነት እንደነበረ ሚዲያን አስመልክቶ በኢህአዲግ ዘመነ መንግሥት የታየው ለውጥ ምስክር ይሆናል ብዬ እገምታለሁ። ማናቸውም በሰላም መንገድ የማይመጣ ለውጥ በአመጽና በመፈቅለ መንግሥት እንደሚመጣ ከታሪክ መማር ይቻላል።

ሐገራችንና ወገናችንን በየተሰለፍንበት የሙያ ዘርፍ ለማገልገል ምን አይነት ሙከራ አድርገናል? የሚለው ጥያቄ እያንዳንዳችን ልናጤነውና ልናስብበት የሚገባ ጥያቄ ነው። ሕይወት አጭር ነው። በአሁኑ ጊዜ ገና በለጋ ዕድሜያቸው የሚቀጠፉትን ኢትዮጵያውን ስናይ፤ ከምንጊዜውም ይበልጥ ራሳችንን ለመጠበቅና ጊዜያችንንም እርባናና ፋይዳ ባለው ተግባር ላይ ለማዋል መድከም ያለብን ይመስለኛል።

All of us are not here

There are those who are gone

But we go on and on በማለት አንድ ባለቅኔ ሰው የጻፉትን ስመለከት ነገ ዛሬ የሆነ ይመስለኛል።

ሁላችን የለንም አያ፤ ስንቱ ሄዷል

ተፈጥሮ ነውና ጉዞው ይቀጥላል-ይቀጥላል እንደማለት ነው።

ጋዜጠኛ ለመሆን የፈለግሁት ደራሲ ለመሆን እመኝ ስለነበር ነው ብደለሁ። በዚህም ሥራ ቢሆን ምኞቴን በተግባር ለመተርጎም የተጋሁበት አልመሰለኝም። በዕድሜዬ በከንቱ ያጠፋሁትን ጊዜ ሳስብ እራሴን አበክሬ እወቅሰዋለሁ። የእኔው ዕድል ያጋጠመው አንድ ፈረንጅ የጻፈው ቃል እኔንም ይወክላል ብዬ አስባለሁ። I had an ambition to become a writer, but destiny willed otherwise and made me a nobody instead. ደራሲ ለመሆን ብርቱ ምኞት ነበረኝ። የሕይወት ዕጣ ፈንታ ሆነና አልባሌ ሆኜ ቀረሁ እንደማለት ነው።

ኢህአዴግ ሥልጣን ከያዘ በኋላ ቤትና ርስት እንደማይመለስ እቅጩን ቢነግረንም፣ መሣሪያ ገዘተን በሕጋዊ ፈቃድ ራሳችንና ንብረታችን መጠበቅ እንችላለን ብለን የምንጓጓ ሰዎች ነበርን። ይህንን ፍላጎታችንን ክቡር ጠቅላይ ሚኒስትሩ እንዲያውቁልንና እንዲፈቅዱልን በአዲስ ዜና ጋዜጣ አመልክቻለሁ። (ማመልከቻው ከዚህ ጋር አባሪ ሆኖ ቀርቧል።)

ይቻላል ወይም አይቻልም የሚል መልስ አልተገኘም። ምናልባት የእኔ ስህተት መሪዎች ሲባሉ የአናሣ ዜጎቻቸውን ጥያቄ ግምት ውስጥ አስገብተው በቢሯቸው በኩል መልስ ይሰጣሉ ብዬ ማመኔ ሳይሆን አይቀርም። ይኸ ጥያቄ የእኔ ጥያቄ ብቻ ሳይሆን ይችላል። ለዚህም ነው ታላላቅ የሐገር መሪዎች የእናንተንም ችግር እናደምጣለን እያሉ መልስ የሚሰጡት። ዜጎችና መሪዎች የሚገናኙበት አንዱ ድልድይ ይኸ ስለሆነ። ለዚህ ነበር ግርማዊ ቀዳማዊ ኃይለሥላሴ መኪናቸውን አውራ ጉዳና መካከል እያስቆሙ የዜጎቻቸውን አቤቱታ የሚቀበሉት። እኔም እስከ ዛሬ ድረስ የአዎንታ ወይም የአሉታ መልስ እየተጠባበቅሁ ነኝ። ጥያቄዬ የማያሳስብና የሞኝ ጥያቄ ከሆነብኝ ይቅርታ እጠይቃለሁ።

በመጨረሻ በአሁኑ ጊዜ በሥልጣን ላይ ያለው መንግሥትም ሆነ ተቃዋሚ ኃይሎች በሰላም በተራቀቀ የፖለቲካ ሥልጣት ሲወዛገቡ እንሰማለን። ጋዜጣም እናነባለን። ይኸ በእጅጉ መራራና አሳዛኝ የሆነ የፖለቲካ ግብግብ ለደሀው የኢትዮጵያ ሕብረተሰብ ዘላቂና አስተማማኝ የሆነ የዕድገት ጉዳና ለመቀየስና በእጅጉ አሳፋሪና አስፈሪ ከሆነ የማህበራዊና የኢኮኖሚ ቀውስ ለማውጣት ይሆን? ወይስ ለሥልጣን ሲባል የሚከፈል የሞት ሽረት መስዋዕትነት ነው? የዚህን ጥያቄ መልስ የሚያውቁት ፖለቲከኞቹና እግዚአብሔር ብቻ ነው ማለቱ ትክክል ይመስለኛል።

ግልጽ ደብዳቤ
ለክቡር ጠ/ሚኒስትር መለስ ዜናዊ

- ሽጉጥ ለመግዛት የፈቃዱ ጉዳይ ችግር እየፈጠረብን ነው

ክቡር ሆይ

እያንዳንዱ አትዮጵያዊ የእድገት፣ የአካል ደህንነትና የነፃነት እንዲሁም የንብረት መብት እንዳለው በሕገ መንግሥቱ አንቀጽ 14፣15፣16፣26፣40 ተረጋግጧል።

እነዚህ መሠረታዊ የሆኑ መብቶች ተግባራዊ መሆን የሚችሉት እያንዳንዱ ዜጋ ሕይወቱን፣ ነፃነቱን፣ ንብረቱን ለመጠበቅና ለማስከበር የሚያስችለው ብቃት ሲኖረው ነው።

የሀገራችንን ልማድና ታሪክ ወደ ኋላ መለስ ብለን ስንቃኝ፣ እያንዳንዱ ግለሰብ ሕይወቱንና ንብረቱን ጠብቆ የኖረው በፖሊስ ጥበቃና አጋርነት ብቻ አልነበረም። ግለሰቡ ተበድሮም ሆነ ተለቅቶ ወይም የቤት እንስሳት ሽጦ አንድ አሮጌ መሣሪያ በመግዛት አጥፍን ዘልሎ፣ ታማኝ ውሻውን ገድሎ ሊዘርፈው የመጣውን ወስላታ ይፋለምዋል። ሌባና ወንበይውም ሆነ ባለንብረቱ መሣሪያ እንዳላቸው ስለሚተዋወቁ «እዚያም ቤት እሳት አለ» በማለት ሁለቱም ባለንጣዎች ተፈራርተውና ተከባብረው በሰላም ኖረዋል።

ክቡር ጠቅላይ ሚኒስትር

በመንግሥቱ ኃይለማርያም ይመራ የነበረው የደርግ ጁንታ መሣሪያችንንና ንብረታችንን (ቤትና መሬት) ነጥቆ ሕይወታችንና መብታችን እንዲደፈር በማድረጉ፣ የመኖር ዋስትናችን ድህነታችን ብቻ ሆኖ ቆይቷል። የቤቱና የመሬቱ ጉዳይ እስከ አሁን ድረስ ምሁራኑን እያነጋገረ መሆኑ አይዘነጋም።

ዛሬ በሽምግልና ዕድሜ ላይ የምንገኝ አዛውንቶች ለሐገራችን ዕድገትና ነፃነት ተቆርቋሪ በመሆን እንደየአቅማችን አስተዋጽኦ ማድረጋችን አይካድም። አንድ አሮጌ መሣሪያ ለመያዝ የቆየ ልምድና በዕድሜ የሰከነ ትዕግሥት አለን። በአካባቢያችንም ሕብረተሰብ ዘንድ በጉ አመለካከት ያልተነፈግን ዜጎች በመሆናችን መንፈሳዊ ኩራት ይሰማናል።

አሮጌ መሣሪያ እንደ ክቡር ዕቃ መቆጠሩ ቀርቶ ተራ መገልገያ በሆነበት በአሁኑ ወቅት ሕይወታችንና ንብረታችንን የምንጠብቅበት ሽጉጥ ለመግዛት የፈቃዱ ጉዳይ ችግር እየፈጠረብን ነው። በተለይም እኛ አዛውንቶች አባረን የማንይዝ፣ ሸሽተን የማናመልጥ፣ ተናንቀን የማንጥል በመሆናችን የስለትም ሆነ የጦር መሣሪያ ከያዙ ሌቦችና ዘራፊዎች (ወስላቶች) ጋር መታገል እያስፈራንና በእጅጉ እያሳሰበን ነው።

ፖሊስ የየንዳንዱን ግለሰብ ሕይወትና ንብረት ለመጠበቅ እንደማይችል ሌሊቱን በሙሉ እያደቡ የሚዘዋወሩት ሌቦች ሳይቀሩ ያውቁታል።

ያለ መንግሥት ፈቃድ በስውር የሚገዛ መሣሪያ ከጥቅሙ ይልቅ ሥጋቱ ስለሚያመዝን፣ ሕጋዊ በሆነ መንገድ አሮጌ መሣሪያ ገዝተን ሕይወታችንንና ንብረታችንን እንድንጠብቅ፣ አስፈላጊውንም ፎርማሊቲ አሟልተን ግብሩን እየከፈልን ደካማው ጉልበታችን የመንፈስ ጥንካሬ እንዲያገኝ ለማድረግ እንድንችል የጊዜው ሁኔታ ግድ ብሏል።

ክቡር ጠቅላይ ሚኒስትር

በእጅጉ ውስብስብ የሆነውን የኢትዮጵያ የኢኮኖሚ፣ የማህበራዊና የፖለቲካ ችግር ለመፍታት ብርቱ ኃላፊነት ተሸክመው ከፍተኛ ጥረት በሚያደርጉበት ጊዜ፣ ይቺ አነስተኛ የሆነች የግል ጉዳይ ክቡርነትዎ ዘንድ በመቅረቧ ውድ ጊዜዎን መሻማቴ ተሰምቶኛል። ዳሩ ግን በአገራችን የሥልጣን ተዋረድ ከታች ወደ ላይ ዳገት እየባጠጡ ከመውጣት ይልቅ፣ ከላይ ወደታች ቁልቁለቱን እየተንደረደሩ መውረዱ እንደባህል ሆኖ ሲሰሠራበት የቆየ ዘይቤ መሆኑን በማስታወስ ይቺን ግልጽ ደብዳቤ ከመጻፍ የተሻለ አማራጭ መንገድ ስላጣሁ መሆኑን ለመግለጽ እወዳለሁ።

ከታላቅ አክብሮት ጋር
ነጋሽ ገ/ማርያም

አዲስ ዜና መጋቢት 3/95

ለሀገራችን ደህንነትና ለብሔራዊ ክብራችን የምንቆረቆር ከሆነ በጉሣና በቋንቋ ተከፋፍለን ራሳችንን በራሳችን ለማጥፋት ከምንሸቀዳደም ይልቅ ለተሻለ ሕይወትና የኑሮ ደረጃ በመታገልና በመረባረብ ለዘመናት ሲያሰድብንና ሲያሳፍረን ከኖረው የድህነት አረንቋ ለመላቀቅ ቆርጠን መነሳት አለብን። እዚህም ላይ ሚዲያው ወሳኝ የሆነ ሚና ሊጫወት ይችላል።

በታሪካችንም ሆነ በዘመናዊ ሥልጣኒያችን የተከራራንና የታፈርን ሕዝቦች ለመሆን ከተፈለገ ከያንዳንዳችን የሀገርና የሕዝብ ፍቅር፣ ኢትዮጵያዊነት ይዋል ይደር የማይባል Commitment ይጠበቃል።

Alice Duer Miller የተሰኘች ደራሲ The White Cliffs በተሰኘው መጽሐፏ አገሪን እወዳለሁ ማለት እስከምን ድረስ እንደሆነ በሁለት ስንኞች እንዲህ ትለናለች።

I have seen much to hate here,
Much to forgive,
But in a world where England is finished and dead,

I do not wish to live.

እንግሊዝ በሚለው ቃል ፈንታ ኢትዮጵያ የሚለውን ቃል ብተካበት ትርጉሙ እንዲህ ይነበባል።

ይቅርታ የሚያሻው የሚያስጠላ ነገር

ብዙ ግፍ ተሠርቷል በዚች በእኛው ሐገር

ግን ኢትዮጵያ አልቆላት ወድማ ከማያት

መኖር አልመኝም ይሻለኛል ሞት።

ይኸ ለድርድር የማይቀርብ እምነትና ብርቱ አቋም የሁላችንም የሕይወት መርህ (credo) እንዲሆን እመኛለሁ።

ዋቤ መጻሕፍት

1. Newsmen at work R Campbell and E. Wolseley,
2. የቀዳማዊ ኃይለሥላሴ ፍጻሜና የደርግ አነሳስ አህዱ ሣቡሬ ገጽ .
3. የቀዳማዊ ኃይለሥላሴ ፍጻሜና የደርግ አነሳስ አህዱ ሣቡሬ
4. Censorship in Ethiopia, Manchester Guardian, October 7 By William H. Seed see inside Africa by John Gunther pp. 263
5. Newsmen at work, E.P. Scott
6. የቀዳማዊ ኃይለሥላሴ ፍጻሜና የደርግ አነሳስ
7. የቀዳማዊ ኃይለሥላሴ ፍጻሜና የደርግ አነሳስ
8. The unfettered press, Published by US information Agency
9. The unfettered press, Published by US information Agency
10. Law of the press, by William G. Hale, Theodore Roosevelt
11. የቀዳማዊ ኃይለሥላሴ ፍጻሜና የደርግ አነሳስ አህዱ ሣቡሬ
12. Ethiopia: The modernization of Autocracy, Robrt L, Hess
13. Ethiopia: The modernization of Autocracy, Robrt L, Hess
14. History of Ethiopia, Teaching Notes by Prof Richard Pankhurst
15. The Blue Nile by Alan Moorhead Quotes Bruce
16. The Press and America, Edwin Emery
17. The Press in Devolping countries
18. The Unfettered press, Us information Agency
19. The Unfettered press, Us information Agency
20. The newspaper man and the law by Walter A Steigleman
21. The press in Developing Conutries by Lloyd Sommerland

Forum for Social Studies

The Forum for Social Studies (FSS) is an independent, non-profit institution engaged in policy-oriented research on the development challenges facing Ethiopia. It provides an open forum for the discussion of public policy and promotes public awareness. FSS believes that encouraging broad participation in policy debates is an important contribution to the democratic process. To achieve its goals, FSS organizes public conferences, and publishes and distributes its research findings to policy makers and other government officials, civil society institutions, professionals, the business community, donor agencies and the public at large.